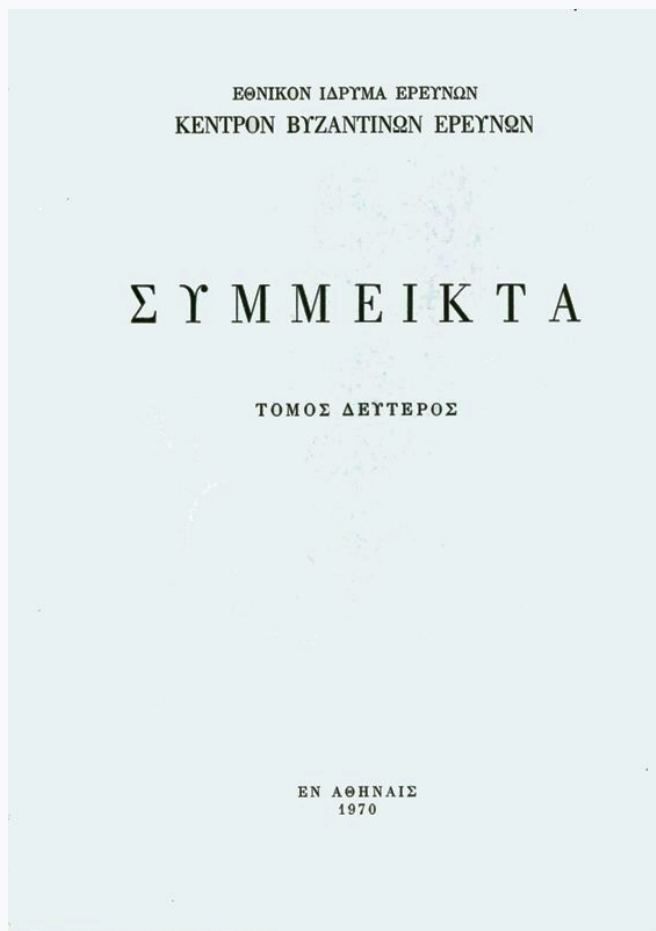

Byzantina Symmeikta

Vol 2 (1970)

SYMMEIKTA 2

Συμβολή εις την χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ Μαυρικίου (582-602) (μετ' ἐπιμέτρου περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων)

Μαρία ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ

doi: [10.12681/byzsym.649](https://doi.org/10.12681/byzsym.649)

Copyright © 2014, Μαρία ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ Μ. (1970). Συμβολή εις την χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ Μαυρικίου (582-602) (μετ' ἐπιμέτρου περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων). *Byzantina Symmeikta*, 2, 145–206.
<https://doi.org/10.12681/byzsym.649>

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΑΒΑΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΕΠΙΔΡΟΜΩΝ
ΕΠΙ ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ (582 - 602)
(μετ' ἐπιμέτρου περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων)

Ἡ χρονολόγησις τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηγῶν ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ Μαυρικίου (582 - 602), ὡς καὶ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ αὐτοκράτορος τούτου εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἔχει ἰδιαιτέρως ἀπασχολήσει τὴν ἔρευναν. Διευτυπώθησαν διάφοροι ἀπόψεις καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν διαφόρων φάσεων τοῦ πολέμου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν πηγῶν¹. Τὸ πρόβλημα ὁμῶς δὲν ἔχει ἐπιλυθῆ ὀριστικῶς. Μελετῶν-

1. J. B. Bury, *The Chronology of Theophylaktos Simokatta*, English Historical Review 3 (1888), σελ. 310 - 315. Τοῦ αὐτοῦ, *A History of the Later Roman Empire*, τόμ. Β', Λονδῖνον 1889, σελ. 114 - 142. L. Hauptmann, *Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle*, Byzantion 4 (1927 - 1928), σελ. 137 - 170. Τοῦ αὐτοῦ, *Staroslovanska in staroslovenska «svoboda»*, Čas 17 (1923), σελ. 309 κέ. G. Labuda, *Chronologie des guerres de Byzance contre les Avars et les Slaves à la fin du VIe siècle*, Byzantinoslavica 11 (1950), σελ. 166 - 173. B. Grafenauer, *Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja Južnih Slovanov* (= Προβλήματα τινὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Νοτίων Σλάβων), Zgodovinski Časopis 4 (1950), σελ. 23 - 126, εἰς κροατικὴν γλῶσσαν μετὰ γαλλικῆς περιλήψεως (σελ. 124 - 126). Τὸ τρίτον μέρος τοῦ Β' τόμου τοῦ ἔργου τοῦ P. Gouber, *Byzance avant l'Islam. Byzance et les peuples du Danube*, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηγῶν, εἶναι ὑπὸ ἐκτύπωσιν. Τοῦ ἔργου τούτου ἠδυνήθη νὰ λάβω γνώσιν ἐν χειρογράφῳ, εἰς μίαν ὁμῶς πρώτῃ συντομωτέραν μορφήν (= Mémoire de l'École Pratique des Hautes Études), εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παραπέμπω. Διὰ τὴν χρονολόγησιν βλ. ἐπίσης Dölger, *Regesten*, τόμ. Α', σελ. 10 - 16 (582 - 602). — Βλ. ἐπίσης τὴν βασικὴν μελέτην τοῦ L. Niederele, *Manuel de l'Antiquité Slave*, τόμ. Α' - Β', Παρίσιοι 1923 - 1926, κυρίως τόμ. Α', σελ. 63 κέ. Περὶ τοῦ γενικωτέρου θέματος τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν βλ. μεταξὺ ἄλλων Δ. Ἀ. Ζακουθηνόυ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, Ἀθῆναι 1945. P. Lemerle, *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu'au VIIIe siècle*, Revue Historique 211/2 (1954), κυρίως σελ. 287 - 295. Vasilka Tǎrkova-Zaimova, *Sur quelques aspects de la colonisation slave en Macédoine et en Grèce*, Études Balkaniques 1 (Σόφια 1964), σελ. 111 - 123. Τῆς αὐτῆς, *Našestvija i etnički promeni na Balkanite prez VI - VII v.* (= Invasions et changements ethniques dans les Balkans au VIe - VIIe siècle), Σόφια 1966, βουλγαριστὶ μετὰ γαλλικῆς περιλήψεως. H. Evert-Kappesowa, *Recherches sur la colonisation slave à Byzance*, Revue des Études Sud-Est Européennes VII/1 (1969), σελ. 63 κέ. — Πρβλ. καὶ Ἀ. Στρατού, *Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ' αἰῶνα*, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1965, κυρίως σελ. 79 - 81, 93 κέ.

τες τὸ θέμα τοῦτο ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ ὑπὸ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν ἀναληφθέντος ἔργου περὶ τὴν *Βυζαντινὴν Χρονογραφίαν*, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῆς ἐρεύνης καὶ τὰς προταθείσας χρονολογήσεις καὶ νὰ ἀποκαταστήσωμεν, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, τὴν χρονολογίαν τῶν γεγονότων.

Πρὶν ἐξετάσωμεν τὰ προβλήματα τῆς χρονολογήσεως τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν πολέμων τοῦ Μαυρικίου, εἶναι σκόπιμον νὰ ὑπεθυμίσωμεν ἐν ὀλίγοις τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος τούτου — γεγονότα τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν τοῦ 5' αἰῶνος.

Ὁ στρατηγὸς Μαυρίκιος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπὶ Τιβερίου ἐπιτυχῶς ἠγηθῆ τῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκστρατείας ὡς στρατηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς (*magister militum per Orientem*)¹, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ καίσαρος τὸ 582 καὶ τὴν 13 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐστέφθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου. Τὴν ἐπομένην, 14 Αὐγούστου 582, ὁ Τιβέριος ἀπέθανε καὶ ὁ Μαυρίκιος ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, «ὁ πρῶτος τῶν Ἑλλήνων», ὡς λέγει Παῦλος ὁ Διάκονος².

Ὁ Μαυρίκιος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον ἱκανῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἡ σημαντικώτερα φυσιογνωμία τῆς τεταραγμένης ἐποχῆς ἡ ὁποία ἠκολούθησε τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἰκανὸς στρατηγὸς καὶ συνετὸς πολιτικός, κατώρθωσε, διὰ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ στρατοῦ, διὰ καταλλήλων στρατιωτικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων καὶ διπλωματικῶν ἐλιγμῶν, νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ πρὸς στιγμὴν τοὺς ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν ἐπιτιθεμένους ἀντιπάλους.

Ὅταν ὁ Μαυρίκιος ἀνῆλθεν εἰς τὸ θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἡ κατάστασις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο κρίσιμος. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐχθροὺς εἰς τρία μέτωπα : εἰς τὴν Ἀσίαν τοὺς Πέρσας, εἰς τὴν Ἰταλίαν τοὺς Λογγοβάρδους, εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου τοὺς Ἀβάρους καὶ τοὺς Σκλαβηνοὺς.

Εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ Περσικὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει τὸ 572, ἐσυνεχίζετο καθ' ὅλην τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, εἶχε δὲ ἀπορροφήσει ὅλην τὴν δραστηριότητα τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ. Εἰς τὴν Δύσιν, οἱ Λογγοβάρδοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσβάλει τὸ 568 εἰς τὴν Ἰταλίαν,

1. Περὶ τῆς δράσεως τοῦ Μαυρικίου πρὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον βλ. τὴν βασικὴν μελέτην τοῦ P. G o u b e r t, *Byzance avant l'Islam. I. Byzance et l'Orient*, Παρίσιος 1951, σελ. 42 - 48 καὶ 72 κέ., ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. *Historia gentis Langobardorum*, III, 15, ἐν Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum rerum Langobardorum, ἔκδ. Waitz, Ἀννόβερον 1878, σελ. 100 : «Mauricius, primus ex Graecorum genere in imperio confirmatus est». Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Μαυρικίου βλ. ἐν ἐκτάσει P. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 36 - 41.

καταλαμβάνουν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην πόλεις Βυζαντινάς. Ὁ Μαυρίκιος ἀντιμετωπίζει τούτους ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐξαρχάτου τῆς Ραβέννης καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ διπλωματικῶν ἀντιπερισπασμῶν καὶ συνεννοήσεων μετὰ τῶν Φράγκων τῆς Αὐστρασίας¹.

Εἰς τὸ βόρειον σύνορον τοῦ Κράτους ἡ κατάστασις ἦτο περισσότερον κρίσιμος, ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σκλαβηνῶν. Οἱ Ἄβαροι² ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον τὸ 558 εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ζητοῦντες χῶρον πρὸς ἐγκατάστασιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠρνήθη τὴν παραχώρησιν ἐδαφῶν, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν συνήθη χορηγίαν τῶν ὑποσπόνδων καὶ ἔστρεψε τούτους ἐναντίον τῶν βορείως τοῦ Εὐξείνου Πόντου λαῶν. Οἱ Ἄβαροι ἐμφανίζονται καὶ πάλιν πρὸ τοῦ Δουνάβεως τὸ 561 ἢ 562. Τὸ 567 συμμαχοῦν μετὰ τῶν Λογγοβάρδων, καταλύουν τὸ κράτος τῶν Γεπιδῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀναγκάζουν τοὺς παλαιοὺς συμμάχους των νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Οὕτω μένουσιν μόνοι κύριοι τῆς μετὰ τὸν Δουνάβεωσ καὶ Τισσοῦ ποταμοῦ περιοχῆς. Αἱ πρῶται ἀποτυχίαι τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Περσίας (573) ἐνθαρρύνουν τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ἀβάρων Βαϊανόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 573 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 574 διασχίζει τὸν Δούναβιν καὶ νικᾷ κατὰ κράτος τὸν Βυζαντινὸν στρατόν. Ὁ Τιβέριος ἀναγκάζεται νὰ συνάψῃ συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας παραχωρεῖ εἰς αὐτοὺς τὴν περιοχὴν τοῦ Σιρμιού, ἐξαιρέσει βεβαίως τῆς ἰδίας τῆς πόλεως. Ἐκτοτε οἱ Ἄβαροι, ἐνίοτε μόνοι ἀλλὰ συνηθέστερον κινοῦντες Σλαβικὰς μάζας, ἐνεργοῦν ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς των ἦτο ἡ κατάληψις τοῦ Σιρμιού, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει τὴν κλεῖδα τῶν παραδουναβίων Βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν. Μετὰ τριετῆ πολιορκίαν (579 - 582), τὸ Σίρμιον κατελήφθη³ καὶ αἱ βόρειαι ἐπαρχίαι ἔμειναν ἐκτεθειμέναι εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν συμμάχων των Σκλαβηνῶν⁴.

1. Πρβλ. P. G o u b e r t, *Byzance avant l'Islam. II/1. Byzance et les Francs*, Παρίσιοι 1956, σελ. 9 - 15.

2. Περὶ Ἀβάρων γενικῶς βλ. Gy. M o r a v e s i k, *Byzantinoturcica*³, τόμ. Α', σελ. 70 - 76 (ἔπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία) καὶ τόμ. Β', σελ. 51 - 53, λ. Ἄβαροι. Βλ. ἐπίσης F. N a g y, *Studia Avarica I*, ἐν *Antiquitas Hungarica* 1 (1947), σελ. 56 - 63 καὶ *Studia Avarica II*, αὐτόθι 2 (1948), σελ. 131 - 149. J a n E i s n e r, *Pour dater la civilisation avare*, *Byzantinoslavica* 9 (1947), σελ. 45 - 54. Πρβλ. ἐπίσης Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 8 κέ. καὶ L e m e r l e, *Invasions et migrations*, σελ. 288 κέ. A. K o l l a u t z, ἄρθρον *Abaria*, ἐν *Reallexikon der Byzantinistik*, A. I/2 (1969), στ. 2 - 16.

3. Περὶ τούτου βλ. ἐν ἐκτάσει G o u b e r t, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 21 - 28. Ἐν ἔτος μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων τὸ Σίρμιον κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς καὶ ἐξηφανίσθη ὀριστικῶς.

4. Πρβλ. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 9. L e m e r l e, *Invasions et migrations*, σελ. 288 - 290. — Περὶ τῶν ὁδῶν διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο οἱ ἐπιδρομεῖς

Κατά ταῦτα, ἀπὸ τοῦ 582, ἀπὸ τοῦ πρώτου δηλ. ἔτους τῆς βασιλείας του, ὁ Μαυρίκιος εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἄμεσον τὸν κίνδυνον τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Μαυρικίου ἀντιμετώπισις τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων διακρίνεται εἰς δύο φάσεις. Κατὰ τὴν πρώτην, ἡ ὁποία καλύπτει καὶ τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς βασιλείας του, ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, ἀπτησχολημένος εἰς τὸ ἀνατολικὸν σύνορον τοῦ κράτους, εἰς τὸν ἐναντίον τῶν Περσῶν πόλεμον, δὲν ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ οὐσιώδη ἀντίστασιν εἰς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομεῖς. Περιωρίζετο νὰ ἐξαγοράζῃ τὴν εἰρήνην διὰ τῆς καταβολῆς ἐτησίων δόσεων εἰς τοὺς Ἀβάρους (ἀρχικῶς, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 574 καὶ 582, ἐξ 80.000 λιτρῶν χρυσοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 584 ἐξ 100.000) ¹ καὶ νὰ ἀναχαιτίζῃ τὰς ἐπιδρομὰς Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν διὰ μεμονωμένων ἀμυντικῶν ἐλιγμῶν πρὸς ἄμυναν τῶν ἀστικῶν κέντρων καὶ φύλαξιν τῶν διαβάσεων τῆς Θράκης ². Κυριώτερα συμβάντα αὐτῆς τῆς δεκαετίας εἶναι ἡ κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἀβάρων τῆς Σιγγηδόνας (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Βελιγραδίου) καὶ τοῦ Βιμινακίου (583), ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Σκλαβηνῶν ἐναντίον τῆς Θράκης μέχρι τῶν Μακρῶν Τειχῶν, ἡ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων κατάληψις τῶν πόλεων Ρατιαρίας, Δοροστόλου, Ζαλδαπῶν, Βονωνίας, Μαρκιανουπόλεως, Τροπαίου κ.ἄ. καὶ ἡ λεηλασία τῆς Κάτω Μυσίας καὶ τῆς Σκυθίας ³.

Ἀντιθέτως, κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν, ἡ εἰρήνη μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Περσῶν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Μαυρίκιον νὰ ρίψῃ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὸ βόρειον σύνορον τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἀρχίζει ἡ ἐπιθετικὴ δρᾶσις τοῦ Μαυρικίου ἐναντίον τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σκλαβηνῶν, τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζει ἄλλοτε κεχωρισμένως καὶ ἄλλοτε ἡνωμένους.

Σημειωτέον ὅτι ὑπάρχει βασικὴ διαφορὰ μεταξὺ Ἀβάρων καὶ Σλάβων

εἰς τὴν Χερσονήσον τοῦ Αἴμου βλ. αὐτόθι, σελ. 274 - 276 (ἐν σελ. 274 ὑποσ. 1 ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἐν σελ. 275 χάρτης) καὶ Ζακυθηνοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16 - 17. — Πηγαὶ περὶ τοῦ θέματος διὰ τὴν μέχρι τοῦ 582 περίοδον : Μένανδρος ὁ Προτήκτωρ (558 - 582), ἐκδ. De Boor, *Excerpta de legationibus (Excerpta historica, I)*, Βερολῖνον 1903, σελ. 195 - 198, 208 - 210, 220. Ἰωάννης ὁ Μαλάλας, ἐκδ. Βόννης, σελ. 489. Ὁ Σῦρος ἱστορικὸς Ἰωάννης Ἐφέσου εἰς *Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν*, ἐκδ. De Brooks, ἐν «*Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Scriptores Syri*», 3 (1935 - 1936). Εἰδήσεις τινὰς παρέχουν ἐπίσης ὁ Εὐάγριος, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. Bidez - Parmentier, Λονδῖνον 1898, σελ. 208, 18 καὶ 228, 21 - 26 καὶ ὁ Μιχαὴλ ὁ Σῦρος, ἐκδ. Chabot, τόμ. Β', Παρίσιοι 1901, σελ. 353.

1. Μένανδρος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 220 - 221 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 34. — Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, ἐκδ. De Boor, I, 6, 5, σελ. 52, 4 - 5.

2. Πρβλ. Ζακυθηνοῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 10.

3. Βλ. Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 27 - 42. Ζακυθηνοῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 9 - 10. Πρβλ. καὶ Hauptmann, *Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars*, σελ. 147 - 160. F. Barišić, *Vizantiski Singidunum*, Zbornik Radova Vizant. Institut 3 (1955), σελ. 10 κέ. Ostrogorsky, *Geschichte*³, σελ. 68 κέ.

καὶ ὡς πρὸς τὴν συγκρότησιν καὶ τὴν κρατικὴν ὀργάνωσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν στάσιν των ἔναντι τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Ἄβαροι ἦσαν λαὸς ὠργανωμένος, διοικούμενος ὑπὸ ἑνὸς ἡγεμόνος, τοῦ χαγάνου, εἶχον θεσμούς καὶ στρατὸν καὶ διετήρουν διπλωματικὰς σχέσεις μετὰ τῶν γειτόνων κρατῶν καὶ μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀντιθέτως οἱ Σλάβοι, ἔθνη τότε «ἀναρχα καὶ μισάλληλα», ἄνευ ἐνότητος, διῆγον ἀκόμη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους βίον νομαδικὸν καὶ εὐρίσκοντο εἰς διαρκῆ ἀντίθεσιν μετὰ τὴν αὐτοκρατορίαν, κινούμενοι ἄλλοτε ὑπὸ τῶν Ἀβάρων ἢ ἄλλων λαῶν καὶ ἄλλοτε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας. Κυρία δύναμις των ἦτο ἡ ἀριθμητικὴ των ὑπεροχὴ. Ἐνῶ οἱ Ἄβαροι ἐπιτίθενται καὶ ὑποχωροῦν συντεταγμένοι, τηροῦν συνήθως τοὺς ὄρους τῶν συνθηκῶν καὶ τὰ ὄρια τῶν ξένων ἐπικρατειῶν, οἱ Σλάβοι διεισδύουν καὶ ὑποχωροῦν ἀσυντάκτως, ἐγκαταλείποντες συχνὰ μεμονωμένας νησιῶδας ἐγκαταστάσεων εἰς τὰ ἐδάφη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀπεχώρησαν. Διὰ τοῦτο διάφορος εἶναι συχνὰ ἡ ἀντιμετώπισις τῶν δύο τούτων ἀντιπάλων ἐκ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας¹.

Ἡ δευτέρα φάσις τῶν ἐναντίων τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων ἐκστρατειῶν τοῦ Μαυρικίου ἀρχίζει μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Περσικοῦ, λήγει δὲ κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 602, ὅποτε ἐξέγερσις τῶν στρατευμάτων τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Δουνάβεως προεκάλεσε τὴν πτώσιν τοῦ Μαυρικίου καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἑκατοντάρχου Φωκά.

Ἡ παρούσα μελέτη πραγματεύεται ἀκριβῶς τὴν χρονολόγησιν τῶν γεγονότων τῆς δευτέρας αὐτῆς φάσεως τοῦ κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων πολέμου. Ἡ χρονολόγησις καὶ τῆς ἀπαρχῆς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων τοῦ πολέμου τούτου παρουσιάζει προβλήματα. Καὶ τοῦτο, διότι αἱ πηγαι δὲν παρέχουν πάντοτε ἀκριβεῖς καὶ βεβαίαις χρονολογικὰς ἐνδείξεις, ἐνίοτε μάλιστα παραδίδουν ἀντικρουόμενα στοιχεῖα. Ἡ διάφορος ἐρμηνεῖα τούτων ὡδήγησε καὶ εἰς τὴν διάφορον χρονολόγησιν.

Οὕτως, οἱ J. B. Bury καὶ L. Hauptmann τοποθετοῦν τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐπιθετικῆς δράσεως τοῦ Μαυρικίου εἰς τὸ ἔτος 591², ὁ B. Grafenauer καὶ

1. Βλ. Ζακυθηνοῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 9 - 10. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 111. Τοῦ αὐτοῦ, *Die Beziehungen der Slawen zu den Awaren und ihre wirtschaftlichsoziale Grundlagen bis zur Belagerung von Konstantinopel (626)*, ἐν *Riassunti delle Comunicazioni VII*. Comitato Internazionale di Scienze Storiche, Ρώμη 1955, σελ. 174 - 178. Bohumila Zástěrová, *Beitrag zur Diskussion über den Charakter der Beziehungen zwischen Slawen und Awaren*, Actes du XIIe Congrès International d'Études Byzantines (Ochride 1961), τόμ. Β', Βελιγράδιον 1964, σελ. 241 - 247. Vasilka Tǎrkova - Zaimova, *Sur quelques aspects de la colonisation slave*, σελ. 111 - 123.

2. Bury, *Chronology*, σελ. 310 κέ. Hauptmann, *Rapports*, κυρίως σελ. 160 - 161. Σημειωτέον ὅτι ὁ L. Hauptmann ἀποκαλεῖ τοὺς Σκλαβηνοὺς «Slaves Valaques».

ὁ P. Goubert εἰς τὸ ἔτος 592¹, ὁ δὲ G. Labuda εἰς τὸ 595². Ὡς εἶναι εὐνόητον, ἡ χρονολόγησις τῆς ἀπαρχῆς τῆς δευτέρας φάσεως εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔτος ἐπηρεάζει περαιτέρω καὶ τὴν χρονολόγησιν τῶν μετέπειτα γεγονότων μέχρι τοῦ 602. Οἱ κατὰ καιροὺς ἀσχοληθέντες νεώτεροι ἱστορικοὶ τάσσονται ὑπὲρ τῆς πρώτης ἢ ὑπὲρ τῆς δευτέρας χρονολογίας³ — μὲ σημαντικὰς μεταξὺ των διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐπὶ μέρους γεγονότων —, ἐνῶ ἡ θεωρία τοῦ Labuda δὲν εὔρεν ὑποστηρικτὰς⁴. Πράγματι, ὁ Labuda, διὰ νὰ στηρίξῃ τὴν ἀποψίν του, ἀναγκάζεται συχνὰ νὰ συμπιέσῃ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους γεγονότα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν ἀναμφισβητήτως διετίαν ἢ τριετίαν εἰς τὰς πηγὰς⁵. Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην δὲν θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν κριτικὴν τῶν μέχρι τοῦδε διατυπωθεισῶν ἀπόψεων, ἀλλὰ θὰ ἐξετάσωμεν ἐξ ὑπαρχῆς τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῶν πηγῶν εἰδήσεις.

Κύριαί πηγαὶ διὰ τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν γεγονότα εἶναι αἱ Ἱστορίαι τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου καὶ ἡ Χρονογραφία Θεοφάνους τοῦ Ὁμολογητοῦ⁶. Αἱ λοιπαὶ πηγαὶ ἢ παρέχουν σποραδικὰς ἀλλὰ κάποτε σημαντικὰς εἰδήσεις περὶ μεμονωμένων γεγονότων ἢ παραδίδουν γενικὰς πληροφορίας. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀνήκουν τὰ Θαύματα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου⁷ — τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν μόνην πηγὴν διὰ τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μαυρικίου πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων —, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ Εὐάγγελος, τὸ Πασχάλιον Χρονικόν, Μιχαὴλ ὁ Σύρος, Γεώργιος ὁ Μοναχός, ὁ Ζωναρᾶς, κ.ἄ.

Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν γεγονότων τῆς κρισίμου αὐτῆς περιόδου ἀπαραίτητος εἶναι ὄχι μόνον ἡ μεμονωμένη ἐξέτασις τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν

1. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, κυρίως σελ. 65. Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 47 - 49.

2. Labuda, *Chronologie*, σελ. 167 - 173. Ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει ἐπίσης τοὺς Σκλαβηνοὺς «Slaves Roumains».

3. Πρβλ. Ostrogorsky, *Geschichte*³, σελ. 69 καὶ ὑποσ. 4.

4. Ἐξαιρέσει τοῦ E. Francès, *Un épisode des guerres de Byzance contre les Slaves et les Avars, au début du VIIe siècle*, *Revue des Études Sud-Est Européennes* VI/3 (1968), σελ. 528 κέ.

5. Πρβλ. Labuda, *Chronologie*, σελ. 170. Πρβλ. καὶ κατωτέρω, Πίνακα Β'.

6. Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου, Ἱστορίαι, ἔκδ. De Boor, Λιψία (Teubner) 1887. Τὰ ὀκτὼ βιβλία τῆς ἱστορίας του καλύπτουν ἀκριβῶς τὴν βασιλείαν τοῦ Μαυρικίου. Ἐκ τούτων τὰ μέρη I, 3 - 8. II, 10 - 17 ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, τὰ δὲ VI, 3 - 6 καὶ 11. VII (σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου). VIII, 1 - 6 ἀναφέρονται εἰς τὴν δευτέραν φάσιν τῶν Ἀβαροσλαβικῶν πολέμων. — Θεοφάνους τοῦ Ὁμολογητοῦ, Χρονογραφία, ἔκδ. De Boor, τόμοι 2, Λιψία 1883 καὶ 1885. Διὰ τοὺς ὑπὸ ἐξέτασιν χρόνους βλ. τόμ. Α', σελ. 252 - 290.

7. Ἐκδ. Migne, P.G., τόμ. 116, στ. 1203 - 1398. Τὴν παροῦσαν μελέτην ἐνδιαφέρει τὸ Πρῶτον Βιβλίον (καὶ κυρίως τὰ κεφ. 13 - 15, στ. 1283 κέ.), ἔργον τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας Ἡρακλείου, συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἰωάννου καὶ

πηγῶν χρονολογικῶν δεδομένων, ἀλλὰ καὶ ἡ συνολικὴ μελέτη τοῦ τρόπου χρονολογήσεως ὑπὸ τῶν δύο βασικῶν πηγῶν, τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου καὶ τοῦ Θεοφάνους, καὶ ἡ σύγκρισις αὐτῶν.

Ἡ κυριώτερα πηγή διὰ τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, ὁ ἱστορικὸς Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, γράφων ἐπὶ Ἡρακλείου (610 - 641), χρησιμοποιεῖ ὡς πηγὰς διὰ τὴν Ἱστορίαν του κυρίως τὸ ἀπολεσθὲν ἔργον τοῦ Ἰωάννου Ἐπιφανεῶς, καὶ τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν» τοῦ Εὐαγρίου. Διευπλώθησαν ἀμφιβολίαι περὶ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἔργου τοῦ Σιμοκάττου¹. Ἀλλὰ παρὰ τὸ ἐξεζητημένον καὶ πολύπλοκον ὕφος του καὶ παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους ἀνακολουθίας, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ ὀδηγήσουν εἰς ἐσφαλμένα συμπεράσματα, ὁ Σιμοκάττης παρέχει γενικῶς ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ὡς ἀποδεικνύει ἡ σύγκρισις πρὸς ἄλλας συγχρόνους πηγὰς. Ἄλλ' ὁ ἱστορικὸς συνήθως δὲν χρονολογεῖ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα τόσο λεπτομερῶς περιγράφει. Συμπτωματικῶς μόνον παραδίδει μεμονωμένας χρονολογικὰς ἐνδείξεις : φυσικὰ φαινόμενα, ἔτη βασιλείας αὐτοκράτορος, ἑορτὰς κ.ἄ.². Ὅμως πλὴν τῶν ἐνδείξεων τούτων, ὁ συγγραφεὺς, μιμούμενος τὸν Θουκυδίδην, μνημονεύει συχνὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους — ἤρος ἐπιγενομένου, θέρους ἐπιόντος, χειμῆριος ὦρα κλπ. — καὶ τὸ μεταξὺ τῶν γεγονότων μεσολαβῆσαν διάστημα. Τὰ δεδομένα ταῦτα πρέπει νὰ ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν χρονολόγησιν, διότι συχνὰ ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν κατ' ἔτος ἐχθροπραξιῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐτῶν.

Δευτέρα πηγή διὰ τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν θέματα εἶναι ἡ Χρονογραφία τοῦ Θεοφάνους. Ὁ χρονογράφος διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου ἀντλεῖ, ὡς γνωστὸν, κυρίως ἀπὸ τὸν Θεοφύλακτον Σιμοκάττην (πρβλ. λέξεις

ἀναφερόμενον εἰς τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ 5' καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 2' αἰῶνος. — Περὶ τῆς χρονολογήσεως τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἔργου καὶ περὶ τῶν συγγραφέων βλ. P. Lemerle, *La composition et la chronologie de deux premiers Livres des Miracula Sancti Demetrii*, BZ 46 (1953), σελ. 349 - 361. Τοῦ αὐτοῦ, *Invasions et migrations*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 294. Franjo Barišić, *Čuda Dimitrija Solunskog kao istoriski izvori* (= Les miracles de St Demetrius comme sources historiques), Βελιγράδιον 1953 (Vizant. Institut, 2), εἰς σερβικὴν γλῶσσαν μετ' ἐκτενοῦς γαλλικῆς περιλήψεως ἐν σελ. 145 - 153. (Σελ. 4 - 6 : Ἡ σχετικὴ περὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία. Σελ. 10 : Πίναξ τῶν μέχρι τοῦδε προταθειῶν χρονολογήσεων. Σελ. 33 - 73 : Περὶ τοῦ Α' Βιβλίου τῶν Θαυμάτων. Σελ. 74 - 80 : Περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ Α' Βιβλίου). V. Tarkova-Zaimova, *La tradition écrite des «Miracula S. Demetrii» : Plotin après Jean*, Byzantinobulgarica 3 (1969), σελ. 119 - 123. Πρβλ. καὶ κατωτέρω σελ. 172 ὑποσ. 2.

1. P. Peeters, *Les Ex-voto de Khosrau Aparwez à Sergiopolis*, Analecta Bollandiana 65 (1947), σελ. 5 - 56. Πρβλ. Bury, *Chronology*, σελ. 310 - 315. M. Higgins, *The Chronology of Theophylaktos Simokatta*, «Miscellanea Guillaume de Jerphanion», Ρώμη 1947, σελ. 219 - 232. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 12 - 13.

2. Περὶ τούτων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, εἰς τὰ οἰκεία μέρη.

χαρακτηριστικά και φράσεις ακόμη του ιστορικού, αί οποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὸν Ὁμολογητὴν), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Ἐπιφανέα¹. Πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ σημειωθῆ ὅτι ὑπάρχει συμφωνία μεταξύ τῶν δύο σφωζομένων πηγῶν, τοῦ Σιμοκάττου καὶ τοῦ Θεοφάνους, εἰς τὴν ἀφήγησιν καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων. Σπανίως γεγονὸς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἑνὸς συγγραφέως παραλείπεται ὑπὸ τοῦ ἄλλου², καίτοι εἰς τὸν χρονογράφον, ὡς εἶναι φυσικόν, τὰ γεγονότα ἐκτίθενται μὲ περισσοτέραν συντομίαν. Ἡ βασικὴ ὅμως διαφορὰ μεταξύ τοῦ ιστορικοῦ καὶ τοῦ χρονογράφου δὲν ἐγκτεται εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων ἀλλ' εἰς τὸν τρόπον χρονολογήσεώς των. Ὁ Θεοφάνης χρονολογεῖ τὰ γεγονότα πάντοτε ρητῶς καὶ λεπτομερῶς : ἐντάσσει δηλ. ἕκαστον συμβάν ἐντὸς χρονολογικοῦ πλαισίου, διὰ τὸ ὁποῖον παρέχει τὸ ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τὸ ἔτος βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν Ἰνδικτιῶνα κ.ά.³. "Ὅλα τὰ παραδιδόμενα ὑπ' αὐτοῦ χρονολογικὰ στοιχεῖα συμφωνοῦν ἀπολύτως μεταξύ των καὶ τοῦτο θὰ ἀπετέλει προϋπόθεσιν ὑπὲρ τῆς ἀκριβείας τῆς χρονολογήσεώς του. "Ὁμως, ὡς ἔχει ἤδη ὀρθῶς παρατηρηθῆ, ὁ Θεοφάνης, γράφων δύο αἰῶνας μετὰ τὰ γεγονότα, ἐπιχειρεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν χρονολογίαν ἐκεῖ ὅπου ἡ πηγὴ του οὐδεμίαν χρονολογικὴν ἐνδειξιν παρέχει⁴. Τὸ ἔργον του, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ G. Labuda⁵, εἶναι «μία πρώτη προσπάθεια ἀποκαταστάσεως τοῦ χρονικοῦ τῶν διαφόρων γεγονότων, τὰ ὁποῖα σημειῶνται χωρὶς χρονολογίαν εἰς τὸν Θεοφύλακτον». Γενικώτερον, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, ἡ σύγκρισις τῆς Χρονογραφίας τοῦ Θεοφάνους πρὸς τὸν Σιμοκάττην ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλας συγχρόνους πηγὰς ὀδηγεῖ εἰς τὸ ἀκόλουθον συμπέρασμα : Ὁ χρονογράφος, αἰχμάλωτος τοῦ εἶδους τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ, ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν χρονολογίαν, ἐκεῖ ὅπου αὕτη δὲν παραδίδεται ρητῶς, καὶ νὰ παράσῃ κατ' ἔτος ὑλικὸν διὰ τὸ χρονολογικὸν του διάγραμμα. Οὕτω, συχνὰ καλύπτει μὲ γεγονότα τὰ κενὰ συμβάντων χρονικὰ διαστήματα, καὶ ὡς ἐκ τούτου διασπᾷ τὴν ἀναμφισβήτητον συνέχειαν ἄλλων γεγονότων καὶ ἐπεκτείνει αὐτὰ εἰς περισσότερα ἔτη. Ἐκ τούτου προῆλθον πολλὰ λάθη ἐρμηνείας καὶ χρονολογήσεως.

1. Βλ. Moravcsik, *Byzantinoturcica*², τόμ. Α', σελ. 532. Ὁ G. Labuda, *Chronologie*, σελ. 167, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Θεοφάνης διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μαυρικίου βασίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Θεοφύλακτου.

2. Βλ. ἐνδεικτικῶς α) Σιμοκάττην, V, 16, 6, σελ. 219, 3 - 8, εἶδησιν ἡ ὅποια δὲν ἀπαντᾷ εἰς τὸν Θεοφάνη καὶ β) Θεοφάνη, σελ. 279 - 280, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀντιστρόφως δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ιστορικοῦ. Πρβλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 194 καὶ 200, Πίνακα Α'.

3. Περὶ τοῦ τρόπου χρονολογήσεως εἰς τὸν Θεοφάνη βλ. G. Ostrogorsky, *Die Chronologie des Theophanes in 7. und 8. Jahrhundert*, Byz. Neugr. Jahrb. 7 (1930), σελ. 1 - 56. Τοῦ αὐτοῦ, ἄρθρον *Theophanes* ἐν RE, VA² (1934), στ. 2127 - 2132. Πρβλ. καὶ Ostrogorsky, *Geschichte*³, σελ. 73 - 74.

4. Πρβλ. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 131 κέ.

5. Labuda, *Chronologie*, σελ. 167.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν ὅτι ὁ Θεοφάνης μνημονεύει ἀπὸ τοῦ 591 μέχρι τοῦ 602 ἀνελλιπῶς καὶ κατ' ἔτος ἐχθροπραξίας εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ «βαρβάρων». Ἀντιθέτως κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης σημειώνει ρητῶς εἰς δύο σημεῖα ὅτι :

α) ἐπὶ μῆνας . . . ὀκτωκαίδεκα καὶ περαιτέρω Ῥωμαίους τε καὶ βαρβάρους τοῖς ἀνὰ τὸν Ἰστρον ἀδλιζομένοις οὐδὲν ἄξιον συγγραφῆς διαπέπρακται (VII, 12, 9, σελ. 266) καὶ β) ἐννεακαιδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος οὐδὲν Ῥωμαίους καὶ βαρβάρους ἐπράχθη (VIII, 4, 9, σελ. 290).

Τὰ δύο αὐτὰ χωρία, τὰ ὁποῖα δὲν ἐλήφθησαν ὅσον ἔπρεπεν ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν πολέμων ἐπὶ Μαυρικίου, θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν κατωτέρω ἐν ἐκτάσει. Ἐνταῦθα ὑπογραμμίζομεν μόνον τοῦτο : ὅτι ὁ Θεοφάνης οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς ἡρεμίας εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως, χωρὶς ὅμως νὰ τηρῇ σιωπὴν εἰς τὰ ἀντίστοιχα ἔτη (πρβλ. Θεοφάνην, σελ. 278 καὶ 283) καὶ χωρὶς νὰ προσθέτῃ νέα στοιχεῖα μὴ παρεχόμενα ὑπὸ τοῦ Σιμοκάττου. Ἀκριβῶς δὲ διὰ νὰ καλύψῃ τὰ ἀντίστοιχα χρονικὰ διαστήματα, διασπᾷ ἀκαίρως τὴν συνέχειαν τῶν πρὸ καὶ μετὰ γεγονότων¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τὰ συνήθη χρονολογικὰ δεδομένα τοῦ χρονογράφου, ὡσάκις δὲν συνοδεύονται καὶ ἀπὸ ἄλλας συγκεκριμένης χρονολογικᾶς ἐνδείξεις, δὲν δύνανται νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν διὰ τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν γεγονότων.

Μετὰ τὰς γενικὰς αὐτὰς παρατηρήσεις, θὰ ἐξετάσωμεν ὅλα τὰ δεδομένα τῶν πηγῶν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν πολέμων τοῦ Μαυρικίου. Οὕτω :

1. Διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς πρώτης ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν αἱ πηγαὶ παρέχουν τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα :

α) Καὶ ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης (V, 16, 5, σελ. 218, 28) καὶ ὁ Θεοφάνης (σελ. 268, 7) ἀναφέρουν ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐγένετο «μεγίστη» ἔκλειψις ἡλίου. Ἡ μαρτυρία εἶναι πολὺ σημαντικὴ, διότι ἡ χρονολόγησις τοῦ φυσικοῦ τούτου φαινομένου εἶναι πάντοτε βεβαία καὶ ἀσφαλής. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐποχὴν συνέβησαν τέσσαρες ἐκλείψεις ἡλίου : α) τὴν 4 Ὀκτωβρίου 590, β) τὴν 30 Μαρτίου 591, γ) τὴν 23 Σεπτεμβρίου 591 καὶ δ) τὴν 19 Μαρτίου 592. Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ βασιζόμενοι εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν περιπτώσεων τούτων προτείνουν διάφορον ἕκαστος χρονολόγησιν. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι ἐκ τῶν ἐκλείψεων τούτων, κατὰ τὸν πίνακα 86 τοῦ Oppolzer, αἱ μόναι ὄραται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Χερσόννησον τοῦ Αἴμου εἶναι ἡ τῆς 4 Ὀκτωβρίου 590 καὶ ἡ τῆς 19 Μαρτίου 592

1. Παράβαλε χαρακτηριστικῶς χωρία τοῦ Σιμοκάττου, σελ. 238 - 239 καὶ 262 - 265, πρὸς τὰ τοῦ Θεοφάνους, σελ. 271 - 272 καὶ 276 - 277.

(ἡ ὁποία ἦτο καὶ ὀλική) ¹. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη χρονολογία παρέχει δυσκολίας, διότι συνήθως οἱ Βυζαντινοὶ ἀπέφευγον τὴν ἀνάληψιν ἐκστρατείας ἐν καιρῷ φθινοπώρου, ἰδίως εἰς βορείας περιοχὰς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἦδη ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται ὡς πιθανωτέρα ἡ χρονολογία τῆς 19 Μαρτίου 592.

β) Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης (V, 16, 5, σελ. 218, 29) ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἐγένετο κατὰ τὸ ἔνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου. Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ χρονολόγησις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐτῶν βασιλείας παρέχει δυσκολίας, διότι ἡ ἀφετηρία δὲν εἶναι πάντοτε σταθερά. Ἄλλοτε δηλ. λαμβάνεται ὡς βᾶσις ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία τῆς ἀναρρήσεως καὶ ἄλλοτε τὸ πολιτικὸν ἔτος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνέβη ἡ ἀνάρρησις, ἢ ἀκόμη καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον. Οὕτως εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται συνήθως βάσει τῆς ἡμέρας ἀναρρήσεως. Ὅσακις ὅμως πρόκειται περὶ φιλολογικῶν πηγῶν, δὲν ἀποκλείεται, χάριν ἀπλοποιήσεως, νὰ ταυτίζεται τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔτος πρὸς τὸ πολιτικόν ². Κατὰ ταῦτα τὸ ἔνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, παρὰ Σιμοκάττη, δύναται νὰ συμπίπτῃ ἢ πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα 14 Αὐγούστου 590 - 13 Αὐγούστου 591 ἢ πρὸς τὸ πολιτικὸν ἔτος 1 Σεπτεμβρίου 589 - 31 Αὐγούστου 590 ἢ 1 Σεπτεμβρίου 590 - 31 Αὐγούστου 591. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ὅμως περιπτώσεις ἡ ἐνδειξις αὕτη τοῦ Σιμοκάττου ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μαρτυρίαν τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος παρέχει περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, ἐὰν χρονολογηθῇ τὸ 592.

γ) Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης (VI, 3, 6 - 7, σελ. 225) μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκστρατείαν ὁ Μαυρίκιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ νὰ δεχθῇ πρεσβείαν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Φράγκων Θεοδώριχου ³. Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Θεοδώριχος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 596, τὸ χωρίον ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ G. Labuda πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς προτεινομένης ὑπ' αὐτοῦ χρονολογήσεως ⁴. Ἄλλοι ὅμως ἱστορικοὶ πιστεύουν ὅτι ὁ Σιμοκάττης ἐσφάλῃ περὶ τὴν χρονολογίαν ⁵ ἢ περὶ τὸ ὄνομα ⁶ ἢ καὶ περὶ τὴν χρονολογίαν καὶ

1. Βλ. Th. Ritter von Oppolzer, *Canon der Finsternisse*, «Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Math. - Naturwiss. Klasse», 52 (Βιέννη 1887), κυρίως σελ. 172 καὶ Πίνακα 86. Πρβλ. Grumel, *Chronologie*, σελ. 462.

2. Βλ. σχετικῶς Grumel, *Chronologie*, σελ. 228.

3. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 269, 8 - 10, ἀναφέρει ἀορίστως τὸ γεγονός ἀνευ μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος.

4. Πρβλ. Labuda, *Chronologie*, σελ. 171. Ὁ συγγραφεὺς, αὐτόθι, σελ. 169 - 170, συνάπτει τὸ γεγονός μετὰ τὴν ἐκλείψιν τοῦ ἡλίου τῆς 26 Ἰανουαρίου 595 (βλ. Oppolzer, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 172. Grumel, *Chronologie*, σελ. 462), εἰς ἐποχὴν ἀπολύτως ἀκατάλληλον διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐκστρατείας.

5. Βλ. Hauptmann, *Rapports*, σελ. 167 καὶ ὑποσ. 6 : ὁ συγγραφεὺς συνάπτει τὸ γεγονός μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἀβάρων κατὰ τῶν Βαυαρῶν καὶ χρονολογεῖ τὴν πρεσβείαν εἰς τὸ ἔτος 596. Πρβλ. Ζακυθηνοῦ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 11 καὶ ὑποσ. 4.

6. Bury, *History*, τόμ. Β', σελ. 126 ὑποσ. 1.

περὶ τὸ ὄνομα¹. Προσφάτως ὁ μελετητὴς τῶν χρόνων τοῦ Μαυρικίου P. Goubert² ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ πρεσβεία αὐτὴ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸν Θεοδώριχον καὶ ὅτι ὁ Θεοφύλακτος, γνωρίζων ἐλάχιστα τὰ πράγματα τῆς Δύσεως, ἔκαμε σύγχυσιν μεταξύ δύο πρεσβειῶν: ἡ πρώτη ὑπὸ τὸν Βόσον καὶ Βέττον, τὴν ὁποίαν μνημονεύει ὁ Σιμοκάττης, πρέπει νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸ ἔτος 592, ὅταν ἡγεμῶν τῶν Φράγκων ἦτο ὁ Childebert ὁ Β'. Ἡ δευτέρα ὑπὸ τὸν Warmaricharius καὶ τὸν Burgoaldus, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ πάπας Γρηγόριος³, ἐστάλη πράγματι ὑπὸ τοῦ Θεοδώριχου καὶ τῆς μάμμης του Brunehaut κατὰ Νοέμβριον τοῦ 602, ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαυρικίου.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τῶν πηγῶν στοιχεῖα δὲν ἐπιτρέπουν ἀσφαλῆ χρονολόγησιν τῆς πρώτης ἐκστρατείας τοῦ Μαυρικίου ἐναντίον τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν, ἀλλὰ παρέχουν δύο δυνατότητας χρονολογήσεως: τὸ ἔτος 591 ἢ τὸ ἔτος 592.

δ) Ὡς ὅμως παρετηρήσαμεν, ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἐπιθετικῆς δράσεως τοῦ Μαυρικίου ἐναντίον τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομέων συνδέεται ἀμεσῶτατα μὲ τὸ τέλος τοῦ Περσικοῦ πολέμου: τὸ ἐν γεγονὸς ἀποτελεῖ κατὰ τὰς πηγὰς συνέχειαν τοῦ ἄλλου. Πράγματι ὁ Σιμοκάττης σημειώνει ρητῶς ὅτι: "Α ρ τ ι γ ε ἄ ρ α π ο υ τ ο ἰ ς π ε ρ ἰ τ ἠ ν ἔ ω γ ε λ ὄ σ η ς ἡ μ ἔ ρ α ς τ ο ἰ ς π ρ ᾶ γ μ α σ ι ν . . . τ ᾶ ς δ υ ν ᾶ μ ε ι ς ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς τ ᾶ χ ι σ τ α μ ε τ ε β ῖ β α ζ ε ν ἐ π ἰ τ ε τ ἠ ν Ἀ γ χ ῖ α λ ο ν τ ἠ ν ἐ κ δ η μ ῖ α ν π α ρ α σ κ ε ν ᾶ ζ ε τ α ι (V, 16, 1, σελ. 218, 8 κέ.). Καὶ ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει: εἰρήνης δὲ βαθείας τὴν ἀνατολὴν καταλαβούσης, Ἀβαρικὸς ἐπὶ τὴν Εὐρώπην ἐκύμαινε πόλεμος. διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρικίος τὰς δυνάμεις ἀπὸ Ἀνατολῆς ἐπὶ τὴν Θράκην μετήγαγεν (σελ. 267, 31 - 34). Ἄλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Σιμοκάττην, ὁ ὁποῖος συνδέει ἀμεσῶτατα τὰ δύο γεγονότα, ὁ χρονογράφος καταχωρίζει τὸ τέλος τοῦ Περσικοῦ πολέ-

1. A. Gasquet, *L'empire Byzantin et la monarchie Franque*, Παρίσιοι 1888, σελ. 203 καὶ ὑποσ. 2.

2. P. Goubert, *Byzance et les Francs*, σελ. 90 (προφανῶς ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφεται εἰς μὲν τὸν τίτλον τὸ ἔτος 593, ἐντὸς δὲ τοῦ κειμένου τὸ ἔτος 592). — Ἰντεζώτερον περὶ τῶν σχέσεων Βυζαντίου καὶ Φράγκων καὶ περὶ τῆς Βυζαντινῆς πολιτικῆς εἰς τὴν Δύσιν ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαυρικίου βλ. A. Gasquet, ἐνθ' ἄνωτ., κυρίως σελ. 179 - 203. F. Lot - Chr. Pfister - Fr. Ganshof, *Histoire du Moyen Age. I. Les destinées de l'Empire en Occident de 395 à 888. Première partie de 395 à 768*, Παρίσιοι 1940, κυρίως σελ. 272 κέ. Fr. Ganshof, *Le Moyen Age (Histoire des relations internationales I)*, Παρίσιοι [1953], σελ. 45 κέ. P. Lemerle, *Répercussions de la crise de l'empire d'Orient au VIIe siècle sur les pays d'Occident*, ἐν «Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'alto medioevo. V. Caratteri del secolo VII in Occidente», τόμ. Β', Σπαλᾶτον 1958, σελ. 714 κέ.

3. Gregorii Papae, *Registrum Epistolarum*, ἐν Monumenta Germaniae Historica, ἔκδ. P. Ewald - L. Hartmann, Βερολῖνον 1891 - 1892, XIII, 9, J., 1873.

μού εις τὸ ἔτος 6081 (= 588/9), τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς τὸ ἔτος 6082 (= 589/90), τὴν δὲ ἐκστρατείαν τοῦ Μαυρικίου εἰς τὸ ἔτος 6083 (= 590/91).

Ὁ J. B. Bury, διὰ τὴν συμβιβάσῃ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θεοφυλάκτου, ὅτι ἡ ἐκστρατεία συνέβη κατὰ τὸ ἕνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου (13 Αὐγούστου 590 - 13 Αὐγούστου 591), μετὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ Θεοφάνους, ὑποθέτει ὅτι ἐν τμήματι τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀνεκλήθη ἐκ τῆς Περσίας ἐντὸς τοῦ 590/91 καὶ ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ ὑπολοῖπου στρατεύματος τὸ θέρος τοῦ 591 καὶ ὀπωσδήποτε πρὸ τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου¹. Ὡς ὀρθῶς ὅμως παρατηρεῖ ὁ N. Baynes², αἱ Βυζαντιναὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀποκατέστησαν τὸν Χοσρόην, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου καὶ ἐνῶς ἡ περιοχὴ συνεχλοῖζετο ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐξ ἄλλου, ἀπητοῦντο ἀκόμη σημαντικαὶ δυνάμεις διὰ τὴν ἐδραίωσιν τῶν συνόρων, τὴν κατάληψιν τῶν νέων ἐδαφῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κατεστραμμένων ὀχυρῶν. Πάντα ταῦτα ἀπῆτουν τὴν παραμονὴν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν ὄχι μόνον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Περσικοῦ πολέμου ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα μετ' αὐτό.

Κατὰ ταῦτα, ἡ μεταφορὰ τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ πρώτη ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν πρέπει νὰ χρονολογηθῶν ὀπωσδήποτε μετὰ τὸ τέλος τοῦ Περσικοῦ πολέμου. Ἐπομένως ἡ χρονολογία τῆς εἰρήνης μετὰ τῶν Περσῶν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλὲς *terminus post quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μαυρικίου εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Περὶ τὴν χρονολογίαν τοῦ τέλους τοῦ Περσικοῦ πολέμου διετυπώθησαν διάφοροι ἀπόψεις, ὑπάρχει δὲ διαφορὰ ἑνὸς ἔτους εἰς τὰς πρωταθείσας χρονολογήσεις: κατὰ μίαν ἀποψιν ἡ εἰρήνη μετὰ τῶν Περσῶν συνήφθη τὸ φθινόπωρον τοῦ 590, κατ' ἄλλην δέ, τὴν ἐπικρατεστέραν, τὸ φθινόπωρον τοῦ 591³.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν τελευταίων φάσεων τοῦ Περσικοῦ πολέμου προκύπτει μετ' ἀσφαλείας ὅτι ἡ εἰρήνη μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Περσῶν συνήφθη κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 591. Λεπτομερείας περὶ τῆς χρονολογήσεως τῶν κυριωτέρων γεγονότων τοῦ πολέμου τούτου παρέχομεν ἐν ἐπιμέτρῳ τῆς παρού-

1. Bury, *Chronology*, σελ. 310 κέ.

2. N. Baynes, *The Literary Construction of the History of Theophylactus Simocatta*, «Ἐσθία, Hommage Internationale à l'Université Nationale de Grèce à l'occasion du soixante-quinzième anniversaire de sa fondation (1837 - 1912)», Ἀθήναι 1912, σελ. 39.

3. Bury, *Chronology*, σελ. 310 κέ. Baynes, *Construction*, σελ. 39. M. Higgins, *The Persian War of the Emperor Maurice (582 - 602). I. The Chronology, with a brief History of the Persian Calendar*, Οὐάσιγκτων 1939, σελ. 39 κέ. καὶ σελ. 73. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 146 κέ.

σης ἐργασίας, ὅπου ἐξετάζονται καὶ τὰ σχετικὰ προβλήματα χρονολογήσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν πηγῶν ¹.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μαυρικίου κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν πρέπει νὰ χρονολογηθῇ μετὰ τὸ τέλος τοῦ εἰς τὴν Ἀσίαν πολέμου, δηλ. μετὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 591.

2. Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἐπιχειρήσεων παρεμβάλλει τὴν ἀκόλουθον εἶδησιν: *Πρὸ τεττάρων τοίνυν τούτων ἐνιαυτῶν (πρὸς γὰρ τὰ προεσβύτερα τῆς ἱστορίας αὐθις γινόμεθα) Ἰωάννης ὁ τὴν ἐς Βυζάντιον ἐκκλησίαν ἰθύνων τὸν τῆδε βίον ἀπέλιπεν* ². Τὸ χωρίον τοῦτο παρουσιάζει χρονολογικὰ προβλήματα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν μέχρι τοῦδε ἐπιλυθῆ, διότι ἡ θέσις του εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ κειμένου ταρασσεί τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων. Πράγματι ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη χρονολογία θανάτου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ εἶναι ἡ 2 Σεπτεμβρίου 595 ³. Ἐπομένως, ἐὰν ὁ θάνατος τοῦ πατριάρχου συνέβη ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἱστορούμενα γεγονότα («πρὸ τεττάρων ἐνιαυτῶν»), τότε τὰ γεγονότα ταῦτα πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 599. Ἀκριβῶς τὸ χωρίον τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὁ G. Labuda ⁴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόψεων του. Ὡς ὅμως θὰ φανῆ κατωτέρω, ἡ χρονολογία αὕτη ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύεται ἀδύνατος, διότι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω χωρίου χρονολογήσις τῶν πρὸ καὶ μετὰ συμβάντων περὶ τὸ ἔτος 599 ταρασσεί τὴν ὅλην οἰκονομίαν τοῦ ἔργου: τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 592 μέχρι τοῦ 599 εἶναι πολὺ μακρὸν διὰ τὰ προηγηθέντα συμβάντα, ἐνῶ ὁ χρόνος ἀπὸ τοῦ 599 μέχρι τοῦ 602 εἶναι πολὺ μικρὸς διὰ τὰ ἐπόμενα ⁵. Ἐξ ἄλλου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ παρεμ-

1. Βλ. κατωτέρω, σελ. 183 κέ.

2. Σιμοκάττης, VII, 6, 1 κέ., σελ. 254, 21 κέ.

3. Grumel, *Chronologie*, σελ. 435. Τοῦ αὐτοῦ, *Regestes*, σελ. 105 - 111. Πρβλ. Murrall, *Chronologie*, τόμ. Α', σελ. 256. Ὁ J. Burgy, *Chronology*, σελ. 312, χρονολογεῖ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου τὴν 11 Σεπτεμβρίου 595, ὁ δὲ B. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 63 καὶ 65, τὸν Αὐγούστον τοῦ 595. Πηγαὶ διὰ τὴν χρονολογήσιν τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Δ' εἶναι: α) Ὁ Θεοφάνης, σελ. 251 καὶ 272, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς πατριαρχείας τοῦ Νηστευτοῦ εἰς τὴν 12 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 6074 (= 582), τοῦ δὲ διαδεχθέντος τοῦτον Κυριακοῦ εἰς τὸ ἔτος 6087 (= 594/5) καὶ σημειώνει ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ δέκα τρία ἔτη. β) Ὁ Νικηφόρος Πατριάρχης, *Χρονογραφικὸν Σύντομον*, ἔκδ. De Boor, σελ. 118, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ δέκα τρία ἔτη καὶ πέντε μῆνας, διαδεχθεὶς τὸν Εὐτύχιον (ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τὴν 5/6 Ἀπριλίου 582) καὶ γ) Τὸ *Πασχάλιον Χρονικόν*, σελ. 692, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ Ἰωάννου Νηστευτοῦ, χρονολογεῖ ὅμως τὴν ἀνοδὸν τοῦ διαδόχου τούτου Κυριακοῦ εἰς τὴν ιβ' Ἰνδικτιῶν (= 593/4) καὶ ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ δώδεκα ἔτη.

4. Labuda, *Chronologie*, σελ. 172 - 3.

5. Βλ. κατωτέρω, σελ. 197, Πίνακα Α'. Διὰ τὰς προταθείσας ἐρμηνείας τοῦ χωρίου τούτου βλ. Burgy, *Chronology*, σελ. 311 κέ., Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 63.

βολή μιᾶς εἰδήσεως μεταξύ γεγονότων ἐν γνώσει τοῦ συγγραφέως μεταγενεστέρων (καὶ ρητῶς δηλοῖ τοῦτο ὁ Σιμοκάττης) δικαιολογεῖται, ἐὰν ὑπάρχῃ ἐσωτερικὴ συνάφεια μεταξύ αὐτῆς καὶ τοῦ λοιποῦ κειμένου. Ἡ μαρτυρία ὅμως περὶ τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου εἶναι ἀνεξάρτητος καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὰ πρὶν καὶ μετὰ ἐκτιθέμενα. Ὡς ἐκ τούτου, θεωροῦμεν πιθανώτερον ὅτι ὁ Σιμοκάττης παρεμβάλλει τὴν εἶδησιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου Νηστευτοῦ μεταξύ συγχρόνων τούτου γεγονότων (τῶν ἐτῶν 594/5). Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἢ ὅτι ἡ προσθήκη «πρὸ τεττάρων ἐνιαυτῶν» προέρχεται ἐξ ἀντιγραφῆς ἄλλης πηγῆς, ὅπου πράγματι ἡ εἶδησις εἶπετο γεγονότων ἐπισυμβάντων τέσσαρα ἔτη ἀργότερον ἢ ὅτι τὸ ὄλον χωρίον εἶχεν ἀρχικῶς διάφορον θέσιν εἰς τὸ χειρόγραφον, ἢ ὅποια ὀφείλετο εἰς μίαν πρώτην σύνταξιν τοῦ ἔργου. Εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν τὸ χωρίον θὰ ἔπρεπε νὰ εὐρίσκετο πρὸ τοῦ VIII, 1, 1, ἢ VIII, 1, 9 (σελ. 283, 11 ἢ 284, 20 ἀντιστοιχῶς) τοῦ κειμένου τοῦ Σιμοκάττου. Σημειωτέον ὅτι ὁ Θεοφάνης δὲν μνημονεύει τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, τοποθετεῖ ὅμως τὴν ἀρχὴν τῆς πατριαρχείας τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Κυριακοῦ εἰς τὸ ἔτος 6087 (594/5)¹.

Παρατηροῦμεν ἐξ ἄλλου ὅτι τὸ ἀνωτέρω χωρίον παρουσιάζει καὶ ἄλλα χρονολογικὰ προβλήματα, τὰ ὅποια δὲν ἔτυχον μέχρι τοῦδε τῆς δεύσης προσοχῆς. Πράγματι, ὁ Θεοφύλακτος ἀναφέρει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ ἐπεσκεύεθη τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποθανόντος πατριάρχου, ἐς τὰ βασίλεια μετηγάγετο, ταῖς *ἐαριναῖς*... τῶν Χριστιανῶν νηστείας ἐναβρονόμενος... Δηλ. ὁ ἱστορικὸς συνδέει τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου μὲ τὴν νηστείαν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐνῶ τὸ γεγονός χρονολογεῖται κατὰ τὸ φθινόπωρον (2 Σεπτεμβρίου). Ἐπομένως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν δύο τινά : ἢ ὅτι ὁ Σιμοκάττης ἀγνοεῖ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ Νηστευτοῦ καὶ τότε ἡ εἶδησις δὲν ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ὄλην χρονολόγησιν ἢ ὅτι ἡ γενικῶς ἀποδεκτὴ χρονολογία θανάτου τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου δὲν εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ἐπομένως τὸ θέμα πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἐξ ὑπαρχῆς. Ἐπειδὴ ἡ περαιτέρω ἐξέτασις τοῦ θέματος ἐκφεύγει τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης μελέτης, τοῦτο προτιθέμεθα νὰ ἐρευνήσωμεν ἀλλαχοῦ. Ἐνταῦθα σημειοῦμεν μόνον, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 595 αἱ *ἐαριναὶ νηστεῖαι* ἀρχίζουσι τὴν 14 Φεβρουαρίου² καὶ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν μνήμην τοῦ πατριάρχου, παραλλήλως πρὸς τὴν 2 Σεπτεμβρίου, καὶ τὴν 18 Φεβρουαρίου³, ἐπίσης δὲ ὅτι ὁ Σιμοκάττης παρεμβάλλει τὴν εἶδησιν μεταξύ γεγονότων ἐπισυμβάντων κατὰ τὴν *ἀνοιξιν* (τοῦ 595 καθ' ἡμᾶς).

1. Θεοφάνης, σελ. 272 (6087).

2. Βλ. Grumel, *Chronologie*, σελ. 312.

3. Delehaye, *Synaxarium*, στ. 474. Ἡ κυρία μνήμη Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ ἐορτάζεται τὴν 2 Σεπτεμβρίου (αὐτόθι, στ. 7).

3. Τὸ τέλος τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν πολέμων τοῦ Μαυρικίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀρχὴν, καθορίζεται μετ' ἀσφαλείας : τοῦτο συμπίπτει μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Μαυρικίου, ἢ ὁποῖα χρονολογεῖται ὑπὸ τῶν πηγῶν τὴν 23 Νοεμβρίου 602¹.

Κατὰ ταῦτα, μεταξὺ τῶν δύο ἀκραίων χρονολογιῶν (φθινόπωρον 591 = τέλος Περσικοῦ πολέμου καὶ φθινόπωρον 602 = πτῶσις Μαυρικίου), θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ χρονολογήσωμεν τὰ γεγονότα τῆς δευτέρας φάσεως τῶν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἐπιχειρήσεων. Ὡς ἤδη ἐλέχθη, παρατηροῦνται σημαντικαὶ διαφοραὶ εἰς τὰς προτεινομένας ὑπὸ τῶν μελετητῶν χρονολογήσεις τῶν γεγονότων τούτων, ὡς καὶ χάσματα εἰς τὰ χρονολογικὰ διαγράμματα². Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην θὰ ληφθῇ ὡς ἐνιαία βᾶσις διὰ τὴν χρονολόγησιν ἢ ρητὴ μνεία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ Σιμοκάττου, αἱ ὁποῖαι ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς λοιπὰς χρονολογικὰς ἐνδείξεις τοῦ αὐτοῦ ἱστορικοῦ ἢ ἄλλων πηγῶν ἐπιτρέπουν νὰ διαγράψωμεν ἄνευ χασμάτων τὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων καὶ οὕτω νὰ χρονολογήσωμεν τὰ συμβάντα τῆς δευτέρας φάσεως τοῦ πολέμου τοῦ Μαυρικίου κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σκλαβηγῶν.

II ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΗΝΩΝ (592 - 602)

Ἡ ἐπωφελὴς εἰρήνη μετὰ τῶν Περσῶν (φθινόπωρον 591) ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Μαυρίκιον νὰ ρίψῃ ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐνεργῶς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηγῶν. Ἀφοῦ μετεβίβασε τὰ στρατεύματα τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῆς Συγκλήτου, νὰ ἡγηθῇ ὁ ἴδιος τῆς πρώτης ἐκστρατείας.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, ἢ ὁποῖα ἐσήμανε καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιθετικῆς δράσεως τοῦ Μαυρικίου εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, εἶναι δυνατὸν, μετὰ τὴν ἀσφαλῆ χρονολόγησιν τοῦ τέλους τοῦ Περσικοῦ πολέμου καὶ ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν δεδομένων τῶν πηγῶν, νὰ χρονολογηθῇ μετ' ἀκριβείας. Πράγματι, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἐβδομον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει 7 χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως³, ἐγένετο «μεγίστη» ἐκλειψις ἡλίου⁴. Ὡς ἤδη

1. Ἡ χρονολογία παραδίδεται εἰς τὸ *Πασχάλιον Χρονικόν*, σελ. 693, 9 - 10 καὶ 15 - 17 : ς' Ἰνδικτιῶν, 23 Νοεμβρίου, ἡμέρα Παρασκευῆ (ἢ ὁποῖα συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 602). Τὰ χρονολογικὰ στοιχεῖα ἐλέγχονται ἀκριβῆ ἐν Grumel, *Chronologie*, σελ. 316.

2. Πρβλ. Burg, *Chronology*, σελ. 311 - 312 καὶ 313. Τοῦ αὐτοῦ, *History*, τόμ. Β', σελ. 134 (χάσμα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 593 - 597). Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 79 - 89. Βλ. καὶ κατωτέρω σελ. 203, Πίνακα Β'.

3. Βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine. Développement urbain et répertoir topographique*, Παρίσιος 1950, σελ. 408 - 411 καὶ χάρται VIII καὶ IX.

4. Σιμοκάττης, V, 16, 5, σελ. 218, 28. Θεοφάνης, σελ. 268, 7.

έσημειώσαμεν, μετά τὸ φθινόπωρον τοῦ 591 ἢ μόνη ἔκλειψις ἡλίου, ὁρατὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι ἢ τῆς 19 Μαρτίου 592¹. Ἐπομένως αὕτη ἀποτελεῖ καὶ τὴν χρονολογίαν ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας.

Ἡ ἀνωτέρω χρονολόγησις, πρὸς τὴν ὁποίαν συγκλίνουν ὅλα τὰ δεδομένα (τέλος Περσικοῦ πολέμου, ἔκλειψις ἡλίου, πρεσβεία Φράγκων), ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐνδειξιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἀνελήφθη κατὰ τὸ ἕνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου (590/591). Ὡς ὅμως παρατηρήσαμεν, τὰ ἔτη βασιλείας δὲν ἀποτελοῦν βέβαιοι στοιχεῖον χρονολογήσεως, διότι ἡ ἀφρηρία τούτων δὲν εἶναι πάντοτε σταθερά, ἐνῶ τὸ φυσικὸν φαινόμενον χρονολογεῖται μετ' ἀπολύτου ἀσφαλείας. Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς ἄλλον σημεῖον τοῦ ἔργου του ὁ Σιμοκάττης παρέχει τεταραγμένες ἐνδείξεις περὶ τῶν ἐτῶν βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος².

Κατὰ ταῦτα, ὁ Μαυρίκιος ἀνέλαβε τὴν ἐκστρατείαν τὴν 19 Μαρτίου 592. Ἡναγκάσθη ὅμως εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, διὰ νὰ δεχθῆ ἀπεσταλμένον τοῦ Πέρσου βασιλέως. Μετ' ὀλίγον, διὰ δευτέραν φοράν, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔφθασε μετὰ τοῦ στρατοῦ του διὰ τοῦ Ρηγίου, τῆς Σηλυβρίας, τῆς Περίνθου (Ἡρακλείας) καὶ τοῦ Ἐνάτου εἰς τὴν Ἀγχιάλον, ὅπου ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ δεκαπενθήμερον. Καὶ πάλιν ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ δεχθῆ πρέσβεις τῶν Περσῶν καὶ τῶν Φράγκων. Συγκεκριμένως ἡ Φραγκικὴ πρεσβεία ἔφερον ἐκ μέρους τοῦ Φράγκου βασιλέως προτάσεις συμμαχίας κατὰ τῶν Ἀβάρων³. Ἀκολουθοῦντες τὰς χρονολογικὰς ἐνδείξεις τοῦ Σιμοκάττου⁴, χρονολογοῦμεν τὴν ἄφιξιν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Ἀγχιάλον κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἀπριλίου 592, τὴν ἐκεῖ παραμονὴν του περίπου μέχρι τῆς 25 Ἀπριλίου καὶ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ δεχθῆ τοὺς ξένους ἀπεσταλμένους κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀβάρων ἐζήτησεν αὐξήσιν τῶν ἐτησίων παροχῶν τῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν⁵. Ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπο-

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 153 - 154.

2. Βλ. κατωτέρω σελ. 174. Περὶ τοῦ τρόπου χρονολογήσεως βάσει τῶν ἐτῶν βασιλείας τῶν αὐτοκρατόρων καὶ περὶ τῶν σχετικῶν ὑπολογισμῶν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα ἀνωτέρω, σελ. 154. Πρβλ. καὶ G r u m e l, *Chronologie*, σελ. 228.

3. Σιμοκάττης, VI, 3, 5 - 8, σελ. 225, 10 - 22. Θεοφάνης, σελ. 269, 8 - 10.

4. Βλ. Σιμοκάττην, σελ. 219, 7 (αὐθις ἀπήρχετο), 219, 9 (τῆ ὑστεραία... ἐπὶ τὸ ἑβδομον), 219, 10 (ἐκταῖος τῷ Ρηγίῳ...), 222, 1 (δευτέρα ἡμέρα πρὸς τὸ ἕνατον), 222, 8 (τῆ ὑστεραία), 223, 10 (τῆ ὑστεραία), 224, 14 (τρίτη ἡμέρα), 224, 19 (τετάρτη ἡμέρα), 225, 8 (τῆ ὑστεραία πρὸς τῆ Ἀγχιάλῳ), 225, 8 - 9 (ἡμέρας τε πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἐνθαδὶ τὴν διατριβὴν ποιησάμενος ἐς τὸ βασίλειον ἄστῃ ἐπάνεισαν). Συνολικῶς δηλ. ὁ Σιμοκάττης ἀναφέρει ὅτι ἐμεσολάβησε διάστημα 34 περιόπου ἡμερῶν μετὰ τὴν ἐκ νέου ἀναχώρησιν τοῦ Μαυρικίου.

5. Σιμοκάττης, VI, 3, 9, σελ. 225, 23 - 24 : Ὁ δὲ χαράνος ἐπενθήμας λαμβάνει τὰς

φασισμένος πλέον νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐνεργῶς τοὺς ἀπὸ βορρᾶ ἀντιπάλους ἀντὶ νὰ ἐξαγοράζῃ τὴν εἰρήνην, ἤρνηθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ χαγάνου. Διὰ τοῦτο ὁ τελευταῖος «ἀντελάμβανε παραυτίκα τὸν πόλεμον».

Ὁ χρόνος τῶν μετὰ τῶν Ἀβάρων διαπραγματεύσεων δὲν παραδίδεται μετ' ἀκριβείας. Ὁ Σιμοκάττης ἐκθέτει τὸ γεγονός εὐθὺς μετὰ τὴν Φραγκικὴν πρεσβείαν, ἀλλὰ δὲν παρέχει ρητῶς στοιχεῖα χρονολογήσεως¹. Ὁ Θεοφάνης τοποθετεῖ τὰς μετὰ τοῦ χαγάνου συνεννοήσεις καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι εὐθὺς ἀμέσως ἀκολουθοῦν, ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μαυρικίου². Σημειωτέον ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ χρονογράφου παρεχόμενον ἔτος εἶναι κατὰ σύμπτωσιν τὸ ὀρθὸν (6084 = 591/92), διότι ὁ Θεοφάνης χρονολογεῖ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐκστρατείας ἐν ἔτος ἐνωρίτερον (590/591)³. Ἐκ τῶν νεωτέρων μελετητῶν ὁ Β. Grafenauer ἀκολουθεῖ τὴν διάταξιν τοῦ Θεοφάνους, δὲν δέχεται ὁμως τὸ παραδιδόμενον ὑπὸ τοῦ χρονογράφου ἔτος, διότι, ἔχων ὡς ἀφετηρίαν τῆς νέας φάσεως τοῦ πολέμου τὸ ἔτος 592, τοποθετεῖ τὰς μετὰ τῶν Ἀβάρων συνεννοήσεις καὶ τὰς μετέπειτα ἐχθροπραξίας εἰς τὸ ἔτος 593⁴. Φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ Θεοφάνους καὶ ἡ χρονολόγησις τοῦ Grafenauer δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ πράγματα, διότι ἐκ τῆς ὅλης ἐκθέσεως τοῦ Σιμοκάττου οὐδόλως προκύπτει ὅτι ἔχομεν μεταβολὴν εἰς τὸ ἔτος. Ἄλλωστε θὰ ἦτο δυσεξήγητος ἡ τοιαύτη στάσις τοῦ Μαυρικίου. Τοῦτο δηλ. θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, ἀφοῦ παρεσκευάσθη πρὸς ἐνεργὸν ἀντιμετώπισιν τῶν Ἀβάρων καὶ Σλάβων, καὶ ἐνῶ διεγνώκει τὸ Ἀβαρικὸν αὐθις ἐθέλειν φοιτῆν, περιωρίσθη μόνον εἰς στρατιωτικὸν περίπατον μέχρις Ἀγχιάλου, χωρὶς οὐδεμίαν περαιτέρω ἐνέργειαν, καὶ παρέμεινεν ἄπρακτος ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον ἔτος μέχρι τῆς ἐπομένης ἀνοίξεως. Καθ' ἡμᾶς, ἡ ἀπόρριψις τῶν ἀξιώσεων τοῦ χαγάνου καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι ἐπιχειρήσεις συνέβησαν ἐντὸς τοῦ θέρους τοῦ αὐτοῦ ἔτους, δηλ. ἐντὸς τοῦ θέρους τοῦ 592.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Μαυρικίου (παραυτίκα, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θεοφυλάκτου), ὁ χαγάνος ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ πρὸς ἀνατολάς. Ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἀνεπιτυχῶς ἐπιχειρήσει νὰ στρατολογήσῃ δυνάμεις τῶν Σλάβων, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὰ πέρατα «τοῦ Δυτικοῦ Ὠκεανοῦ»⁵, ὁ χαγάνος ἐστράφη πρὸς τοὺς παραδουναβίους Σλάβους καὶ διέταξε τούτους νὰ

συνθήκας ἐξήτει τὸν Καίσαρα. Θεοφάνης, σελ. 269, 14 κέ : Ὁ χαγάνος ἐζήτει προσθήκας ταῖς συνθήκαις λαμβάνειν.

1. Σιμοκάττης, VI, 3, 8 - 9, σελ. 225.

2. Θεοφάνης, σελ. 269, 11 κέ.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 156.

4. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65.

5. Πρβλ. Burgy, *History*, τόμ. Β', σελ. 125 καὶ ὑποσ. 1 : τὸ ὄνομα «Δυτικὸς Ὠκεανὸς» χρησιμοποιεῖται ἐξ ἴσου διὰ νὰ δηλώσῃ καὶ τὴν βορείαν καὶ τὴν δυτικὴν θάλασσαν τῆς Εὐρώπης.

διαβοῦν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Σιγγηδόνας. Μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ ἡμερῶν ἡ πόλις ἀπηλλάγη διὰ τῆς καταβολῆς δύο χιλιάδων χρυσῶν νομισμάτων¹. Οἱ Σκλαβηνοὶ ἔσπευσαν νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ χαγάνου, ὁ ὁποῖος εἶχε συγκεντρωθῆ παρὰ τὸ Σίρμιον. Ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀβάρων μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις διέβη τὸν Σαῦον καὶ ἔφθασεν εἰς Βονωνίαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μαυρίκιος διορίζει στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως τὸν Πρίσκον. Ὁ νέος στρατηγὸς συγκρούεται μὲ τὸν στρατὸν τῶν Ἀβάρων πλησίον τῶν διαβάσεων τῆς Προκλιανῆς (Κάτω Μοισία) καὶ νικᾷ αὐτούς. Ἡ εἶδησις ὅτι οἱ Ἄβαροι ἐπέρχονται μὲ ὄλας τῶν τὰς δυνάμεις ἀναγκάζει τὸν Πρίσκον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς διαβάσεις. Ὁ χαγάνος φθάνει μέχρις Ἀγγιάλου, ὅπου πυρπολεῖ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου, ἐν συνεχείᾳ δὲ πολιορκεῖ τὰ Δριζίπερα². Ἡ ἰσχυρὰ ἀντίστασις τῶν κατοίκων ἀναγκάζει τοὺς Ἀβάρους νὰ λύσουν μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ κατευθυνθοῦν κατὰ τῆς Ἡρακλείας. Ὁ Πρίσκος, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τῶν ἀντιπάλων, ὑποχωρεῖ μετὰ τοῦ πεζικοῦ του ἀρχικῶς εἰς τὸ Διδυμότειχον καὶ κατόπιν εἰς τὸ Τζούρουλον. Ὁ χαγάνος, ἀφοῦ προήλασε μέχρις Ἡρακλείας, ἐπέστρεψε διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὸν Πρίσκον ἐντὸς τοῦ φρουρίου Τζουρούλου. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δι' ἐπιτυχοῦς τεχνάσματος, ὡς παραδίδει ὁ Σιμοκάττης, πληροφορεῖ τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων ὅτι ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἐτοιμάζεται νὰ ἀναπλεύσῃ τὸν Δούναβιν καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν του. Ἡ εἶδησις ἀναγκάζει τὸν χαγάνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθειαν καὶ συνθήκας πρὸς τὸν Πρίσκον διαθέμενος ἐπ' ὀλιγίστῳ χρυσίῳ ἐπιστρέφει εἰς τὰ ἴδια³.

Μετὰ ταῦτα «μετοπώρου ἀρχομένου», διαλύεται τὸ στρατόπεδον καὶ ὁ Πρίσκος ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Εἶναι ἀρχὴ φθινοπώρου τοῦ 592⁴.

1. Σιμοκάττης, VI, 4, 3, σελ. 226, 11. Θεοφάνης, σελ. 269, 14 - 15 (ἀπλῆ μνεία). Παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὰς πηγὰς ὁ χρόνος διαρκείας τῶν πολιορκιῶν εἶναι συνήθως ἑπτὰ ἡμέραι. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ καὶ τῆς συμβολικῆς χρήσεως αὐτοῦ βλ. I. D u j ḑ e v, *Les sept tribus slaves de la Mésie*, ἀναδημ. ἐν I. D u j ḑ e v, *Medioevno Bizantinoslavno*, τόμ. Α', Ρώμη 1965, κυρίως σελ. 58 - 63.

2. Περὶ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐκ Δριζιπέρων βλ. BHG³, σελ. 14, Νο 48 - 49. Περὶ τῆς πόλεως Δριζίπερα παρὰ Βυζαντινοῖς, Δρουσιπάρα ἢ Δριζίπαρα παρ' ἀρχαίους βλ. RE, V² (1905), στ. 1741 - 2, λ. *Drusipara* (ἄρθρον τοῦ Oberhammer).

3. Σιμοκάττης, VI, 4, 7 - VI, 5, 16, σελ. 226, 23 - 230, 12. Θεοφάνης, 269, 15 - 270, 18 (6084). Διὰ τὴν συνθήκην βλ. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 102 (ἔτος 591).

4. Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 60 - 67. Κατὰ τὸν J. B u r y, *Chronology*, σελ. 311, ἡ πολιορκία τῆς Σιγγηδόνας, αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Πρίσκου καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Τζουρούλου συνέβησαν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Μαυρικίου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δηλ. κατὰ τὸν Αὐγούστον - Σεπτέμβριον 591, καὶ ἐπομένως ἡ ἔνδειξις «μετοπώρου ἀρχομένου» ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου τοῦ 591. Ἀλλ' ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀνωτέρω σελ. 156, ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ βᾶσις αὐτῆ τῆς χρονο-

«Ἦρος δὲ ἀρχομένου», λέγει ὁ Σιμοκάττης¹, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 593 καθ' ἡμᾶς, ὁ αὐτοκράτωρ ἀποστέλλει τὸν Πρίσκον εἰς τὸν Δούναβιν διὰ νὰ φρουρήσῃ τὸν ποταμὸν ἔναντι τῶν Σκλαβηνῶν, διότι οὐκ ἂν ἤρεμοίη τὸ βάρβαρον, εἰ μὴ τὸν Ἰστρον ἐς τὰ μάλιστα τὸ Ῥωμαϊκὸν περιφρουρήσοιτο. Οὕτως, «ἦρος μεσοῦντος»², ὁ στρατηγὸς συνεκέντρωσε τὸν στρατὸν πλησίον τῆς Ἡρακλείας, ἐπιθεωρήσας δὲ τοῦτον (βάσανον ποιησάμενος) διένειμε χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς ἀνοιξεως τοῦ 593, καθ' ἡμᾶς, ἔφθασεν εἰς τὸ Δορόστολον³.

Ἐκεῖ ὁ Πρίσκος ἐδέχθη πρεσβείαν τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀβάρων, ὁ ὁποῖος κατηγόρει τὸν στρατηγόν, τὸν π ρ ὀ μ ι κ ρ ο ῦ τὴν εἰρήνην Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις νυμφαγωγήσαντα, ὅτι δὲν ἐσεβάσθη τὰς συνθήκας. Ὁ χαγάνος ὑπαινίσσεται βεβαίως τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθησαν νὰ συνάψουν ἐσπευσμένως οἱ Ἀβαιοι κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ προηγούμενου ἔτους. Ὁ Πρίσκος, ἀπαντῶν εἰς τὰς αἰτιάσεις, ἐπληροφόρησε τὸν χαγάνον ὅτι ἡ ἐκστρατεία στρέφεται ἔναντι τῶν Σκλαβηνῶν καὶ ὅτι αἱ «Ἀβαρικάι συνθήκαι» δὲν κατέλυσαν κατ' ἀνάγκην τὸν πόλεμον ἔναντι τῶν Σλάβων. Εὐθύς ἀμέσως οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέπτυξαν σημαντικὴν ἐπιθετικὴν δρᾶσιν: μετὰ δώδεκα ἡμέρας ὁ Πρίσκος διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν Σλάβων τοῦ Ἀρδαγάστου, ἐνίκησε τούτους, συνέλαβε πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ ἀπέκόμεσε πλουσίαν λείαν. Μέρος αὐτῆς ἀπέστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ Βυζάντιον (ἐντὸς τοῦ θέρους τοῦ 593)⁴.

Οἱ Βυζαντινοὶ κατήγαγον ἐν συνεχείᾳ νέας νίκας κατὰ τῶν Σλάβων παρὰ τὸν Ἡλιβακίαν ποταμὸν καὶ τὸν Πασπίριον ποταμὸν (Μοισία)⁵ καὶ συνέλαβον καὶ πάλιν πολλοὺς αἰχμαλώτους⁶.

λογήσεως δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ πράγματα. Πρβλ. καὶ Burgy, *History*, σελ. 126 - 127.

1. Σιμοκάττης, VI, 6, 2, σελ. 230, 15 - 16. Πρβλ. Θεοφάνην, σελ. 270, 21 - 23 (6085). Ὁ J. Burgy, *Chronology*, σελ. 311, ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀνοιξεως τοῦ 592.

2. Σιμοκάττης, VI, 6, 3, σελ. 230, 24.

3. Εἰς τὴν χρονολογίαν αὐτὴν καταλήγομεν ἀκολουθοῦντες τὰς ἡμερολογιακὰς ἐνδείξεις τοῦ Σιμοκάττου, σελ. 230, 24 - 25 (ἑβδομαῖος), σελ. 230, 28 - 231, 1 (τέσσαρας ποιησάμενος χάρακας ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνεται), σελ. 231, 1 - 2 (πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἐνδιατοίφας ἡμέραις... εἴκοσι χάραξι πρὸς τὴν Δορόστολον παραγίνεται): ἀναφέρεται δηλ. ὅτι ἐμεσολάβησαν συνολικῶς 46 ἡμέραι ἀπὸ τοῦ «ἦρος μεσοῦντος».

4. Σιμοκάττης, VI, 8, 3 - 8, σελ. 234, 27 - 235, 21. Θεοφάνης, σελ. 270, 23 - 271, 5 (6085).

5. Καὶ οἱ δύο ποταμοὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν Μοισίαν, ὁ δὲ Πασπίριος διασχίζει τὸ Δορόστολον.

6. Ἡ ὅλη ἐκστρατεία τοῦ Πρίσκου κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν παρὰ Σιμοκάττη, VI, 6, 2 - VI, 9, 15, σελ. 230 - 239. Βλ. Θεοφάνην, σελ. 270, 21 - 271, 27 (6085) — ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος τῶν ποταμῶν. Ὁ B. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65, χρονο-

Μετά ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὸν στρατὸν ὅπως διαχειμάσῃ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως¹. Τὸ μέτρον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη προφανῶς διὰ λόγους ἐπισιτισμοῦ, προεκάλεσεν ἐντόνους διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπεθύμουν οἴκοι τὴν τοῦ ψύχους ὥραν ποιήσασθαι. "Ὁμως ὁ Πρίσκοις μὲ ἐπιδέξιον χειρισμὸν κατορθώνει νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐντολὴν καὶ ἐπὶ βαρβάρον γῆς διαλύει τὸν χάρακα.

Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ 593/4². Ὁ Θεοφάνης ὅμως σημειώνει τὸ γεγονὸς κεχωρισμένως εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος: *Τούτω τῷ ἔτει τοῦ Πρίσκου πάλιν τὸν Ἰστρὸν καταλαβόντος καὶ τὰ Σκλαβινῶν ἔθνη προαιδύσαντος... ὁ βασιλεὺς... παρακελεύεται αὐτόθι τὸν χειμῶνα διατρίψαι*³. Ἐπομένως ὁ Θεοφάνης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεοφύλακτον, δημιουργεῖ νέαν ἐκστρατείαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Σλάβων, τὴν ὁποίαν ἐντάσσει εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς συνάπτει πρὸς τὴν διαχείμασιν τοῦ στρατεύματος ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως. Παρὰ ταῦτα, τὸ παραδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφάνους ἔτος εἶναι κατὰ σύμπτωσιν καὶ πάλιν τὸ ὀρθὸν (6086 = 593/594), καὶ τοῦτο διότι ὁ χρονογράφος δὲν εἶχε προηγουμένως μνημονεύσει τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 592 καὶ εἶχε συνενώσει τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 592 καὶ 593 εἰς ἓν ἔτος. Δηλαδή διαφωνοῦμεν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς πρὸς τὴν διάρθρωσιν τῶν γεγονότων, ἔστω καὶ ἐὰν τυχαίως ἢ χρονολόγησις τοῦ Θεοφάνους συμπίπτει μὲ τὴν παροῦσαν.

Ἐν συνεχείᾳ αἱ πηγαὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἀντικατέστησε διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πέτρου τὸν Πρίσκον εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος. Ὁ Πρίσκοις ὅμως, ἀγνοῶν ἀκόμη τὸ γεγονὸς, ἀποφασίζει νὰ διαβῇ τὸν Δούναβιν μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βυζαντινὸν ἔδαφος, διότι *δυσαιασχετεῖ τὰ πλήθη τὴν τριβὴν πρὸς βάρβαρον χώραν ποιήσασθαι*⁴. Ὁ χαγάνος, πληροφορηθεὶς τὰς κινήσεις τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐτοιμάζεται νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν δυνάμεων καὶ πρὸς τοῦτο διατάσσει τὰ πλήθη τῶν Σκλαβινῶν νὰ διαβοῦν τὸν Δούναβιν καὶ νὰ καταλάβουν τὴν νοτίαν ὄχθην διὰ νὰ ἀποκόψουν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Ὁ Πρίσκοις ἀναγκάζεται, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ στρατοῦ του, νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἀβάρους πέντε χιλιάδας αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους εἶχε συλλάβει κατὰ τὰς προηγουμένας ἐπιχειρήσεις. Κατόπιν τούτου, ὁ χαγάνος ἐπι-

λογεῖ αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 594, ὁ δὲ J. Burgy, *Chronology*, σελ. 311, καὶ *History*, τόμ. Β', σελ. 127 - 130, εἰς τὸ ἔτος 592.

1. Σιμοκάττης, VI, 10, 1 κέ., σελ. 239. Θεοφάνης, σελ. 272, 11 κέ. (6086). Πρβλ. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 112 (χειμῶν 592/3).

2. Κατὰ Burgy, *Chronology*, σελ. 311, χειμῶν τοῦ 592/3.

3. Θεοφάνης, σελ. 272, 11 - 14.

4. Σιμοκάττης, VI, 11, 3, σελ. 242, 12 - 13.

τρέπει εἰς αὐτὸν νὰ διαβῆ τὸν ποταμὸν (τὸν ποταμὸν διανήξασθαι). Ὁ Πρίσκος φθάνει μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰ Δριζίπερα. Τὸ στράτευμα παραμένει εἰς τὴν περιοχὴν, ὃ δὲ στρατηγὸς ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου ἀντιμετωπίζει τὰς αἰτιάσεις τοῦ αὐτοκράτορος, διότι ἀπέδωκεν ἀσυνέτως τῷ βαρβάρῳ τὴν λείαν». Μετὰ ταῦτα ὁ Πρίσκος ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Πέτρου¹.

Ἡ ἐρμηνεία καὶ ἡ χρονολόγησις τῶν τελευταίων ἐνεργειῶν τοῦ Πρίσκου παρουσιάζει δυσκολίας. Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης οὐδεμίαν χρονολογικὴν ἔνδειξιν παρέχει, ὃ δὲ Θεοφάνης ἐντάσσει τὸ γεγονός εἰς τὸ ἔτος 6087 (= 594/5), ἐν ἔτος δηλ. μετὰ τὴν διαχείμασιν τῶν στρατευμάτων ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως. Κατ' ἀρχὴν ὑποθέτομεν ὅτι αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ Πρίσκου ἔλαβον χώραν μετὰ τὴν ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα παραμονὴν τοῦ στρατοῦ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου, ἐπομένως εἴτε λήγοντος τοῦ χειμῶνος εἴτε ἀρχομένης τῆς ἀνοιξέως τοῦ 594. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 593 καὶ ὁ χειμὼν τοῦ 593/4 πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκλεισθοῦν. Ὁ χειμὼν τοῦ 593/4, διότι ἡ ἐποχὴ ἦτο ἀκατάλληλος διὰ τοιαύτης ἐκτάσεως ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ μετακινήσεις. Ἐὰν πάλιν χρονολογήσωμεν τὸ γεγονός κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 593, δηλ. εὐθὺς μετὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Μαυρικίου ὅπως διαχειμάσουν τὰ στρατεύματα ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὅλον ἐγχείρημα τοῦ Πρίσκου θὰ ἦτο δυσεξήγητον. Διότι, κατὰ τὰς πηγὰς, ὁ στρατηγὸς ἐμφανίζεται ὅτι εἶχε διευθετήσῃ τὰς δυσκολίας καὶ εἶχεν ἐπιτυχῶς ἐκτελέσει τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐντολήν. Ἐπομένως, ἐὰν μετ' ὀλίγον ὁ Πρίσκος ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Μαυρικίου, νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εἰς Βυζαντινὸν ἐδάφος, τοῦτο ἔπραξε πιεζόμενος ὑπὸ τῶν πραγμάτων. Ὡς διαφαίνεται ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Σιμοκάττου, οἱ κίνδυνοι καὶ ἡ δυσάρεστος ἐμπειρία ἐκ τῆς διαμονῆς του εἰς ξένην χώραν ὠδήγησαν τὸν στρατηγὸν εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν. Τοῦτο ὅμως ἀπῆται ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα. Ἐξ ἄλλου παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Μαυρικίος, παρὰ τὴν δυσἀρέσκειάν του πρὸς τὸν Πρίσκον, δὲν προσάπτει εἰς τὸν στρατηγὸν ὅτι παρέβη τὴν ἐντολήν του. Ὡς ἐκ τούτου, θεωροῦμεν ὅτι τὰ ἀνωτέρω γεγονότα συνέβησαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως τοῦ 594².

Ἐξ ἄλλου ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Πρίσκου ὑπὸ τοῦ Πέτρου, εἶναι πιθανώτερον ὅτι ἐγένετο κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 594, εἰς τὴν ἀρχὴν δηλ. τῶν νέων ἐπιχειρήσεων καὶ ὄχι κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε αἱ ἐχθροπραξίαι εἶχον κατ' ἀνάγκην διακοπῆ λόγῳ τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος, ὃ δὲ στρατὸς εὐρίσκετο εἰς ξένην χώραν. Οἱ λόγοι τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Πρίσκου ὑπὸ τοῦ

1. Τὸ ὅλον ἐπεισόδιον εἰς Σιμοκάττην, VI, 11, 2 - VII, 1, 1, σελ. 242, 8 - 245, 23 καὶ Θεοφάνην, σελ. 273, 1 - 274, 4 (6087). Πρβλ. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 113 (χειμῶν 592/3).

2. Ὁ J. Burg, *Chronology*, σελ. 312, χρονολογεῖ τὸ γεγονός κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 593. Πρβλ. καὶ Burg, *History*, τόμ. Β', σελ. 130 - 134.

Πέτρου δὲν εἶναι γνωστοί, ἡ δὲ ἀπόφασις αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος ζενίζει, διότι ὁ Πρίσκος εἶχεν ἐπιδείξει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στρατηγίας του σύνεσιν καὶ διαπλωματικότητα καὶ εἶχεν ἐπιτύχει σημαντικὰς νίκας. Ὡς ἐκ τούτου, ἐὰν ἡ ἀντικατάστασις εἶχε πράγματι προηγηθῆ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πρίσκου, ὡς παραδίδουν αἱ πηγαί, πρέπει νὰ ἐντάξωμεν τὴν πρᾶξιν τοῦ Μαυρικίου εἰς τὴν γενικωτέραν πολιτικὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως ἀντικαθιστᾶ συχνὰ τοὺς διοικητὰς τῶν μαχίμων στρατευμάτων, ὥστε νὰ ἀποφεύγεται ἡ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν δημοτικότης τοῦ στρατηγοῦ¹. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Πρίσκου, ἐμπείρου στρατηγοῦ, διὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄπειρος περὶ τὰ πολεμικά, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἐπεθύμει νὰ θέσῃ τὰς Βυζαντινὰς δυνάμεις ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀνδρὸς τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του. Ἴσως ὅμως τὰ γεγονότα δὲν συνέβησαν ὅπως ἀκριβῶς ἐμφανίζονται εἰς τὰς πηγὰς, ἴσως δηλ. ἡ ἀντικατάστασις τοῦ Πρίσκου δὲν εἶχε προηγηθῆ τῶν ἐνεργειῶν τούτου, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δυσαρεσκείας τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ στρατηγοῦ.

Πάντως, καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ ἀντικατάστασις ἀπεφασίσθη πρὸ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πρίσκου, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τούτου εἰς τὸ Βυζάντιον. Οὕτω, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 594, ὁ Πέτρος ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ Δριζίπερα, ἀκολούθως δὲ εἰς τὴν Ὀδησσόν, γενόμενος ἐπισήμως δεκτὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ². Ὁ νέος στρατηγός, κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπεχείρησε νὰ ἐπιφέρῃ μείωσιν τῆς στρατιωτικῆς ἐπιχορηγήσεως, τοῦτο ὅμως προεκάλεσε τὴν ἔντονον ἀντίδρασιν τῶν στρατιωτῶν. Ὁ Πέτρος κατῴρθωσε τελικῶς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν διὰ τῆς ἀναγγελίας ὠρισμένων μέτρων ὑπὲρ τῶν ἀπομάχων καὶ τῶν μαχίμων στρατιωτῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν οἰκογενειῶν των³.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Σκλαβηνοὶ ἐνήργησαν νέας ἐπιδρομὰς ἐναντίον Βυζαντινῶν πόλεων. Ἐλεηλάτησαν τὰ Ζαλδαπά, τὴν Ἄκυν καὶ τὴν Σικόπιν καὶ ἐσχεδιάζον ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν Βυζαντινῶν ἐκ χιλίων στρατιωτῶν συνεπλάκη καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς λεηλασίας Σλάβους, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Πέτρος ἔφθασεν ἐξ Ὀδησοῦ εἰς Μαρκιανούπολιν ὀδεύων πρὸς τὸν Δούναβιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ στρατηγός, τραυματισθεὶς εἰς κυνήγιον, ἀνέστειλε πᾶσαν δρᾶσιν ἐπὶ τινα χρόνον. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος, ἀνησυχῶν διὰ τὴν ἀπρα-

1. Πρβλ. καὶ Ἄ. Σπράου, *Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ' αἰῶνα*, σελ. 100.

2. Σιμοκάττης, VII, 1, 1 - 3, σελ. 245, 21 - 246, 7. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 274, 6 καὶ δὲν παρέχει στοιχεῖα περὶ τῆς πορείας τοῦ Πρίσκου.

3. Σιμοκάττης, VII, 1, 3 - 7, σελ. 246, 7 - 247, 1. Θεοφάνης, σελ. 274, 6 - 16 (6088). Πρβλ. D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 114 καὶ 115 (χειμῶν τοῦ 592/3).

ζίαν, διέταξε τὸν Πέτρον νὰ διαφυλάξῃ τὰς διόδους τῆς Θράκης ἀπὸ τὴν φημολογουμένην ἐπιδρομὴν τῶν Σκλαβηνῶν. Ὁ Πέτρος, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ εἰς τὸν ἐχθρὸν τὴν διάβασιν, μετέβη διὰ τοῦ φρουρίου Πιστοῦ, τῶν Ζαλδαπῶν, τοῦ Ἱατροῦ φρουρίου καὶ τοῦ Λαταρκίου φρουρίου εἰς τὰς παριστρίους Νόβας, ὅπου ἐστρατοπέδευεν. Ἡ χρονολογία τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὰς Νόβας εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς : εἶναι ἡ παραμονὴ τῆς ἐορτῆς τοῦ μάρτυρος Λούππου, δηλ. ἡ 22 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 594¹.

Μεσολαβεῖ, περὶ τὴν 26 Αὐγούστου τοῦ 594², ἡ ἀτυχὴς προσπάθεια τοῦ Πέτρου, ὅπως ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς συνοριακῆς πόλεως Ἀσῆμου³ τὸ ὀπλιτικόν, τὴν ἐντοπίαν δηλ. φρουράν, τὴν ὁποίαν διετῆρει ἡ πόλις διὰ προνομίου, παραχωρηθέντος εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου τοῦ Β' διὰ τὴν ἔμυναν ἀπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν (*ἐπὶ διαφρουρᾷ τῶν τῆς πόλεως*)⁴.

Ἀκολούθως, περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου καθ' ἡμᾶς⁵, ἐσημειώθη συμπλοκὴ τῶν Βυζαντινῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ἠττήθησαν. Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Ἀβάρων, ἡ σύγκρουσις, ὡς ἀναφέρουν αἱ πηγαί, προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ χαγάνου, διότι ὁ Πέτρος δὲν ἐσεβάσθη τὰς συνθήκας (*παρασπονδοῦντι πως αὐτῷ κατωνείδιζεν*)⁶.

Ἀκολουθοῦν ἐκστρατεῖαι τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν τοῦ Πειραγᾶστου, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἥτταν τῶν Σκλαβηνῶν

1. Σιμοκάττης, VII, 2, 17, σελ. 249, 11 - 13 : *κατ' ἐκείνην γὰρ τὴν ἡμέραν ἦν ἡ προεόρτιος ἐορτὴ Λούππου τοῦ μάρτυρος*. Πρβλ. Delehaye, *Synaxarium*, στ. 917. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 274, 30 - 31, ἀναφέρει τὴν ἀφίξιν τοῦ Πέτρου εἰς Νόβας, ἀλλ' οὐδὲν σημειώνει περὶ τῆς ἐορτῆς.

2. Καθ' ὑπολογισμὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνδείξεων τοῦ Σιμοκάττου, VII, 2, 19 - VII, 3, 1, σελ. 249, 17 - 21.

3. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 274, 31 - 275, 13 (6089), τοποθετεῖ τὸ ἐπεισόδιον εἰς τὰς Νόβας.

4. Τὸ ὅλον ἐπεισόδιον παρὰ Σιμοκάττη, VII, 3, σελ. 249 - 251. Περὶ τοῦ προνομίου τούτου βλ. ἐν ἐκτάσει G. Bratianu, *Privilèges et franchises municipales dans l'Empire Byzantin*, Βουκουρέστιον - Παρίσιον 1936, σελ. 57 - 65 (Τὸ ἐπεισόδιον χρονολογεῖ ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ ἔτος 595). Ὁ N. Iorga, *Relations entre l'Orient et l'Occident au moyen âge*, σελ. 79, βασιζόμενος ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπαρξίν ἰδίου ὀπλιτικοῦ ἐν Ἀσῆμῳ, διετύπωσε τὴν θεωρίαν περὶ αὐτονόμων «Ρωμανιῶν». Εἰς τὴν πραγματικότητά, ἡ παραχώρησις τοῦ προνομίου τούτου ἐντάσσεται εἰς τὴν γενικωτέραν πολιτικὴν τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας ἐναντι ἀκραίων περιοχῶν ἐκτεθειμένων εἰς συνεχεῖς ἐπιδρομάς. Προσφάτως ὁ D. Claude, *Die byzantinische Stadt im 6. Jahrhundert*, Μόναχον 1969 (*Byzant. Archiv* 13), σελ. 130 - 131, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ Ἀσῆμον εἶχεν ἴδιον ὀπλιτικόν ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰ.

5. Ἡ χρονολόγησις συνάγεται ἐκ τῶν σποραδικῶν ἐνδείξεων τοῦ Σιμοκάττου, σελ. 250, 8. 250, 24. 251, 9, διὰ τὸ μεταξὺ τῶν γεγονότων μεσολαβῆσαν διάστημα.

6. Σιμοκάττης, VII, 4, 1 - 7, σελ. 251, 9 - 252, 8. Θεοφάνης, σελ. 275, 13 - 28 (6089).

καὶ τὸν φόνον τοῦ ἀρχηγοῦ των. Ὁ Πέτρος κατέστη πρὸς στιγμὴν κύριος τῆς ἀντιπέραν ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, τελικῶς ὅμως ἠττήθη παρὰ τὸν Ἡλιβακίαν ποταμὸν καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν. Κατόπιν τούτου ὁ Πέτρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν, ὅπου, λόγῳ τῶν ἀποτυχιῶν του, καθηρέθη τῆς στρατηγίας, τὴν δὲ ἡγεσίαν ἀνέλαβε καὶ πάλιν ὁ Πρίσκοσ.

Ἡ διάρκεια τῆς στρατηγίας τοῦ Πέτρου καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὸ Βυζάντιον καθορίζεται διαφόρως ὑπὸ τῶν νεωτέρων μελετητῶν. Ὁ N. Baynes χρονολογεῖ τὴν στρατηγίαν τοῦ Πέτρου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 593 μέχρι τοῦ 597¹, ὁ δὲ P. Gouberl τοποθετεῖ αὐτὴν εἰς τὰ ἔτη 594 - 597². Ἀντιθέτως ὁ J. Burgy περιορίζει ὀρθῶς τὴν δραστηριότητα τοῦ Πέτρου εἰς ἓν ἔτος, παρατηρῶν ὅτι δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μαυρίκιος ὑπέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς ὑποθέτει ὅτι ὑπάρχει χάσμα εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Σιμοκάττου καὶ οὕτως, ἐνῶ χρονολογεῖ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πέτρου μέχρι τοῦ τραυματισμοῦ του εἰς τὸ 593, φρονεῖ ὅτι αἱ τελευταῖαι συγκρούσεις μετὰ τῶν Σκλαβηνῶν συνέβησαν τὸ 597³. Ὁ B. Grafenauer δέχεται ὅτι ἡ στρατηγία τοῦ Πέτρου διήρκεσεν ἓν ἔτος καὶ χρονολογεῖ αὐτὴν εἰς τὸ ἔτος 595⁴. Ἐκ τῶν πηγῶν, ὁ Θεοφάνης ἐκτείνει τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πέτρου εἰς μίαν τριετίαν (6087 - 6089), ἀλλὰ δὲν παραδίδει στοιχεῖα περισσότερα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων⁵. Ὁ Σιμοκάττης δὲν παρέχει ἐπὶ τοῦ θέματος συγκεκριμέναις χρονολογικὰς ἐνδείξεις, ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ἀφηγήσεως τούτου καὶ ἐκ τῆς μνείας τοῦ μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων ἢ τῶν γεγονότων μεσολαβοῦντος ἐκάστοτε διαστήματος προκύπτει ὅτι ὁ Πέτρος διετέλεσεν ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος (ἀκριβέστερον ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως μέχρι τοῦ φθινοπώρου) στρατηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι ἡ στρατηγία του δὲν ὑπῆρξεν ἰδιαίτερως ἐπιτυχής. Κατὰ ταῦτα χρονολογοῦμεν τὴν στρατηγίαν τοῦ Πέτρου ἐντὸς τοῦ ἔτους 594 καὶ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς τοῦ φθινοπώρου τοῦ ἔτους τούτου.

Ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἐπιστροφή τοῦ Πέτρου ἐσήμανε τὸ τέλος τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἔτους 594, κατὰ τὸ ὅποιον ἡ δραστηριότης τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ περιορίσθη εἰς συμπλοκὰς μετὰ τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τῶν Βουλγάρων.

1. Baynes, *Construction*, σελ. 39 (βασισμένος κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Γεπίδου καὶ τοῦ Κοιμοῦνδου).

2. Βλ. Gouberl, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 79 - 89. Ὁ Fr. Dolger ἐκτείνει τὴν στρατηγίαν τοῦ Πέτρου εἰς μίαν περίπου πενταετίαν : πρβλ. Dolger, *Regesten*, ἀρ. 114/115 (τοῦ ἔτους 592/3) καὶ 124 (τοῦ ἔτους 597).

3. Burgy, *Chronology*, σελ. 313. Τοῦ αὐτοῦ, *History*, τόμ. Β', σελ. 134 - 135.

4. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65. Πρβλ. κατωτέρω, σελ. 203, Πίνακx Β'.

5. Θεοφάνης, σελ. 273, 1 - 276, 11 (6087 - 6089).

ρων. Οὐδεμία σύγκρουσις σημειώνεται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεταξὺ Ἀβάρων καὶ Βυζαντινῶν : οἱ δύο ἀντίπαλοι τηροῦν τὴν συνθήκην τοῦ 592.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Πέτρου εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης ἀναφέρει : *Πρὸ τεττάρων τοίνυν τούτων ἐνιαυτῶν (πρὸς γὰρ τὰ προεσβύτερα τῆς ἱστορίας αἰθίς γινόμεθα) Ἰωάννης ὁ τὴν ἐς Βυζάντιον ἐκκλησίαν ἰθύνων τὸν τῆδε βίον ἀπέλιπεν*¹. Περὶ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Σιμοκάττου καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν πρὸ καὶ μετὰ ἱστορουμένων γεγονότων καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Δ' τοῦ Νηστευτοῦ, ὡμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω². Ἐνταῦθα ὑπεθυμίζομεν μόνον ὅτι τὸ χωρίον εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς λοιπῆς διηγήσεως καὶ ὅτι προηγεῖται γεγονότων ἐπισυμβάντων κατὰ τὴν ἀνοιξιν (τοῦ 595 καθ' ἡμᾶς).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης σημειώνει τὴν ἐμφάνισιν κομήτου : *ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις κομήτης ἐν τῷ ὑπεκκαύματι φαίνεται*. Κατὰ τοὺς ὑπὸ ἐξέτασιν χρόνους κομῆται ἐνεφανίσθησαν τὴν 9 Ἰανουαρίου 595 (γενικός), πιθανῶς τὸ 597 καὶ τὸ 599³. Καίτοι ἡ χρονολόγησις τοῦ φυσικοῦ τούτου φαινομένου δὲν εἶναι πάντοτε ἀσφαλῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ πρώτη ἐκ τῶν τριῶν χρονολογιῶν συμφωνεῖ πρὸς τὸ προτεινόμενον χρονολογικὸν διάγραμμα.

Ἀκολούθως ὁ Σιμοκάττης μνημονεύει ὅτι «ἦρος ἀρχομένου», δηλ. τὴν ἀνοιξιν τοῦ 595 καθ' ἡμᾶς, ὁ Πρίσκος, ἀναλαβὼν ἐκ νέου τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀστικὴν, ὅπου συνεχέντρωσε τὸν στρατὸν του. Κατὰ τὴν γενομένην τότε ἐπιθεώρησιν ὁ στρατηγὸς διεπίστωσεν ὅτι αἱ Βυζαντιναὶ δυνάμεις εἶχον ὑποστῆ μεγάλης ἀπωλείας. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πρίσκος διέβη μετὰ τοῦ στρατεύματος τὸν Δούναβιν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἄνω Νόβας, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεχομένης ἀντιπέραν ὄχθης τοῦ ποταμοῦ⁴. Τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡγεσίας ὑπὸ τοῦ Πρίσκου χρονολογοῦμεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως τοῦ 595⁵, ὑπολογίζομεν δὲ ὅτι ἐμεσολάβησε διάστημα ἑνὸς περίπου μηνὸς⁶ μέχρι τῆς ἀφίξεως τούτου εἰς Ἄνω Νόβας.

Πληροφορηθεὶς τὰς κινήσεις τῶν Βυζαντινῶν, ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀβάρων κατηγόρησε τὸν Πρίσκον ὅτι παραβιάζει τὰς συνθήκας καὶ δέκα ἡμέρας μετὰ

1. Σιμοκάττης, VII, 6, 1 κέ., σελ. 254, 21 κέ.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 157 - 158.

3. Βλ. Grumel, *Chronologie*, σελ. 470.

4. Σιμοκάττης, VII, 7, 1 - 3, σελ. 256, 6 - 14. Θεοφάνης, σελ. 276, 22 - 25 (6090).

5. Οἱ J. Burgy, *Chronology*, σελ. 313 καὶ *History*, τόμ. Β', σελ. 135, (i. Labuda, *Chronologie*, σελ. 170 καὶ P. Gouber, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 97, χρονολογοῦν τὸ γεγονός εἰς τὸ ἔτος 598.

6. Πρβλ. Σιμοκάττην, VII, 7, 3, σελ. 256, 12 - 14, ἐκ τοῦ ὁποῖου συνάγεται ὅτι μόνον διὰ τὴν ἀπὸ Ἀστικῆς εἰς Ἄνω Νόβας μετάβασιν ἀπητήθη διάστημα 19 τοῦλάχιστον ἡμερῶν.

ταῦτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σιγγηδόνος, ἐσχεδίαζε δὲ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς κατοίκους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ μετακινήσουν βιαίως εἰς ξένα ἐδάφη. Ὁ Πρίσκος μάλιστα ἔμαθε τοῦτο ἔσπευσεν εἰς συνάντησιν τοῦ χαγάνου παρὰ τὰ Κωνσταντίολα καὶ ἐπεχείρησε νὰ μεταπέισῃ αὐτόν. Ὁ ἡγεμὼν ὁμῶς τῶν Ἀβάρων ὑπεστήριζεν ὅτι ξένος ὁ Ἰστρος ὑμῖν, τὸ ῥόθιον τούτου πολέμιον, ὄπλοις ἐκτησάμεθα τοῦτον¹ καὶ ἠρνήθη πᾶσαν ὑποχώρησιν. Κατόπιν τούτου ὁ στρατηγὸς ἀπέστειλε δυνάμεις ὑπὸ τὸν ταξίαρχον Γουδοῦν, ὁ ὁποῖος ἀνέπλευσεν ἀνενόητος τὸν ποταμόν, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν σημαντικωτάτην ταύτην πόλιν. Οὕτως ὁ Πρίσκος ἀτυχοῦντα λαὸν διεσώσατο, προέβη δὲ εὐθὺς ἀμέσως εἰς ἐπίσκεψιν τῶν τειχῶν τῆς Σιγγηδόνος².

Πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα ὁ χαγάνος διέλυσεν ἐπισήμως (ἐς τὸ φανερόν) τὰς μετὰ τῶν Βυζαντινῶν συνθήκας καὶ μετὰ δέκα ἡμέρας, κατὰ ρητὴν μαρτυρίαν τοῦ Σιμοκάττου³, τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις συναθροίσας ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Δαλματίας, ὅπου ἐξεπόρθησε καὶ ἐλεηλάτησε τὴν πόλιν Βόγκεις καὶ τεσσαράκοντα ἄλλα φρούρια. Ὁ Πρίσκος ἀπέστειλεν εἰς Δαλματίαν σῶμα δύο χιλιάδων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Γουδοῦν, διὰ νὰ κατασκοπεύσῃ τὰς κινήσεις τῶν Ἀβάρων. Ὁ ταξίαρχος κατώρθωσε δι' ἐπιτυχῶν ἐλιγμῶν νὰ αἰφνιδιάσῃ τὴν φρουρὰν τῶν Ἀβάρων καὶ νὰ ἀποσπάσῃ ὅλην τὴν ἐκ τῆς ἐκστρατείας συγκεντρωθεῖσαν λείαν. Πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ χαγάνος ἀθυμῶν πολλῇ κατεβέβλητο⁴.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ χαγάνου εἰς τὴν Δαλματίαν, καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἐπιχείρησις τοῦ Γουδοῦ πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Σιγγηδόνος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Σιμοκάττης σημειώνει ρητῶς ὅτι μετὰ τῶν δύο ἐπεισοδίων ἐμεσολάβησε διάστημα δέκα ἡμερῶν. Ἀντιθέτως ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Σιγγηδόνος χειμῶνος καταλαβόντος ἑκάτερος (= τῶν ἀντιπάλων) εἰς τὰ ἴδια ὑπεχώρησαν, καὶ οὕτω χρονολογεῖ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Δαλματίας εἰς τὸ ἐπόμενον ἔτος (6091), δηλ. ἐκτείνει τὰς δύο αὐτὰς φάσεις τοῦ πολέμου εἰς μίαν διετίαν (6090 - 6091 - 597/8 - 598/9). Ἐκ τῶν νεωτέρων μελετητῶν ὁ Β. Grafenauer χρονολογεῖ τὴν πολιορκίαν τῆς Σιγγηδόνος εἰς τὸ ἔτος 596, τὴν δὲ ἐκστρατείαν τῆς Δαλματίας εἰς τὸ ἔτος 597⁵. Οἱ λοιποὶ ἱστορικοὶ ἐντάσσουν τὰς δύο φάσεις τοῦ πολέμου εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος. Καθ' ἡμᾶς, ἡ περὶ τὴν Σιγγηδόνα σύγκρουσις τῶν

1. Σιμοκάττης, VII, 10, 5, σελ. 263, 6 - 7.

2. Σιμοκάττης, VII, 10, 1 - VII, 11, 8, σελ. 262, 15 - 265, 1. Θεοφάνης, σελ. 276, 29 - 277, 12 (6090). Βλ. F. Barišič, *Vizantiski Singidunum*, σελ. 11 (κατὰ τὸ ἔτος 596).

3. Σιμοκάττης, VII, 11, 9, σελ. 265, 3.

4. Τὸ ὅλον ἐπεισόδιον εἰς Σιμοκάττην, VII, 11, 9 - VII, 12, 9, σελ. 265, 3 - 266, 10 καὶ Θεοφάνην, σελ. 277, 19 - 278, 2 (6091).

5. Grafenauer, *Nekaj oprašanj*, σελ. 66.

δύο αντιπάλων, ἡ ὁποία εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπίσημον διάλυσιν τῶν μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων συνθηκῶν, πρέπει νὰ χρονολογηθῆ περὶ τὰ τέλη τῆς ἀνοίξεως τοῦ ἔτους 595, ἡ δὲ ἐκστρατεία τῆς Δαλματίας, ἡ ὁποία ἀνελήφθη εὐθύς μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν συνθηκῶν, χρονολογεῖται κατ' ἀκολουθίαν ἐντὸς τοῦ θέρους - φθινοπώρου τοῦ αὐτοῦ ἔτους¹.

Μετὰ ταῦτα, συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σιμοκάττου, ἐπὶ μῆνας ὀκτωκαίδεκα καὶ περαιτέρω Ῥωμαῖοι τε καὶ βαρβάροις τοῖς ἀνὰ τὸν Ἰστρον ἀλλιζομένοις οὐδὲν ἄξιον συγγραφῆς διαπέπρακται². Περὶ τῆς ἀπραξίας αὐτῆς τῶν δέκα ὀκτῶ μηνῶν εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν ἀνευ διακοπῆς, συνάπτων τὰ πρὸ καὶ μετὰ τὸ διάστημα τοῦτο γεγονότα³. Ἡ μαρτυρία ὅμως τοῦ Σιμοκάττου εἶναι ρητὴ καὶ συγκεκριμένη καὶ πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν χρονολόγησιν. Τὸ διάστημα τοῦτο τῆς ἡρεμίας εἰς τὸ βόρειον σύνορον πρέπει καθ' ἡμᾶς νὰ χρονολογηθῆ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων, μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ 595 καὶ τῶν μέσων τοῦ 597⁴.

Ἀκριβῶς κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Ἀβαροι ἦσαν ἀπησχολημένοι εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Φράγκων τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἦδη τὸ 595 γίνεται λόγος περὶ ἐπιχειρήσεων τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σλάβων ἐναντίον τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Tassilo, περὶ δὲ τὸ 596 οἱ Ἀβαροι ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῶν Φράγκων⁵. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἀβάρους νὰ μετακινήσουν τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεών των πρὸς δυσμὰς καὶ νὰ ἀπόσχουν πάσης ἐπιχειρήσεως εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Διερωτώμεθα ὅμως, διατί κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐπωφελήθησαν τῆς ἀδυναμίας τῶν αντιπάλων των διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Σλάβων καὶ νὰ ἐκκαθαρίσουν τὴν περιοχὴν ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι αἱ Βυζαντιναὶ δυνάμεις εἶχον ὑποστῆ σοβαρὰς ἀπωλείας ἐκ τῶν συνεχῶν πολέμων καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιχειρήσουν νέας ἐκστρατείας. Ἦδη

1. Πρβλ. Burgy, *Chronology*, σελ. 213 καὶ *History*, τόμ. Β', σελ. 136 - 137 (ἔτος 598). Labuda, *Chronologie*, σελ. 170 (ἔτος 598). Hauptmann, *Čas*, σελ. 315 - 6 (ἔτος 595). Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 99 - 103 (ἔτος 598). Βλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 203, Πίνακα Β'.

2. Σιμοκάττης, VII, 12, 9, σελ. 266, 10 - 13.

3. Βλ. Θεοφάνην, σελ. 278.

4. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ὁ J. Burgy, *Chronology*, σελ. 313, χρονολογεῖ τὸ διάστημα τοῦτο τῆς ἀπραξίας μεταξὺ Ὀκτωβρίου/Νοεμβρίου 598 καὶ Μαρτίου/Ἀπριλίου 600 (πρβλ. ὅμως Burgy, *History*, τόμ. Β', σελ. 137, ὅπου τὸ διάστημα τοῦτο χρονολογεῖται μεταξὺ θέρους 598 καὶ φθινοπώρου 599). Βλ. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65 (598 - θέρους 599), Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 103 (ἀρχαὶ θέρους 598 - τέλη φθινοπώρου 599).

5. Βλ. Hauptmann, *Rapports*, σελ. 167 - 168, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Κυρία περὶ τοῦ θέματος πηγὴ εἶναι ὁ Παῦλος ὁ Διάκονος.

ὁ Σιμοκάττης ἀναφέρει ὅτι, ὅταν ὁ Πρίσκοσ ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος (τὸ 595), εὗρε πολὺ τῶν Ῥωμαίων πλῆθος διαφθαρέν¹.

Οὕτως ὁ πόλεμος τῶν Ἀβάρων κατὰ τῶν Φράγκων ἀνέστειλε ἐπὶ τι διάστημα τὰς συγκρούσεις μεταξὺ Ἀβάρων καὶ Βυζαντινῶν. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξε τὸ 598 μὲ ἐπιτυχῆ διὰ τοὺς Ἀβάρους ἐκβασιν καὶ τότε ὁ χαγάνος ἠδυνήθη νὰ στρέψῃ καὶ πάλιν τὸν κῆριον ὄγκον τῶν δυνάμεών του πρὸς τὸ Βυζαντινὸν σύνορον.

Ἦδη ὅμως ἐνωρίτερον, περὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 597, αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων εἶχον ἐπαναληφθῆ. Τότε ὑποθέτομεν ὅτι πρέπει νὰ χρονολογηθῆ ἢ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηγῶν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς ὀμιλεῖ μόνον τὸ ἀγιολογικὸν κείμενον περὶ τῶν *Θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου*, τὸ ὁποῖον περιγράφει ἐκτενῶς τὸ συμβάν². Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι καὶ ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης καὶ ὁ τοῦτον ἀκολουθῶν Θεοφάνης ἀγνοοῦν τὸ σημαντικὸν αὐτὸ γεγονός³. Οὕτω περιοριζόμεθα κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας παρέχει μόνη ἡ ἀγιολογικὴ πηγὴ, ἡ ὁποία ἐγράφη ὑπὸ αὐτόπτου μάρτυρος. Κατ' αὐτὴν, ἀφορμὴν διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἔδωκεν ἀποτυχοῦσα πρεσβεία τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀβάρων πρὸς τὸν Μαυρίκιον. Ἐκδικούμενος διὰ τὴν ἀποτυχίαν, ὁ χαγάνος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Θερμαϊκοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσε τοὺς Σκλαβηγούς (ὕπέκειτο γὰρ αὐτῷ τὸ ἔθνος ἅπαν) καὶ ἄλλογενεῖς τινὰς βαρβάρους ὅπως ἐκστρατεύσουν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πηγὴ ἀναβιβάζει, μετὰ πολλῆς βεβαίως ὑπερβολῆς, τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιορκητῶν

1. Σιμοκάττης, VII, 7, 1, σελ. 256, 8 - 9.

2. Βλ. Migne, P.G., τόμ. 116, κεφ. 13 - 15, στ. 1283 - 1323. Περὶ τοῦ κειμένου τούτου, τοῦ χρόνου συγγραφῆς καὶ τῶν συγγραφέων του βλ. ἀνωτέρω, σελ. 150 καὶ ὑποσ. 7, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Βλ. ἐπίσης A. L. Burmou, *Slavjanskite napadenija sređu Solun o «Čudesata na Sv. Dimitār» i tjachnata chronologija* (= Σκλαβικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὰ «Θαύματα τοῦ Ἁγ. Δημητρίου» καὶ ἡ χρονολογία των), βουλγαριστί, ἐν Godišnik na Šofijskija Univerzitet. Filol. - Istor. fak., 1952, τεῦχος Β', σελ. 167 - 215. B. Grafenauer, *Kronološka oprašnja Južnich Slovanov ob podatkih spisa Miracula S. Demetrii* (= Χρονολογικὰ προβλήματα τῶν Νοτίων Σλάβων κατὰ τὰ δεδομένα τῶν «Θαυμάτων τοῦ Ἁγ. Δημητρίου»), εἰς τὴν κροατικὴν, Zbornik Filos. Fak. 3 (Ljubljana 1955), σελ. 23 - 54 (τὴν μελέτην δὲν ἠδυνήθη νὰ συμβουλευθῶ). Vasilka Tarkova-Zaimova, *Sur quelques aspects de la colonisation slave en Macédoine et en Grèce*, σελ. 112 ζέ.

3. Πρὸς Bury, *Chronology*, σελ. 213. Ὡς παρατηρεῖ ὁ P. Lemerle, *La Chronique improprement dite de Monemvasie: Le contexte historique et légendaire*, REB 21 (1963), σελ. 33 καὶ ἡ V. Tarkova-Zaimova, *Sur quelques aspects de la colonisation slave...*, σελ. 114, τὰ ἐπίσημα Χρονικά παρουσιάζουν κυρίως τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς πρωτευούσης καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτῆς, καὶ οὕτω συχνὰ ἀγνοοῦν γεγονότα ὀλίγων ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ Δουνάβειος ἢ τὴν Heerstrasse.

εἰς ἑκατὸν χιλιάδας καὶ σημειώνει ρητῶς ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Θεσσαλονικεῖς εἶδον βαρβάρους πρὸ τῶν τειχῶν των¹. Παρὰ τὰς τεραστίας ὅμως δυνάμεις καὶ τὸν ἄρτιον ἐξοπλισμὸν των, οἱ βάρβαροι ἠναγκάσθησαν, μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ ἡμερῶν², νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν προσπάθειαν χάρις εἰς τὴν θεῖαν ἐπέμβασιν τοῦ προστάτου τῆς πόλεως Ἁγίου Δημητρίου.

Ἡ χρονολογία τῆς πολιορκίας εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς. Κατὰ τὸ ἀγιολογικὸν κείμενον, ἡ πολιορκία ἤρχισεν ἡμέραν Κυριακὴν 22 Σεπτεμβρίου. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαυρικίου ἡ 22 Σεπτεμβρίου ἀντιστοιχεῖ εἰς ἡμέραν Κυριακὴν μόνον κατὰ τὰ ἔτη 586 καὶ 597³. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ἄλλοι τάσσονται ὑπὲρ τῆς πρώτης καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τῆς δευτέρας χρονολογίας⁴. Ὡς ὅμως ἀπέδειξεν ὁ καθηγητῆς Paul Lemerle, ἡ δευτέρα χρονολογία εἶναι ἡ πιθανώτερα κυρίως ἕνεκα τῆς ρητῆς μνείας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Εὐσεβίου, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖται ἄλλοθεν κατὰ τὰ ἔτη 597 - 603⁵. Προσθέτομεν ὅτι ἡ χρονολόγησις αὕτη συμφωνεῖ καὶ μὲ τὸ γενικὸν διάγραμμα τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν. Ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τάσσονται ὑπὲρ τοῦ ἔτους 586, ὁ Franjo Barišić, εἰς τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην του, ὑποστηρίζει μεταξὺ ἄλλων ὅτι τὸ 597 οἱ Ἀβαροι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναλάβουν συγχρόνως τὴν μεγάλην ἐκστρατεῖαν τῆς Δαλματίας καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπιχειρήσεις αἱ ὁποῖαι ἀπῆλθον τὴν συγκέντρωσιν καὶ μετακίνησιν μεγάλων δυνάμεων εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου⁶. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, βασιζόμενον εἰς τὴν μέχρι τοῦδε κρατοῦσαν χρονολόγησιν τῶν Ἀβαρικῶν καὶ Σλαβικῶν πολέμων ἐπὶ Μαυρικίου, νομίζομεν ὅτι καταπίπτει, ἐὰν τὸ προτεινόμενον ἐνταῦθα χρονολογικὸν διάγραμμα εὐσταθῇ, διότι κατὰ τοῦτο ἡ ἐκστρατεία τῆς Δαλματίας χρονολογεῖται εἰς τὸ ἔτος 594. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἡ πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἤρχισε τὴν 22 Σεπτεμβρίου 597, μετὰ τὴν δεκαοκτάμηνον ἡρεμίαν εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως.

Προφανῶς μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιορκίας τῆς Θεσσαλονίκης ἡ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν οἱ Ἀβαροι ἐπεχείρησαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τόμεως.

1. Migne, P.G., τόμ. 116, στ. 1292. Πρβλ. P. Lemerle, *La composition et la chronologie des deux premiers Livres des Miracula Sancti Demetrii*, BZ 46 (1953), σελ. 352 καὶ Τοῦ αὐτοῦ, *Invasions et migrations*, σελ. 294. Πρβλ. ἐπίσης Fr Barišić, *Les miracles de Saint Démétrius*, σελ. 63.

2. Διὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας βλ. ἀνωτέρω, σελ. 162 ὑποσ. 1.

3. Grumel, *Chronologie*, σελ. 316.

4. Βλ. Fr. Barišić, *Les miracles de Saint Démétrius*, σελ. 10, ὅπου λεπτομερῆς πίναξ τῶν μέχρι τοῦδε διατυπωθεισῶν ἀπόψεων.

5. Βλ. P. Lemerle, ἔνθ' ἀνωτ., BZ 46 (1953), σελ. 353.

6. Fr. Barišić, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 56 - 64.

Πράγματι, ως περιγράφει ο Θεοφύλακτος, ο χαγάνος, άφου συνεχέντρωσε τόν στρατόν του εις τήν Θρακιικήν Μυσίαν μετέφερε τόν πόλεμον εις τὰ παράλια του Ευξείνου Πόντου και έπολιόρκησε τήν Τόμιν. 'Ο Πρίσκος έσπευσε εις βοήθειαν τής πόλεως, αλλά «ώρας έπιγινομένης χειμῶνος» ούδεμία σύγκρουσις έσημειώθη. τὰ αντίπαλα όμως στρατεύματα παρέμειναν επί τόπου¹. Τό περι τήν Τόμιν έπεισόδιον είναι τό πρώτον τό όποϊον αναφέρει ο Σιμοκάττης μετά τήν δεκαοκτάμηνον ήρεμίαν εις τό σύνορον του Δουνάβευς. Έπομένως, κατά τό χρονολογικόν διάγραμμα τό όποϊον προτεινομεν, τό γεγονός πρέπει νά χρονολογηθῆ εις τό έτος 597 και κατά συνέπειαν ή διακοπή των έχθροπραξιῶν «ώρας έπιγινομένης χειμῶνος» εις τās άρχάς του χειμῶνος του 597/8².

Ό αυτός όμως ιστορικός πρό τής πολιορκίας τής Τόμεως παραθέτει έπεισόδιον προαναγγέλλον τρόπον τινά τās συμφοράς, αί όποϊαι έμελλον νά πλήξουν τόν Μαυρικιον, και χρονολογεῖ τοῦτο εις τό δέκατον ένατον έτος τής βασιλείας του αυτοκράτορος, δηλ. εις τό έτος 600/601³. Τό στοιχείον τουτο δυσχεραίνει τήν όλην χρονολόγησιν, διότι δημιουργεῖ χάσμα εις τήν ακολουθίαν των προηγουμένων συμβάντων και, ως θά φανῆ κατωτέρω, ταράσσει τήν οίκονομίαν των μετέπειτα γεγονότων μέχρι του 602. Έξ άλλου παρατηρούμεν ότι τό άνωτέρω χωρίον είναι ανεξάρτητον τής λοιπής διηγήσεως και κυρίως ότι ο αυτός χρονικός προσδιορισμός (19ον έτος τής βασιλείας του Μαυρικίου) επαναλαμβάνεται υπό του αυτοῦ συγγραφέως πολυ άργότερον⁴, άφου παρεμβάλλεται έξιστόρησις γεγονότων δύο και πλέον έτων. Υποθέτομεν, ως εκ τούτου, ότι τό χωρίον κακῶς έχει παρεμβληθῆ εις τό σημείον τουτο του κειμένου και ότι ή φυσική του θέσις είναι κατωτέρω, εις τό χωρίον VIII, 4, 9 του έργου του Σιμοκάττου, όπου πράγματι και επαναλαμβάνεται. Σημειωτέον ότι ο Θεοφάνης μνημονεύει τό αυτό έπεισόδιον, εις τήν όρθην όμως θέσιν, κατά τό έτος 6093 (600/601), μετά τās παρά τόν Τισσόν ποταμόν νίκας του Πρίσκου⁵. Πιθανῶς ο χρονογράφος είχεν ύπ' όψιν του άλλην πηγην, εκ τής όποιας άντλεῖ και ο ιστορικός, ή χειρόγραφον του Θεοφυλάκτου, εις τό όποϊον τό χωρίον τουτο παρεδίδετο όρθῶς.

Κατά τὰ άνωτέρω και ανεξαρτήτως τής ένδειξεως του Σιμοκάττου

1. Σιμοκάττης, VII, 13, 1 - 2, σελ. 267, 1 - 7.

2. Βλ. Burg, *History*, τόμ. Β', σελ. 137 (πολιορκία Τόμεως : φθινόπωρον 599 - χειμῶν 599/600). Hauptmann, *Rapports*, σελ. 168 (έτος 599). Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65 (χειμῶν 599/600). Gouberl, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 104 (Φεβρουάριος 600).

3. Σιμοκάττης, VII, 12, 10 - 11, σελ. 266, 14 κέ. Περὶ τής χρονολογήσεως επί τῆ βάσει των έτων βασιλείας βλ. άνωτέρω, σελ. 154.

4. Πρβλ. Σιμοκάττην, VIII, 4, 9, σελ. 290, 28.

5. Θεοφάνης, σελ. 283, 7 - 12.

περὶ τοῦ δεκάτου ἐνάτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, χρονολογοῦμεν τὴν διακοπὴν τῶν ἐπιχειρήσεων περὶ τὴν Τόμιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος τοῦ 597/8. Λόγω τοῦ χειμῶνος, ὡς λέγει τὸ κείμενον, δὲν ἐσημειώθησαν συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων, οἱ Ἄβαροι ὅμως ἐσυνέχισαν τὴν πολιορκίαν μέχρι τῆς ἐπομένης ἀνοιξέως (τοῦ ἔτους 598 καθ' ἡμᾶς). Προφανῶς ἡ συνεχιζομένη μέχρι τῆς ἀνοιξέως πολιορκία ὠδήγησε τὸν Θεοφάνην εἰς τὸ ἐσφαλμένον συμπέρασμα ὅτι ὁ Πρίσκος ἐσπευσεν εἰς βοήθειαν τῆς Τόμεως ὄχι κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος, ἀλλὰ τὸν Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους ¹.

Πάντως («ἦρος ἀνίσχοντος» ² καὶ ἐνῶ ἡ πολιορκία ἐσυνεχίζετο, ἐπέπεσε λιμὸς εἰς τὸ Βυζαντινὸν στράτευμα. Ἐπικειμένου ὅμως τοῦ Πάσχα ὁ χαγάνος, «παραδόξω προνοία», ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς πενθημέρους σπονδὰς καὶ προσέφερον εἰς αὐτοὺς τροφάς, ζητῶν μόνον εἰς ἀντάλλαγμα καρικεῦματα ἰνδικά. Μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα αἱ σπονδαὶ ἐλύθησαν ³. Ἡ ἐορτὴ τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ ἔτος 598 συμπίπτει πρὸς τὴν 30 Μαρτίου καὶ ἡ ἡμερομηνία αὕτη συμφωνεῖ μὲ τὴν πληροφορίαν τοῦ Σιμοκάττου περὶ «ἦρος ἀνίσχοντος» ⁴.

Ἐν συνεχείᾳ, πληροφορηθεὶς ὁ χαγάνος ὅτι ὁ Κομεντιόλος, ὁ ὁποῖος εἶχε σταλῆ εἰς βοήθειαν τοῦ Πρίσκου ⁵, ἐβάδιζε πρὸς τὴν Νικόπολιν, ἐγκατέλειψε τὴν Τόμιν καὶ ἐστράφη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, εἰς δίωξιν τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν σύγκρουσιν, λόγῳ κακοῦ χειρισμοῦ τοῦ Κομεντιόλου ⁶, οἱ Βυζαντινοὶ ὑπέστησαν δεινὴν ἤτταν παρὰ τὸν Ἰατρὸν ποταμόν, ὁ δὲ Κομεντιόλος ἠναγκάσθη «ἀσχήμῳ φυγῇ» νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ Δριζίπερα καὶ ἀκολούθως εἰς τὰ Μακρὰ Τεῖχη. Οὕτως ἀφῆκεν ἀκαλύπτους τὰς διόδους πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ Ἄβαροι κατέλαβον τὰς κλεισούρας καὶ ἐξεπολιόρκησαν τὰ Δριζίπερα, ἔκαυσαν τὸν ναὸν τοῦ μάρτυρος

1. Θεοφάνης, σελ. 278, 14 - 17.

2. Σιμοκάττης, VII, 13, 2, σελ. 267, 8.

3. Σιμοκάττης, VII, 13, 2 - 7, σελ. 267, 7 - 268, 9. Θεοφάνης, σελ. 278, 17 - 28 (6092). Ὁ E. Francès, *Un épisode des guerres de Byzance contre les Slaves et les Avars, au début du VIIe siècle*, *Revue des Études Sud-Est Européennes*, VI/3 (1968), σελ. 529, ἀποδίδει τὴν στάσιν αὐτὴν τοῦ χαγάνου εἰς τὴν προσπάθειάν του ὅπως προσεταιρισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν Βυζαντινὸν στρατηγόν.

4. Grumel, *Chronologie*, σελ. 246. Ἀντιθέτως τὸ 599 τὸ Πάσχα ἐωρτάζετο τὴν 19 Ἀπριλίου, τὸ δὲ 600 τὴν 10 Ἀπριλίου.

5. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 278, 28 - 30, ἀναφέρει ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἐπὶ σινάρσει δῆθεν τοῦ Πρίσκου Κομεντιόλον ἀπέστειλε μετὰ πεζικῆς δυνάμεως. Ὁ Σιμοκάττης, VII, 13, 8, σελ. 268, 10, ἀναφέρει τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡγεσίας ὑπὸ τοῦ Κομεντιόλου, χωρὶς νὰ αἰτιολογῇ τὴν ἀποστολὴν τούτου εἰς τὸ σῆμα τοῦ Δουνάβεως, οὔτε νὰ καθορίσῃ τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πρίσκον.

6. Πρβλ. E. Francès, *Un épisode des guerres de Byzance*, ἐν' ἄνωτ., σελ. 528 κέ., ὁ ὁποῖος καὶ χρονολογεῖ τὸ γεγονός κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 600.

Ἀλεξάνδρου καὶ ἐσκύλευσαν τὸν τύμβον τοῦ ¹. Ἡ εἶδησις περὶ τῆς προσελάσεως τῶν Ἀβάρων ἐτάραξε τοὺς κατοίκους τῆς πρωτευούσης, οἱ ὅποιοι ἐγκαταλείποντες πᾶσαν σοβαρὰν προσπάθειαν ἀμύνης ἐσκέπτοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀσιατικὴν ἀκτὴν ². Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν, θεῖα ἐπεμβάσει κατὰ τὰς πηγὰς, ὁ ἐνσκήψας εἰς τὰ Ἀβαρικὰ στρατεύματα μέγας λοιμὸς, ὁ ὁποῖος ἀπεδεκάτισε τὸν στρατὸν τοῦ χαγάνου καὶ προεκάλεσε τὸν θάνατον ἐπτὰ υἱῶν του. Ὅταν ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Μαυρικίου ἐφθασεν εἰς τὸ Ἀβαρικὸν στρατόπεδον εἰς τὰ Δριζίπερα, εὔρε τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων συντετριμμένον ἀπὸ τὴν συμφορὰν. Διὰ τοῦτο ὁ χαγάνος ἐδέχθη εὐμενῶς τὰς προτάσεις εἰρήνης τῶν Βυζαντινῶν ³. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν τότε συνθήκην *διομολογεῖται Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ Ἰστρος μεσίτης, κατὰ δὲ Σκλαυηρῶν ἔξουσία τὸν ποταμὸν διανήξασθαι* ⁴. Μαλλονότι οἱ Βυζαντινοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ αὐξήσουν κατὰ εἴκοσι χιλιάδας λίτρας χρυσοῦ τὴν ἐτησίαν παροχὴν πρὸς τοὺς Ἀβάρους, οἱ ὅροι τῆς συνθήκης ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐνοϊκοὶ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν: ὁ Δούναβις ἀπέβη καὶ πάλιν, μετὰ μακροὺς ἀγῶνας, τὸ βόρειον

1. Σιμοκάττης, VII, 13, 8 - VII, 14, 12, σελ. 268, 10 - 271, 4. Θεοφάνης, σελ. 278, 30 - 279, 15 (6092). Ὁ χρονογράφος δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰατροῦ ποταμοῦ.

2. Σιμοκάττης, VII, 15, 4 - 7, σελ. 271, 22 - 272, 6. Θεοφάνης, σελ. 279, 15 - 20.

3. Σιμοκάττης, VII, 15, 1 - 3, σελ. 271, 5 - 21 καὶ VII, 15, 8 - 13, σελ. 272, 6 - 273, 7. Θεοφάνης, σελ. 279, 20 - 280, 10. Ὁ χρονογράφος παραδίδει ἐπίσης τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ χαγάνος ἐζήτησε, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων, ὅπως ὁ Μαυρίκιος ἐξαγοράσῃ τοὺς Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀβαροὶ εἶχον συλλάβει κατὰ τὴν σύγκρουσιν μετὰ τὸν Κομεντίλον. Κατόπιν ὅμως τῆς ἀρνήσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ἡγεμὸν τῶν Ἀβάρων ἐφόνευσε αὐτούς (Θεοφάνης, σελ. 280, 3 - 8), τὸ γεγονός δὲ τοῦτο προεκάλεσε τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ Μαυρικίου (αὐτόθι, σελ. 280, 10 - 13). Περὶ τούτου οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Σιμοκάττης. Τὸ συμβάν μνημονεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀντιοχείας (ἐκδ. Muller, F.H.G., τόμ. Ε', σελ. 35 καὶ 36, fr. 218b, 218d), ἐπίσης δὲ Γεώργιος ὁ Μοναχὸς (ἐκδ. De Boor, σελ. 258, 18 κέ.) καὶ ὁ Ζωναρᾶς (XIV, 13, ἐκδ. Dindorf, τόμ. Γ', σελ. 296, 26 - 297, 3 καὶ 297, 10 - 19). Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἐπεισόδιον δὲν συνδέεται λογικῶς μετὰ τὴν λοιπὴν διήγησιν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐξ αἰτίας τοῦ λοιμοῦ διαλλακτικότης τοῦ χαγάνου εἶναι ἀσυμβίβαστος μετὰ τὸν φόνον χιλιάδων αἰχμαλώτων καὶ μάλιστα κατὰ τὴν διάρκειαν συνεννοήσεων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν σύναψιν συνθήκης εἰρήνης ἰδιαιτέρως εὐνοϊκῆς διὰ τὸ Βυζάντιον. Ἐπειδὴ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο παραδίδεται εἰς τὰς πηγὰς ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς συμφορὰς αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ πλήξουν τὸν Μαυρίκιον (πρβλ. Ἰωάννην Ἀντιοχείας, fr. 218d: . . . καὶ εἶδεν ἀποκάλυψιν ὁ Μανούκιος καὶ ἔλεγεν αὐτῷ: «ποῦ θέλεις ἀποδώσω σοι ᾧδε ἢ ἐν τῷ μέλλοντι»), ὁ δὲ εἶπεν: «ᾧδε» . . .), ὑποθέτομεν ὅτι τοῦτο, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶναι πλαστὸν, εἶναι περιωρισμένης σημασίας ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἐξαιρεται ἰδιαιτέρως διὰ τὴν δώση ἠθικὴν ἐξήγησιν εἰς τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Μαυρικίου. Πρβλ. Bury, *History*, τόμ. Β', σελ. 139 - 140, Baynes, *Construction*, σελ. 40 καὶ Στράβων, *Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ' αἰῶνα*, σελ. 101 - 103, ὅπου ἐρμηνεῖται τὸ ἐπεισόδιον.

4. Σιμοκάττης, VII, 15, 14, σελ. 273, 7 - 9. Πρβλ. Θεοφάνης, σελ. 280, 9 - 10. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 131 (περὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 600).

σύνορον τοῦ κράτους¹, οἱ δὲ ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου ἐγκατεστημένοι Σλάβοι ἐγκατελήφθησαν εἰς τὰς ἰδίας τῶν δυνάμεις, ἐφ' ὅσον παρείχετο εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τὸ δικαίωμα νὰ διαβοῦν τὸν ποταμὸν καὶ νὰ διώξουν τούτους εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως².

Τὴν συνθήκην αὐτὴν, ἡ ὁποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων πόλεμον, χρονολογοῦμεν, κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, περὶ τὸ θέρους τοῦ ἔτους 598. Κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν ἡ εἰρήνη μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων ἐχρονολογεῖτο εἰς τὸ ἔτος 600³. Διὰ νὰ στηριχθῇ ὅμως ἡ χρονολόγησις αὕτη διεσπᾶτο κατ' ἀνάγκην ἡ ἀκολουθία τῶν προηγουμένων γεγονότων ἢ ἐδημιουργοῦντο κενὰ εἰς τὸ ὅλον διάγραμμα μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ὑπάρχει χάσμα εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Σιμοκάττου⁴. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὰς κατὰ ἐποχὰς ἐνδείξεις τοῦ Θεοφυλάκτου, ὁ ὁποῖος ἀντλεῖ ἀπὸ σύγχρονον τῶν γεγονότων πηγὴν, εἶναι δυνατὸν νὰ διαγράψωμεν ἄνευ χασμάτων τὴν κατ' ἔτος δραστηριότητα τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως. Ἡ αὕτη μέθοδος ἐπιτρέπει νὰ χρονολογήσωμεν τὴν συνθήκην εἰς τὸ ἔτος 598.

Ἀκολούθως ὁ Σιμοκάττης, ἀφοῦ παρεμβάλλει ἐκτενῆ ἀφήγησιν περὶ τοῦ Νεῖλου καὶ τῆς Περσίας, ἐπανέρχεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ ἀναφέρει ὅτι ὁ στρατὸς τῆς Θράκης κατηγόρησεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὸν Κομεντιόλον ἐπὶ προδοσίᾳ διὰ τὰ περὶ τὸν Ἰατρὸν ποταμὸν γεγονότα. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δίκην, κατόπιν ἐντόνων διαβημάτων

1. Πρβλ. τὰς τελείως διαφορετικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν ὀλίγα ἔτη ἐνωρίτερον : Σιμοκάττης, VII, 10, 5, σελ. 263, 6 - 7, ὅπου τὸ 595 ὁ χαγάνος ὑποστηρίζει ὅτι ἕνος ὁ Ἰστρος ὑμῖν, τὸ ῥόθιον τούτου πολέμου, ὅπλοις ἐκτεσάμεθα τοῦτον.

2. Ὁ ὅρος τῆς συνθήκης κατὰ δὲ Σκλαυνηῶν ἐξουσία τὸν ποταμὸν διανήξασθαι ἔχει προκαλέσει πολλὰς συζητήσεις. Οὕτως ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινῶν ὅτι ὁ ὅρος εἶναι ἀμφίβαρος, ἀναφέρεται δηλ. καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἀβάρους, καὶ ἐπομένως παρείχε ἐξ ἴσου εἰς τοὺς δύο ἀντιπάλους τὸ δικαίωμα νὰ διαβοῦν τὸν Δούναβιν (οἱ Βυζαντινοὶ ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, οἱ Ἀβάροι ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον) εἰς περίπτωσιν ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν Σλάβων. Τοῦτο βεβαίως θὰ ἐσήμαινεν ὅτι οἱ Σλάβοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, τὸ δὲ χωρίον ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα ὡς ἔμμεσος ἀπόδειξις τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως τῶν Σλάβων νοτίως τοῦ Δουνάβεως ἤδη ἀπὸ τοῦ 5^{ου} αἰ. Καθ' ἡμᾶς, δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ὅρος οὗτος τῆς συνθήκης νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς Ἀβάρους, καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι οἱ Σλάβοι ἐνεφανίζοντο μέχρι τότε πάντοτε σύμμηχοί των ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας. Πρβλ. Ζ α κ υ θ η ν ο ὕ, *Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι*, σελ. 13 καὶ 15 - 27. Hauptmann, *Rapports*, σελ. 169.

3. Πρβλ. Bury, *Chronology*, σελ. 313 - 314. Bury, *History*, τόμ. Β', σελ. 139. Labuda, *Chronologie*, σελ. 170. Hauptmann, *Rapports*, σελ. 169. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65. Goubert, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 113 κ.λ. Πρβλ. καὶ Dölger, *Regesten*, ἀρ. 131.

4. Πρβλ. ἐνδεικτικῶς Bury, *Chronology*, σελ. 313 καὶ 315. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 66.

τοῦ Μαυρικίου, ὁ Κομεντιόλος ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας¹ καὶ διωρίσθη καὶ πάλιν στρατηγός. Μετὰ ταῦτα, «θέρους ἐπιόντος», ὁ Κομεντιόλος συνεχέντρωσε τὸ ὀπλιτικὸν καὶ ἐβάδισε πρὸς τὸν Δούναβιν, διὰ νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πρίσκου ἐν Συγγηδόνι². Ὁ Πρίσκος συνεχέντρωσε ἐκεῖ ὄλον τὸ στράτευμα καὶ εἰς σχετικὴν ὀμιλίαν διέλυσε τὴν μετὰ τῶν Ἀβάρων εἰρήνην: ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος τοῖς στρατηγοῖς παρασπονδῆσαι διὰ βασιλικῶν προστάγματος ἐγκελεύεται³.

Συνήθως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν μελετητῶν, οἱ ὁποῖοι χρονολογοῦν τὴν συνθήκην εἰς τὸ ἔτος 600, ὅτι ἡ διάλυσις τῆς εἰρήνης καὶ αἱ ἐπακολουθήσανται ἐχθροπραξίαι συνέβησαν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους⁴. Ὑποθέτομεν ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαλυθῇ τὴν ἐπομένην τῶν συνθηκῶν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη δεχθῶμεν ὅτι ἡ διάλυσις συνέβη ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, θὰ ἀπητεῖτο πρὸς τοῦτο εὐλόγος χρόνος. Ἀλλὰ ἐφ' ὅσον ἡ ἀνασυγκρότησις τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ ἡ διάλυσις τῶν συνθηκῶν χρονολογοῦνται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους (θέρους ἐπιόντος), δὲν εἶναι δυνατὸν τὰ πρὸ τῆς συνθήκης γεγονότα — δηλ. ἡ περὶ τὴν Τόμιν πολιορκία, ἡ ὁποία ἐλύθη μετὰ τὴν 30 Μαρτίου, ἡ ἤττα τοῦ Κομεντιόλου παρὰ τὸν Ἰατρὸν ποταμὸν, ἡ φυγὴ τούτου, αἱ ἐπιδρομαὶ τοῦ χαγάνου κατὰ τῆς Θράκης, ὁ λοιμὸς εἰς τὸ Ἀβαρικὸν στράτευμα καὶ αἱ συνομιλίαι διὰ τὴν σύναψιν εἰρήνης, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν τοῦλάχιστον δώδεκα ἡμέρας — ἐπίσης δὲ ἡ μετὰ τὴν συνθήκην δίκη τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἡ ἀποκατάστασις αὐτοῦ, νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ μικρὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν περισσότερον πιθανὸν ὅτι ἡ διάλυσις τῶν συνθηκῶν συνέβη κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, δηλ. κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ 599.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αἱ ἐπιχειρήσεις θὰ διεξαχθοῦν κατὰ τὸν μέσον ροῦν τοῦ Δουναβέως ἀλλ' εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν συνθηκῶν ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Πρίσκον ἔφθασεν εἰς τὸ

1. Σιμοκάττης, VIII, 1, 9 - 10, σελ. 284, 22 - 285, 3. Θεοφάνης, σελ. 280, 13 - 19 (6092) — κατὰ τὸν χρονογράφον δίκη δὲν ἐγένετο.

2. Σιμοκάττης, VIII, 1, 10 - 11, σελ. 285, 3 - 8. Θεοφάνης, σελ. 281, 21 - 24.

3. Σιμοκάττης, VIII, 2, 1, σελ. 285, 8 - 12. Πρβλ. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 132 (θέρος 600).

4. Βλ. Burgy, *Chronology*, σελ. 314. Τοῦ αὐτοῦ, *History*, τόμ. Β', σελ. 140. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65. Hauptmann, *Rapports*, σελ. 169 (τοποθετεῖ τὴν διάλυσιν τῆς εἰρήνης ἐντὸς τοῦ 600, ἀλλὰ χρονολογεῖ τὰ ἐπακολουθήσαντα περὶ τὸν Τισσὸν ποταμὸν γεγονότα εἰς τὸ 601). Ὁ P. Gouberl, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 115 κέ., ὁρθῶς τοποθετεῖ τὴν διάλυσιν τῆς συνθήκης ἐν ἔτος μετὰ τὴν σύναψιν αὐτῆς, ἐπειδὴ ὁμοῦ χρονολογεῖ τὴν συνθήκην εἰς τὸ ἔτος 600, ἐντάσσει κατ' ἀνάγκην τὴν διάλυσιν εἰς τὸ 601 καὶ οὕτω συμπιέζει ἐντὸς τοῦ 601/2 ὅλα τὰ μετέπειτα γεγονότα μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Μαυρικίου. — Ὁ G. Labuda, *Chronologie*, σελ. 170, ἀνατρέπει τὴν ὑπὸ τῶν πηγῶν παραδιδδομένην ἀκολουθίαν τῶν γεγονότων: βλ. κατωτέρω, σελ. 204, Πίνακα Β'.

Βιμινάκιον καὶ διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν ἐχθρικὴν ὄχθην κατήγαγεν ἐπανειλημμένας νίκας κατὰ τῶν Ἀβάρων. Αἱ πηγαὶ ἀναβιβάζουσι εἰς τέσσαρας χιλιάδας καὶ ἄλλας ἑννέα καὶ δέκα πέντε τὰς ἀπωλείας τοῦ Ἀβαρικοῦ στρατοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ χαγάνος μετὰ δυσκολίας διεσώθη καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Τισσὸν ποταμὸν¹. Τριάκοντα ἡμέρας μετὰ ταῦτα² (ἐπομένως περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 599) ὁ Πρίσκος καταδιώκων τοῦτον ἔφθασε μέχρι τοῦ Τισσοῦ ποταμοῦ καὶ κατήγαγεν ἐκεῖ νέαν νίκην. Ἐν συνεχείᾳ τμήμα τοῦ στρατοῦ διεπεραιώθη εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην τοῦ Τισσοῦ, ἐπετέθη ἐναντίον χωρίων τῶν Γεπιδῶν, κατενίκησε τοὺς Γεπίδας, ἐφόνησε τριάκοντα χιλιάδας βαρβάρων καὶ συνέλαβε πλῆθος αἰχμαλώτων. Μόλις μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας³ ὁ χαγάνος, συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του περὶ τὸν Τισσὸν ποταμὸν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Τότε ἐγένετο «κατὰ τοῦτον τὸν χώρον μεγίστη καὶ ἀξιολογώτατη παράταξις». Κατὰ τὴν σύγκρουσιν ἐχάθη «πλείστη ἀπόμοιρα» Ἀβάρων καὶ Σκλαβηνῶν, συνελήφθησαν δὲ αἰχμαλῶτοι τρεῖς χιλιάδες Ἀβαροι, ὀκτὼ χιλιάδες Σλάβοι καὶ χιλιάδες ἄλλων βαρβάρων. Ὁ χαγάνος ὅμως διὰ πρσβείας πρὸς τὸν Μαυρίκιον ἐζήτησε καὶ κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τοὺς αἰχμαλώτους. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος ξενίζει, δοθέντος ὅτι αἱ Βυζαντινὰ δυνάμεις εὕρισκοντο εἰς θέσιν πλεονεκτικὴν. Κατὰ τὰς πηγὰς, ὁ Μαυρίκιος παρεχώρησε τοὺς αἰχμαλώτους μὴ γνωρίζων ἀκόμη τὰς ἐπιτυχίας τῶν Βυζαντινῶν (*μήπω μαθὼν τὴν περιφανῆ τῶν Ῥωμαίων νίκην*)⁴.

Ἐν τῷ μεταξῦ ὁ Κομεντίολος, ὁ ὁποῖος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο εἶχε παραμείνει ἄπρακτος εἰς τὸ Βιμινάκιον, ἐπικειμένου τοῦ χειμῶνος, μετέβη εἰς τὰς Νόβας καὶ διὰ τῆς *Τραιανοῦ τρίβου* ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ κατὰ ταύτας δὴ τὰς ἡμέρας ἐπεδήμησε μέγα καὶ ἐξαισίον ψῆχος καὶ μεγάλου γεγονότος τοῦ κρούου, ὁ Βυζαντινὸς στρατὸς ὑπέστη καθ' ὁδὸν σοβαρὰς ἀπωλείας. Τελικῶς ὁ Κομεντίολος ἔφθασεν εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου διήλθε «τὴν ἄπασαν τοῦ χειμῶνος ὥραν», «ἕαρος δὲ ἀρχομένου» ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βυζάντιον⁵. Πρόκειται περὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ 599/600 καὶ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 600⁶.

1. Σιμοκάττης, VIII, 2, 2 - VIII, 3, 8, σελ. 285, 12 - 288, 5. Θεοφάνης, σελ. 281, 24 - 282, 12.

2. Πρβλ. Σιμοκάττην, VIII, 3, 8, σελ. 288, 5 : *τριακοστὴ δὲ ἡμέρα*.

3. Πρβλ. Σιμοκάττην, VIII, 3, 13, σελ. 289, 1 : *ἡμέρα δὲ εἰκοστή*.

4. Διὰ τὰ περὶ τὸν Τισσὸν γεγονότα βλ. Σιμοκάττην, VIII, 3, 8 - VIII, 4, 2, σελ. 288, 5 - 289, 20. Θεοφάνην, σελ. 282, 12 - 27. Πρβλ. D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 133 (ἔτος 601 : πρσβεία χαγάνου πρὸς Μαυρίκιον).

5. Σιμοκάττης, VIII, 4, 3 - 8, σελ. 289, 21 - 290, 26. Θεοφάνης, σελ. 282, 27 - 283, 6 (ὁ χρονογράφος παραδίδει ὅτι ὁ Κομεντίολος ἀφῆκε τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Φιλιππούπολιν διὰ νὰ διαχειμῶσουν, ὁ ἴδιος δὲ ἐπέστρεψε πρὸ τοῦ χειμῶνος εἰς τὸ Βυζάντιον).

6. B u r y, *Chronology*, σελ. 314 (χειμῶν 600/601). G o u b e r t, *Byzance et les peuples du Danube*, σελ. 118 (χειμῶν 601/2).

«Τὸ δὲ ἐπιόντι θέρει», λέγει ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, δηλ. τὸ θέρος τοῦ 600 καθ' ἡμᾶς, πάλιν στρατηγὸς ὑπὸ Μαυρικίον τοῦ αὐτοκράτορος ἀναδείκνυται ὁ Κομεντίολος¹. Ἀλλὰ ὁ ἱστορικὸς εὐθὺς ἀμέσως σημειώνει ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδεμία σύγκρουσις ἐγένετο εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως: *ἐννεακαίδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας Μαυρικίον τοῦ αὐτοκράτορος οὐδὲν Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις ἐπράχθη*². Τὸ δέκατον ἕνατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου ἀντιστοιχεῖ προφανῶς πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 600 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 601. Σημειωτέον ὅτι ὁ Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὀρθῶς τὸ δέκατον ἕνατον ἔτος τοῦ Μαυρικίου μετὰ τὰ περὶ τὸν Τισσὸν ποταμὸν γεγονότα, οὐδὲν μνημονεύει περὶ τῆς ἡρεμίας εἰς τὸ βόρειον σύνορον συνεχίζων τὴν ἀφήγησιν ἄνευ διακοπῆς³. Ἄλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοφύλακτου εἶναι ρητὴ καὶ σαφὴς καὶ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν χρονολόγησιν. Ἐκ τῶν νεωτέρων μελετητῶν μόνον ὁ Β. Grafenauer καθορίζει σαφῶς τὸ ἔτος τοῦτο τῆς ἀπραξίας εἰς τὸ σύνορον τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐντάσσει αὐτὸ μετὰ τὸν Αὐγούστου 600 καὶ Ἰουλίου 601⁴.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἔτει εἰκοστῷ τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου κατὰ τὸν Σιμοκάττην⁵, ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 601 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 602 καθ' ἡμᾶς, ὁ αὐτοκράτωρ διώρισε στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Εὐρώπης τὸν ἀδελφόν του Πέτρον. Ὁ νέος στρατηγός, ἀφοῦ συνεκέντρωσε τὰς Βυζαντινὰς δυνάμεις, κατηθύνθη πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς Παλάστολον ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ὅπου διήλθεν τὴν τοῦ θέρους ὥραν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σιμοκάττου. *Μετοπίουρον τε ἀρχομένον*⁶, πληροφορηθεὶς ὁ Πέτρος ὅτι ὁ στρατὸς τῶν Ἀβάρων ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ τοὺς καταρράκτας τῆς Δαρδανίας ἔσπευσε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς περιοχῆς. Ὁ Βυζαντινὸς στρατηγὸς κατώρθωσε διὰ συνεννόησεων νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀντιπάλους, χωρὶς νὰ σημειωθῇ σύγκρουσις μετὰ τῶν δύο στρατευμάτων. Κατόπιν τούτου οἱ Ἀβάροι ἀπεχώρησαν εἰς Κωνσταντίολον, οἱ δὲ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν Θράκην⁷. Παρατηροῦμεν ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν σημειώνονται οὐσιαστικῶς ἐχθροπραξίαι καὶ ὅτι αἱ κινήσεις τῶν δύο ἀντιπάλων εἶναι περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ ἐντοπιζονται εἰς τὰς συνοριακὰς περιοχάς, ἡ δὲ δραστηριότης τοῦ Πέτρου περιορίζεται εἰς τὴν φύλαξιν καὶ τὴν ἄμυναν τοῦ συνόρου τοῦ Δουνάβεως. Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἐκκαθαρίσει τὰς βορείας ἐπαρχίας τῆς αὐτο-

1. Σιμοκάττης, VIII, 4, 8, σελ. 290, 26 - 27.

2. Σιμοκάττης, VIII, 4, 9, σελ. 290, 28 - 29.

3. Θεοφάνης, σελ. 283.

4. Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 65.

5. Σιμοκάττης, VIII, 4, 9, σελ. 290, 29 - 291, 1.

6. Σιμοκάττης, VIII, 5, 5, σελ. 292, 12.

7. Σιμοκάττης, VIII, 5, 5 - 7, σελ. 292, 9 - 23. Θεοφάνης, σελ. 284, 6 - 13 (6094).

κρατορίας ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς καὶ ἐμφανίζονται πλέον κύριοι τῆς καταστάσεως.

Εὐθὺς μετὰ τὰ γεγονότα τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Σιμοκάττην συνέβησαν ἐν καιρῷ φθινοπώρου, ὁ αὐτὸς ἱστορικός σημειώνει ὅτι «θέρους ἐπείγοντος» ὁ Μαυρίκιος, φοβούμενος μήπως ὁ χαγάνος ἀνέβαλλεν ἐσκεμμένως τὸν πόλεμον διὰ τὴν καθησυχάσῃ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τὴν ἐπιτεθῆ ἀίφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ Βυζαντίου μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις, διέταξε τὸν Πέτρον, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Δούναβιν, διὰ τὴν φυλάξῃ τὰς διαβάσεις¹. Τὸ γεγονός, ὡς εἶδομεν, τοποθετεῖται «θέρους ἐπείγοντος», δηλ. ἐνῷ ἐπλησίαζε τὸ θέρος. Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τοῦ θέρους τοῦ ἰδίου ἔτους, κατὰ τὸ ὁποῖον συνέβη τὸ ἐπεισόδιον εἰς τοὺς καταρράκτας τῆς Δαρδανίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο προηγεῖται τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ Πέτρου καὶ χρονολογεῖται ἐντὸς τοῦ φθινοπώρου. Ἀκριβῶς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν ἔτυχε τῆς δεούσης προσοχῆς ὑπὸ τῶν μελετητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐντάσσουν τὰς δύο φάσεις τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀκολουθοῦντες προφανῶς τὸν Θεοφάνη². Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν ἦσαν ὀλιγάριθμοι καὶ περιωρισμένης ἐκτάσεως ἔναντι τῶν πυκνῶν εἰς γεγονότα προηγουμένων ἐτῶν, ἀλλ' ἀκριβῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ πόλεμος δὲν εἶχε τὴν αὐτὴν ἔντασιν καὶ ἔκτασιν, διότι τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα εἶχον κατορθώσει τὴν ἐκκαθαρίσασθαι τὴν περιοχὴν καὶ τὴν ἀπομακρύνουν τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐκεῖθεν τοῦ Δουναβέως. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Σιμοκάττου δὲν σημειώνεται ρητῶς ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο ἐπεισοδίων, ἀντιθέτως ἢ ἔνδειξις τῶν ἐποχῶν εἶναι ρητὴ καὶ σαφὴς καὶ δὲν ἐπιτρέπει παρερμηνείας.

Οὕτω, καθ' ἡμᾶς, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου θέρους, δηλ. τοῦ θέρους τοῦ 602, ὁ Μαυρίκιος διατάσσει τὸν Πέτρον τὴν φυλάξῃ τὰς διαβάσεις τοῦ Δουναβέως. Ὁ στρατηγὸς ἐτοιμάζεται τὴν βαδίσει κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, ἐνῷ παραλλήλως δίδει ἐντολὴν τὴν χορηγηθῶν αἱ κατάλληλοι πορθμῖδες διὰ τὸν διάπλουν τοῦ ποταμοῦ. Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Πέτρου, ὁ Γουδοῦις διέβη τὸν Δούναβιν καὶ κατενίκησε τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους βαρβάρους, παρὰ δὲ τὰς διαμαρτυρίας τῶν στρατιωτῶν του, ὁ ταξίαρχος παρέμεινε εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν, διότι ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ χαγάνος ἐμελέτα ἐπίθεσιν κατὰ τῶν συμμάχων τῶν Βυζαντινῶν Ἀντῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐκσπᾶ ἀποστασία εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ἀβάρων, μέρος δὲ τούτων αὐτομολεῖ πρὸς

1. Σιμοκάττης, VIII, 5, 8 - 9, σελ. 292, 24 - 293, 1. Βλ. καὶ Θεοφάνη, σελ. 284, 13 κέ. (6094). Πρβλ. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 138 (θέρος 602).

2. Βλ. Θεοφάνη, σελ. 284, 6 κέ. (6094). Ὁ χρονολόγος δὲν σημειώνει τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἐποχῶν μεταξὺ τῶν γεγονότων τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ Πέτρου εἰς τὸν Δούναβιν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν ὁ Burgy, *History*, σελ. 141 - 2 καὶ ὁ Grafenauer, *Nekaj vprašanj*, σελ. 66, διαχωρίζουν τὰς δύο φάσεις τοῦ πολέμου (601 : γεγονότα Δαρδανίας, 602 : ἐκστρατεία Πέτρου εἰς τὸν Δούναβιν).

τους Βυζαντινούς¹, γεγονόςς τὸ ὅποῖον θέτει εἰς ἀκρόμη περισσότερον πλεονεκτηκὴν θέσιν τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα.

Ἐκ τῶν τελευταίων ἐπιχειρήσεων διαπιστοῦται καὶ πάλιν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἀποκαταστήσει τὸ βόρειον σύνορον τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὅτι ὁ πόλεμος εἶχε μετατοπισθῆ ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως. Ἡ δύναμις τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σλάβων εἶχε καμφοῦ. Ἀπέμενε νὰ ἐδραιωθῆ ἡ νέα κατάστασις. Οὕτως ὁ Μαυρίκιος θὰ προσέθετεν εἰς τὴν νίκην κατὰ τῶν Περσῶν τὴν δόξαν μιᾶς ὀριστικῆς νίκης κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Σκλαβηγῶν καὶ τὴν μόνιμον ἀποκατάστασιν τοῦ συνόρου τοῦ Δουνάβεως.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν αὐτὴν στιγμὴν, «ὄρας μετοπωρινῆς ἐνδημούσης», ὁ Μαυρίκιος διέταξε τὸν Πέτρον ἐν ταῖς τῶν Σκλαβηγῶν χώραις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις τὸν τοῦ χειμῶνος ἐνδιατροῦμαι καιρόν². Τοῦτο προσκάλεσε «στάσιν μεγίστην τοῖς στρατεύμασι». Ὁ Πέτρος δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴν ἐπιτυχῶς, ὅπως παλαιότερον εἶχε πράξει ὁ Πρίσκος, καὶ ἡ στάσις ἐπέφερε τελικῶς τὴν πτώσιν τοῦ Μαυρικίου. Τὴν 23 Νοεμβρίου 602 ὁ ἐκατόνταρχος Φωκᾶς, ὁ ὅποῖος ἠγεῖτο τῆς ἐπαναστάσεως, στέφεται αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Ἐκτοτε, λέγει ὁ Σιμοκάττης, κρατεῖ τῆς ἐυδαιμονίας ἡ συμφορὰ, καὶ λαμβάνει τὴν ἔναοξιν τὰ μεγάλα καὶ ἐπίσημα τῶν Ῥωμαίων ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀνυχίματα³. Οὕτω τὸ ἔργον τοῦ Μαυρικίου κατέρρευσεν.

1. Σιμοκάττης, VIII, 5, 10 - VIII, 6, 1. σελ. 293, 1 - 22. Θεοφάνης, σελ. 284, 13 - 21 (6094).

2. Σιμοκάττης, VIII, 6, 2, σελ. 293, 23 - 26. Θεοφάνης, σελ. 286, 13 κέ. (6094). Dölger, *Regesten*, ἀρ. 139 (φθινόπωρον 602).

3. Σιμοκάττης, VIII, 10, 5, σελ. 303, 8 - 10.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν

ΤΑ ΤΕΛΕΙΤΑΙΑ ΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ
ΚΑΙ Η ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ (588 - 591)

Κύριαι πηγαί διὰ τοὺς πολέμους τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου ἐναντίον τῶν Περσῶν εἶναι ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ Εὐαγρίου, αἱ *Ἱστορίαι* τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου, ἡ *Χρονογραφία* Θεοφάνους τοῦ Ὁμολογητοῦ, ὁ *Anonymus Guidi* καὶ ὁ Ἀρμένιος ἱστορικὸς Sébéos. Αἱ μαρτυρίαι τούτων συμπληρῶνονται ἐπὶ μέρους ὑπὸ ἀγιολογικῶν κειμένων (ὡς ὁ *Βίος* τῆς Ἀγίας Γολινδούχης ὑπὸ τοῦ ἱερέως Εὐστρατίου)¹ καὶ ἀνατολικῶν πηγῶν (ὡς ὁ Ἀγάπιος)².

Ὁ Εὐάγριος, σύγχρονος καὶ συχνὰ αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων, φίλος καὶ ἐξ ἀπορρήτων τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Γρηγορίου, ἀποτελεῖ σημαντικωτάτην πηγὴν διὰ τὰ ἀνατολικά πράγματα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστίνου Β', Τιβερίου καὶ Μαυρικίου³.

Περὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ τρόπου χρονολογήσεως τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου ὠμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω. Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ μόνον τοῦτο : ὅτι διὰ τὰ Περσικά, τὰ ὁποῖα καλύπτουν κυρίως τὰ κεφάλαια I, 12 κέ., II, 1 - 10, 17 - 18, III καὶ V (μερικῶς) τοῦ ἔργου του, ἔχει ὡς πηγὴν τὸ ἀπολεσθὲν ἔργον τοῦ Ἰωάννου Ἐπιφανέως, τὴν *Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν* τοῦ Εὐαγρίου, τὸν *Βίον* τῆς Ἀγίας Γολινδούχης καὶ παραδόσεις ἀνατολικὰς⁴.

1. Ὁ *Βίος* τῆς Ἀγίας Γολινδούχης συνεγράφη ὑπὸ τοῦ συγχρόνου αὐτῆς ἱερέως Εὐστρατίου, βλ. P. P e e t e r s, *Sainte Golindouch, martyre perse († 13 juillet 591)*, *Analecta Bollandiana* 62 (1944), σελ. 74 - 125. BHG³, No 700.

2. Ἀγάπιος (Mahboud) ὁ Ἕλληνας, ἐπίσκοπος τῆς Menbidj, ἔζησε τὸν I' αἰῶνα καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον *Kitab al-'Unvan* (= Παγκόσμιος Ἱστορία) : βλ. ἐκδ. A. A. Vasiliev, ἐν *Patrologia Orientalis*, τόμ. Ε' τεύχος 4, τόμ. Ζ' τεύχος 4, τόμ. Η' τεύχος 3. Τὸ τμήμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μαυρικίου εἰς τόμ. Η'/3, σελ. 439 - 448.

3. Ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* Εὐαγρίου τοῦ Σχολαστικοῦ καλύπτει τὰ ἔτη 431 - 593 : βλ. ἐκδ. J. Bidez - L. Parmentier, Λονδῖνον 1898. Τὸ τμήμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μαυρικίου εἰς σελ. 217 - 241. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου βλ. P. P e e t e r s, *Les Ex-voto de Khosrau Aparwez à Sergiopolis*, *Analecta Bollandiana* 65 (1947), σελ. 35 κέ. P. G o u b e r t, *Byzance avant l'Islam. I. Byzance et l'Orient*, Παρίσιον 1956, σελ. 132. Διὰ τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως τούτου πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἐπιφανεά βλ. M. J. H i g g i n s, *Chosroes II's votive offering at Sergiopolis*, *BZ* 48 (1955), κυρίως σελ. 89 κέ. N. H. B a y n e s, *The Literary Construction of the History of Theophylactus Simocatta*, «Ξενία, Hommage International à l'Université Nationale de Grèce à l'occasion du soixante-quinzième anniversaire de sa fondation (1837 - 1912)», Ἀθῆναι 1912, σελ. 32 κέ.

4. Πρβλ. P. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 12 - 13.

Ὁ Μ. Higgins υποστηρίζει ὅτι ὁ Σιμοκάττης ἀντιγράφει πιστῶς τὸν Ἰωάννην Ἐπιφανεά διὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα τοῦ Περσικοῦ πολέμου καὶ διὰ τοῦτο τὸ κείμενον του εἶναι «εἰς τὴν πραγματικότητά προῖον ὄχι τοῦ Ζ' αἰῶνος ἀλλ' ἐνὸς ἐξόχως ἐνδεδειγμένου συγχρόνου καὶ αὐτόπτου μάρτυρος»¹. Γενικῶς παρατηροῦμεν ὅτι, παρὰ τὰς διαπιστωθείσας ἐπὶ μέρους διαφορὰς², αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τοῦ Σιμοκάττου εἰδήσεις συμφωνοῦν πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγερίου.

Αἱ εἰδήσεις τοῦ Θεοφάνους περὶ τοῦ Περσικοῦ πολέμου προέρχονται ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὸν Σιμοκάττην³. Κατὰ τὴν συνθήειάν του ὅμως ὁ χρονογράφος ἐπιχειρεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν χρονολογίαν, ἐκαὶ ὅπου ὁ ἱστορικὸς οὐδεμίαν χρονολογικὴν ἔνδειξιν παρέχει.

Τὸ Συρικὸν Χρονικόν, τὸ ὁποῖον φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Anonymus Guidi*, εἶναι συμπλήρωμα τοῦ τέλους τοῦ Ζ' αἰ.⁴ Ὅμως τὰ χωρία τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Περσικὸν πόλεμον φαίνεται ὅτι ἐγράφησαν εἰς τὴν Κτησιφῶντα ὑπὸ τινος νεστοριανοῦ κληρικοῦ, εἰς ἐποχὴν ἐλάχιστα ἀπέχουσαν ἀπὸ τοῦς χρόνους τῆς βασιλείας Χοσρόου τοῦ Β'. Ὡς υποστηρίζει ὁ P. Peeters⁵ τὸ κείμενον τοῦτο παρέχει τὴν μόνην ἄμεσον μαρτυρίαν περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ὁρμίσδου καὶ τῆς ἀνόδου τοῦ Χοσρόου εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας.

Ὁ Ἀρμένιος ἱστορικὸς Sébéos⁶, ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ Μαυρικίου, παρέχει συντόμους εἰδήσεις διὰ τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν γεγονότα. Ἐπειδὴ ὅμως ζῆ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ὑποτιμᾷ πολὺ συχνὰ τὸν Βυζαντινὸν παράγοντα.

Αἱ ἀνωτέρω πηγαὶ δὲν παρέχουν ρητὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς χρονολογίας τῶν τελευταίων φάσεων τοῦ Περσικοῦ πολέμου — ἐξαιρέσει βεβαίως τοῦ Θεοφάνους, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ χρονολόγησις δὲν δύναται μόνη νὰ ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν.

Ὡς ἐκ τούτου, διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν τελευταίων γεγονότων καὶ τοῦ τέλους τοῦ Περσικοῦ πολέμου διετυπώθησαν διάφοροι ἀπόψεις καὶ ἐρμηνεῖαι. Ὁ Μ. J. Higgins ἀποκατέστησε σημαντικὰς χρονολογίας καὶ προώ-

1. M. Higgins, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 91 - 101.

2. Πρβλ. P. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 41.

3. Πρβλ. M. J. Higgins, *The Persian War of the Emperor Maurice (582 - 602)*. I. *The Chronology, with a brief History of the Persian Calendar*, Οὐάσινγκτων 1939, σελ. 42. P. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 131.

4. Βλ. ἐκδ. Guidi, ἐν Acta du VIIIe Congrès International des Orientalistes à Stockholm (1889) καὶ ἐκδ. Nöldeke, ἐν Sitzungsberichte der Kais. Akad. in Wien. Phil. - Hist. Klasse, 128 (1893).

5. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 9, πρβλ. καὶ σελ. 50 - 51.

6. Sébéos, *Histoire d'Héraclius*, ἐκδ. Fr. Macler, Παρίσι 1904. Οἱ χρόνοι τοῦ Μαυρικίου εἰς τὰς σελ. 11 - 55.

θησε πολὺ τὸ ὅλον θέμα εἰς τὸ ἔργον του *The Persian War of the Emperor Maurice (582 - 602). I. The Chronology, with a brief History of the Persian Calendar* (Οὐάσιγκτων 1939), τὸ ὁποῖον παρουσιάζει καὶ γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Ἐπίσης διεφώτισαν ἐπὶ μέρους προβλήματα χρονολογήσεως καὶ ἀξιολογήσεως τῶν πηγῶν αἱ μελέται τοῦ J. Bury, P. Peeters καὶ N. Baynes¹.

Συνολικὴν εἰκόνα τοῦ θέματος παρουσιάζει ἡ βασικὴ διὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου μελέτη τοῦ P. Goubert, *Byzance avant l'Islam*. Εἰς τὸν πρώτον τόμον *Byzance et l'Orient* ἐκτίθενται ἐν ἐκτάσει τὰ γεγονότα τοῦ Περσικοῦ πολέμου ἐπὶ Μαυρικίου, μὲ πλουσίαν παράθεσιν πηγῶν καὶ βιβλιογραφίας. Εἰς τὴν χρονολόγησιν ὅμως τῶν γεγονότων ὁ συγγραφεὺς συνήθως ἀκολουθεῖ τὸν P. Peeters καὶ M. Higgins, χωρὶς νὰ προσθέτῃ νέα στοιχεῖα καὶ συχνὰ χωρὶς νὰ συζητῇ τὰ σχετικὰ προβλήματα.

Ὁ Περσικὸς πόλεμος εἶχεν ἀρχίσει τὸ 572 ἐπὶ Τιβερίου αὐτοκράτορος², εἶχε δὲ ὡς κύριον στόχον τὴν κατάληψιν τῆς Ἀρμενίας, τεραστίας ἐπαρχίας, σημαντικωτάτης διὰ τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων τῆς Ἀνατολῆς³. Μία πρώτη προσπάθεια εἰρήνης τὸ 579 ἀπέτυχε λόγῳ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ βασιλέως Χοσρόου καὶ τῆς ἀνόδου τοῦ Ὁρμίσδου εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας⁴. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαυρικίου (582 κέ.), ὁ πόλεμος συνεχίζεται μὲ μεγαλυτέραν ἔντασιν. Ὁ αὐτοκράτωρ διώρισεν ἀρχικῶς στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς τὸν Ἰωάννην Μυστάκωνα (τὸ θέρος τοῦ 583 τὸ ἀργότερον)⁵, ὁ ὁποῖος ὅμως λόγῳ τῶν ἀποτυχιῶν του ἀντικατεστάθη συντόμως ὑπὸ τοῦ Φιλιππικοῦ (φθινόπωρον τοῦ 583)⁶. Ὁ Φιλιππικὸς διετήρησεν ἐπὶ τέσσαρα περίπου ἔτη τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος. Ὑπ' αὐτὸν οἱ Βυζαν-

1. Bury, *Chronology*, σελ. 310 κέ. Peeters, *Ex-oroto*, σελ. 5 - 56. N. Baynes, *Construction*, σελ. 32 κέ. Βλ. ἐπίσης τὴν μελέτην τῆς N. Pigulevskaia *Vizantijska i Iran na rubete VI i VII vekov*, Μόσχα - Λένινγκραντ 1946.

2. A. Christensen, *L'Iran sous les Sassanides*, Κοπεγχάγη 1936, σελ. 369.

3. P. Lemerle, *Les répercussions de la crise de l'empire d'Orient au VIIe siècle sur les pays d'Occident*, «Settimane di studio del Centro Italiano di Studi sull'alto medioevo. V. Caratteri del secolo VII in Occidente», τόμ. Β', Σπαλάτων 1958, σελ. 714.

4. Christensen, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 436 κέ. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 78 - 79.

5. Διὰ τὴν χρονολογίαν βλ. P. Lemerle, *Note sur les données historiques de l'Autobiographie d'Anania de Shirak*, *Revue des Études Arméniennes*, νέα σειρὰ 1 (1964), σελ. 197 καὶ ὑποσ. 8 - ἐν σελ. 197 - 199 ἐν ἐκτάσει περὶ τοῦ Ἰωάννου Μυστάκωνος. Πρβλ. ἐπίσης Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 192.

6. Διὰ τὴν χρονολογίαν βλ. P. Lemerle, *Anania de Shirak*, σελ. 198 καὶ ὑποσ. 10, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου I, 13, 1, σελ. 64. Πρβλ. Higgins, *Persian War*, σελ. 61 κέ. καὶ 72. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 89 - 90.

τινὸς ἐνεργειῶν ἐπιδρομᾶς κατὰ τοῦ Περσικοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ γούν μεγάλην νίκην εἰς τὴν τοποθεσίαν Σολάχων τῆς Ἀρμενίας (θέρους τοῦ 586) ¹.

Τὸν Φιλιππικὸν διεδέχθη εἰς τὴν στρατηγίαν ὁ Πρίσκος, οὐκ εὐπρόσδοξος τις, οὐδὲ ἄτερό τῶν ἀναγκαίων εὐπρόσβατος ², ὁ ὁποῖος εὐθὺς μετὰ τὴν ἀφίξιν του ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα καὶ περιέκοψε κατὰ τὸ ἐν τέταρτον ³ τὴν μισθοδοσίαν τῶν στρατιωτῶν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπεβλήθη κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὑπηγορεύετο προφανῶς ἀπὸ λόγους οἰκονομικούς, ἦτο ὅμως ἀπολύτως ἀψυγολόγητον καὶ προεκάλεσε στάσιν τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς, ἣ ὁποία διήρκεσε μὲ ποικίλας φάσεις ἐπὶ ἓν ἔτος.

Κατὰ τὸν Θεοφύλακτον Σιμοκάττην ὁ Πρίσκος ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος («ἦρος ἐπιγενομένου»), ἣ δὲ στάσις ἐξεργάγη τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα ⁴ — τὸ ἔτος δὲν παραδίδεται. Ὁ Θεοφάνης συνάπτει τὸ γεγονὸς μὲ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, καταχωρίζει δὲ τοῦτο εἰς τὸ ἔτος 6079 (587) ⁵. Ὁ Εὐάγριος, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς στάσεως (ἣ ὁποία, ὅπως ἐλέχθη, διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος) παρεμβάλλει ἐκτενῆ περιγραφὴν τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς ⁶. Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τοῦ σεισμοῦ, ἣ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κλειῖδα διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς στάσεως καὶ ὄλων τῶν μετέπειτα γεγονότων, ἀποκατεστάθη μετὰ βεβαιότητος ὑπὸ τοῦ Mgr Martin Higgins ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐαγρίου παρεχομένων χρονολογικῶν δεδομένων : εἶναι ἡ 30 Ὀκτωβρίου 588 ⁷. Κατὰ

1. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, II, 2, 6 κέ., σελ. 73 κέ. Εὐάγριος, VI, 3, σελ. 224, 6 - II καὶ Θεοφάνης, σελ. 254 - 6 (ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος Σολάχων). Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 95 - 96, ὅπου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Ὁ M. Higgins, *Persian War*, σελ. 72, χρονολογεῖ τὴν μάχην κατὰ τὸ θέρους τοῦ 585.

2. Εὐάγριος, VI, 4, σελ. 224, 19 - 21.

3. Πρβλ. Θεοφύλακτον Σιμοκάττην, σελ. 110, 6 - 7 : καὶ ἦν ὁ νόμος στρατιωτικῶν σιτήσεων ὕφους, ἣ δ' ἀπομείωσις τετάρτη ἐτήρησεν οὕτω ἀπόμωρα καὶ Θεοφάνην, σελ. 260, 1 : κλεῖσας τετάρτην μοῖραν τῆς ὀβίας τῷ στρατῷ ἀποστερεῖσαι. Πρβλ. D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 88 (πρὸ τῆς 30 Μαρτίου 587).

4. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, III, 1, 3, σελ. 110, 7 - 9.

5. Θεοφάνης, σελ. 260, 8 (ἣ ὅλη ἀφήγησις τῆς στάσεως ἐν σελ. 260 - 261).

6. Εὐάγριος, VI, 8, σελ. 227, 1 - 228, 10. Κατὰ τὸν σεισμὸν αὐτὸν κατεστράφη τὸ ἕμιση τῆς πόλεως, εὐρον δὲ τὸ θάνατον 60.000 ἀτομα.

7. Εὐάγριος, VI, 8, 1, σελ. 227, 1 κέ. : ἔτος ἑβδόμον καὶ τριακοστὸν καὶ ἑξακοσιοστὸν χορηματιζούσης Θεοπόλεως, μετὰ ἐν καὶ ἑξηκοστὸν ἔτος τῶν προτίρων σεισμῶν. . . κατὰ τὴν ἔτην καὶ νέαν ἡμέραν τοῦ Ὑπερβηρεταίου μηνός . . . ἀμφὶ τρίτην ἐπιλήξιον ὄραν, βρασιμὸς καὶ κλόνος ἐπελθόντες τὴν πᾶσαν μὲν κατέσεισαν πόλιν. Βλ. Higgins, *Persian War*, σελ. 31 καὶ ὕποσ. 56. Πρβλ. Grumel, *Chronologie*, σελ. 311. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 132. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 6 - 7. Παραδόξως ὁ N. Baynes, *Construction*, σελ. 36, χρονολογεῖ τὸ γεγονὸς κατὰ Ὀκτωβρίου τοῦ 589. Διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς Ἀντιοχείας πρβλ. F. K. Ginzel, *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie*, τόμ. I', Λιψία 1914, σελ. 40 - 52. E. H o -

συνέπειαν ἢ στάσις ἐξεργάγη τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἢ ὅποια ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν 20 Ἀπριλίου 588¹.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἔχουν ὡς ἐξῆς : Μετὰ τὴν στάσιν τοῦ στρατεύματος, ὁ Πρίσκοι ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἔδεσσαν, ἀπὸ ὅπου ματαίως προσπαθεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν στασιαστῶν. Οἱ στασιασταὶ ἐκλέγουσιν «ἡγεμόνα καὶ αὐτοκράτορα», παρὰ τὴν θέλησίν του, τὸν Γερμανὸν καὶ ἐπιφέρουν μεταβολὰς εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατοῦ².

Ὡς ἦτο φυσικὸν ἢ ἀναρχία εἰς τὸ Βυζαντινὸν στρατευμα ἀνακόπτει τὰς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπιχειρήσεις. Ὁ Μαυρίκιος, εἰς τὴν προσπάθειάν του ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀναταραχὴν, ἀνακαλεῖ τὸν Πρίσκον καὶ ἀναθέτει καὶ πάλιν εἰς τὸν Φιλιππικὸν τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ γεγονὸς πρέπει νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ μεταίχμιον Ἰουνίου - Ἰουλίου 588, καθ' ὅσον ὁ Εὐάγριος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ σεισμὸς τῆς Ἀντιοχείας συνέβη τεσσάρων διαγενομένων μηνῶν μετὰ τὴν αὐτοῦ (— τοῦ Φιλιππικοῦ) ἀφιξίν³.

Οἱ στασιασταὶ ὅμως ἀρνοῦνται νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν νέον στρατηγὸν καὶ ὁ Φιλιππικὸς καταφεύγει εἰς Ἱεράπολιν καὶ κατόπιν εἰς Βέρροϊαν καὶ Χαλκίδα⁴ ἀναμένων τὰς ἐξελίξεως. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ στασιασταὶ ἐπιδίδονται εἰς λεηλασίας, ἀλλὰ κατορθώνουν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γερμανοῦ νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσας παρὰ τὴν Μαρτυρόπολιν⁵. Τὸ γεγονὸς χρονολογεῖται κατὰ φθινόπωρον τοῦ 588⁶. Ἐν συνεχείᾳ «ὁ χάραξ διαλύεται», λόγῳ τοῦ ἐπικειμένου χειμῶνος⁷. Πρὸκειται βεβαίως περὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ 588 - 589.

«Ἐπιγενομένου δ' ἤρος» κατὰ τὸν Θεοφύλακτον Σιμοκάττην⁸, δηλαδὴ

n i g m a n n, *The Calendar Change of Antioch and the Earthquake of 158 A.D.*, Byzantion 17 (1944/45), σελ. 336 - 9.

1. Ὁ P. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 105, παρέχει τὴν αὐτὴν χρονολογίαν, ἀλλὰ δὲν ἐξετάζει τὸν τρόπον χρονολογήσεως.

2. Εὐάγριος, VI, 5, σελ. 225, 2 - 3. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, III, 3, 9, σελ. 115 : τὸ χωρίον νοσεῖ προφανῶς (πρβλ. De Boor, αὐτόθι, σελ. 110 ὑπομν. 11), ὥστε νὰ δημιουργηθῇ σύγχυσις μεταξὺ τοῦ Γερμανοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν στασιαστῶν, καὶ τοῦ ὁμωνύμου ἐπισκόπου Ἐδέσσης : πρβλ. P e e t e r s, *Ex-voto*, σελ. 7 ὑποσ. 2. Περὶ τοῦ Γερμανοῦ βλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 277 - 279.

3. Εὐάγριος, VI, 8, σελ. 227, 1 κέ. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, σελ. 115, 2 - 3.

4. Ἡ Βέρροια εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Συρίας, τὸ σημερινὸν Ἀλέπιον, ἢ δὲ Χαλκίς εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐπίσης τῆς Συρίας, τὸ σημερινὸν Qinnasrin. Πρβλ. H o n i g m a n n, *Ostgrenze*, s.v.

5. Ἡ Μαρτυρόπολις ἦτο μητρόπολις τῆς Τετάρτης Ἀρμενίας, δηλ. τῆς Ἄνω Μεσοποταμίας, πρβλ. H o n i g m a n n, *Ostgrenze*, s.v. καὶ Χάρτην I.

6. Χρονολογία ἀποκατασταθεῖσα ὑπὸ M. H i g g i n s, *Persian War*, σελ. 72, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Εὐαγρίου, VI, 9, σελ. 228, 11 - 16 καὶ VI, 12, σελ. 229, 17 - 20, ὁ ὅποιος ἀφηγεῖται τὸ γεγονὸς μετὰ τὸν σεισμὸν τῆς Ἀντιοχείας.

7. Σιμοκάττης, III, 4, 6, σελ. 116, 20 : χειμῶνος ὄρα.

8. Αὐτόθι, σελ. 116, 22.

τὴν ἀνοιξιν τοῦ 589, ὁ Μαυρίκιος διανέμει χρηματικὰ δῶρα εἰς τὸν στρατὸν εἰς ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν νίκην τῆς Μαρτυροπόλεως καὶ εἰσάγει εἰς δίκην τὸν Γερμανὸν καὶ τοὺς πρωταιτίους τῆς στάσεως, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως μετὰ τὴν καταδίκην ἀπονέμει χάριν. Αἱ δύο αὐταὶ πράξεις τοῦ αὐτοκράτορος, πράξεις συμβιβασμοῦ καὶ συμφιλίωσης, συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν μείωσιν τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων τῶν στασιαστῶν. Περαιτέρω, ὁ Μαυρίκιος στέλλει τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Γρηγόριον, τοῦ ὁποῦοῦ μεγάλη ἦτο ἡ αἴγλη εἰς τὸ στράτευμα τῆς Ἀνατολῆς¹, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ νὰ πείσῃ τοὺς στασιαστὰς νὰ δεχθοῦν τὸν Φιλιππικὸν καὶ τοὺς διοικητὰς των. Ὁ ἱεράρχης συγκαλεῖ ἐν Λιτάρβοις (εἰς ἀπόστασιν 300 σταδίων ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας) τοὺς εἰς τὰ προῖτα τοῦ στρατοῦ τελοῦντας. Δύο χιλιάδες στρατιῶται ἦσαν παρόντες κατὰ τὴν σημαντικὴν αὐτὴν συνάντησιν. Ὁ Γρηγόριος, εἰς μίαν δραματικὴν ὁμιλίαν, καλεῖ αὐτοὺς νὰ δεῖξουν ὡς οὐ τυραννὶς τὰ ὑμέτερα, ἀλλὰ δικαία πρὸς μικρὸν ἀνανάκτησις κατὰ τῶν ἀδικησάντων ὑμᾶς στρατηγῶν², καὶ κατορθώνει νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν. Τὸ διάβημα τοῦ Γρηγορίου ἔλαβε χώραν, κατὰ τὸν Εὐάγγριον, τὰς ἡμέρας τοῦ σοτηρίου πάθους καὶ τῆς πανηγύρις ἀναστάσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ὀριστικὴ καταστολὴ τῆς στάσεως τὴν Μεγάλην Δευτέραν (ἡ πάνσεπτος ἡμέρα δευτέρα ἢ τῷ ἀγίῳ ἐγγίζουσα πάθει), δηλ. τὴν 4 Ἀπριλίου τοῦ 589³.

Κυρία πηγή διὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς στάσεως καὶ τὴν ὀριστικὴν καταστολὴν τῆς εἶναι ὁ Εὐάγγριος⁴, σύγχρονος καὶ συχνὰ αὐτόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων. Ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, ὁ ὁποῖος περιγράφει ἐκτενῶς τὴν στάσιν, σημειώνει μὲ πολλὴν συντομίαν καὶ σχετικὴν ἀσάφειαν τὸ τέλος αὐτῆς⁵, ὁ δὲ Θεοφάνης παρασιωπᾷ τὰ τελευταῖα γεγονότα⁶.

Κατὰ ταῦτα ἡ στάσις διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος : ἐξερράγη τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα 20 Ἀπριλίου 588, ἔληξε δὲ τὴν Μεγάλην Δευτέραν 7 Ἀπριλίου 589. Τὸ διάστημα εἶναι μακρὸν καὶ ἡ ἀνωμαλία, τὴν ὁποίαν ἐπέφερε, κρίσιμος

1. Περὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας βλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 111 κέ. P e e l e r s, *Ex-coto*, σελ. 14 κέ., 33 - 35. B e e k, *Kirche*, σελ. 399. R. D e v r é e s s e, *Le Patriarchat d'Antioche depuis la paix de l'Eglise jusqu'à la conquête arabe*, Παρίσιου 1945, σελ. 92, 98, 119, 276. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γρηγορίου ὑπὸ τοῦ Μαυρικίου βλ. ἐπίσης D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 90 (πρὸ τῆς 12 Ἀπριλίου 588).

2. Ἡ ὁμιλία τοῦ Γρηγορίου παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Εὐάγγριου, VI, 12, σελ. 229, 11 - 231, 2.

3. Εὐάγγριος, σελ. 230, 33 - 231, 2 καὶ 231, 16 - 17. Ὁ P. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 132, χρονολογεῖ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, 4 - 7 Ἀπριλίου τοῦ 589. Ὁ P. P e e l e r s, *Ex-coto*, σελ. 6 - 7, χρονολογεῖ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Γρηγορίου μεταξύ 6 καὶ 9 Ἀπριλίου 589.

4. Εὐάγγριος, VI, 11 - 13, σελ. 229, 1 - 231, 20.

5. Σιμοκάττης, σελ. 118, 29 - 119, 2.

6. Πρβλ. Θεοφάνην, σελ. 260 - 261.

ιδιαιτέρως εἰς ἐποχὴν πολέμου. Πάντως, πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἡ στάσις ἦτο ἰδιότυπος, διότι κατ' αὐτὴν δὲν ἀπεκόπη τελείως ἡ σχέσις μετὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, οὔτε διεκόπη ἡ ἀντίστασις κατὰ τῶν Περσῶν. Βεβαίως τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν σύνεσιν τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἀρχηγίαν Γερμανοῦ¹, γενικῶς ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐμφανίζεται ὡς συγκεκριμένη δυσἀρέσκεια διὰ τὰ εἰς βᾶρος τῶν στρατιωτῶν ληφθέντα οἰκονομικὰ μέτρα καὶ ὡς ἀντίδρασις κατὰ τοῦ διοικοῦντος στρατηγοῦ. Δὲν παρατηρεῖται ὀριστικὴ ρῆξις, οὔτε μαρτυρεῖται ἐπιθετικὴ ἐνέργεια κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Ὁ στασιάζας στρατὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως ἐδόθη γενικὴ ἀμνηστία, ὁ δὲ Φιλιππικὸς ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἡγεσίαν τοῦ στρατεύματος². Στρατὸς καὶ ἀρχηγὸς ἐπέστρεψαν εἰς τὸ πλησίον τῆς Μαρτυροπόλεως στρατόπεδον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ δεκαδάρχης Σίττας παρέδωκε μὲ προδοσίαν τὴν σημαντικὴν αὐτὴν πόλιν εἰς τοὺς Πέρσας³. Προσπάθειαι τῶν Βυζαντινῶν ὑπὸ τὸν Φιλιππικὸν ὅπως ἀνακτήσουν τὴν πόλιν ἀποτυγχάνουν, ἐλλείπει ἐπαρκῶν δυνάμεων. Ὁ στρατὸς μετὰ ταῦτα διαλύεται ἔνεκα τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος (*διαχειμῶσιν*)⁴.

Ἡ παράδοσις τῆς Μαρτυροπόλεως εἰς τοὺς Πέρσας καὶ αἱ προσπάθειαι τοῦ Φιλιππικοῦ διὰ τὴν ἀνάκτησίν τῆς πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν μετὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 589 (λῆξις τῆς στάσεως) καὶ πρὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 589⁵.

«Κατὰ τὸ ἐξῆς δὲ θέρος», λέγει ὁ Εὐάγριος⁶, ἐπομένως κατὰ τὸ θέρος τοῦ 590, ὁ Φιλιππικὸς ἐπαναλαμβάνει τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Μαρτυροπόλεως. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην νικᾷ τοὺς Πέρσας, ἀλλ' οὗτοι κατορθώνουν νὰ εἰσαγάγουν νέας δυνάμεις εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Φιλιππικὸς ἀναγκά-

1. Πρβλ. Θεοφάνην, σελ. 260, 25 - 27 : καὶ ἐπὶ τυραννίδα χωρεῖν ἡμελλον καὶ τὰς πόλεις σκυλεύειν, εἰ μὴ ὁ Γερμανὸς τοῦτο πολλὴ νοθεσία καὶ παρανέσει τούτους ἐκόλυσεν

2. Εὐάγριος, VI, 13, σελ. 231, 24 - 29.

3. Μήπως ὁ δεκαδάρχης Σίττας ἀνῆκεν εἰς τὰ πλέον ἀδιάλλακτα στοιχεῖα τῆς στάσεως, ἡ δὲ τελευταία αὐτῆ πρᾶξις ἐγένετο εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας διὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν στασιαστῶν εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν; Πρόκειται βεβαίως περὶ ἀπλῆς ὑποθέσεως.

4. Εὐάγριος, VI, 14, σελ. 231, 30 - 232, 22.

5. Ὁ P. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 113 - 4, χρονολογεῖ ἄνευ αἰτιολογίας καὶ τεκμηριώσεως τὴν παράδοσιν τῆς Μαρτυροπόλεως εἰς τοὺς Πέρσας καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Φιλιππικοῦ εἰς τὸ ἔτος 588, δηλ. πρὸ τῆς καταστολῆς τῆς στάσεως. Ἀντιθέτως αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν πηγῶν εἰδήσεις (Εὐάγριος, VI, 14, σελ. 231, 30 - 232, 22. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, III, 5, 11 κέ., σελ. 119, 2 κέ.) δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ γεγονότα συνέβησαν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, δηλ. κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς στάσεως, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὁ Φιλιππικὸς ἐμφανίζεται ὡς ἀρχηγὸς τῶν Βυζαντινῶν στρατευμάτων. — Ὁ Fr. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 91, τοποθετεῖ πρὸ τῆς 12 Ἀπριλίου 588, ὁ δὲ M. Higgins, *Persian War*, σελ. 72 - 73, πρὸ τῶν μέσων Μαΐου 589 τὴν παράδοσιν τῆς Μαρτυροπόλεως εἰς τοὺς Πέρσας.

6. Εὐάγριος, VI, 14, σελ. 232, 23.

ζεται να λύση την πολιορκίαν, ιδρύει όμως πλησίον τῆς Μαρτυροπόλεως καὶ «ἐπὶ τὰ ἄρεια καὶ ἐρυμνόμενα μέρη» ἄλλην πόλιν, διὰ τὴν ἐλέγχει τὰς κινήσεις τῶν Περσῶν. Τὰ τελευταῖα γεγονότα πρέπει νὰ χρονολογηθοῦν εἰς τὸ θέρος τοῦ 590¹.

Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ Φιλιππικοῦ καὶ ἡ δυσαρέσκεια, τὴν ὁποίαν εἶχε προκαλέσει εἰς τὸ στράτευμα, ὠδήγησαν τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Κομεντιόλου. Ἐν συνεχείᾳ, τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς τὰ Σισάρβανα (590)², ὁ δὲ Κομεντιόλος ἐπολιόρησεν ἀνεπιτυχῶς τὴν Μαρτυρόπολιν καὶ κατέλαβε τὸ πλησίον αὐτῆς φρούριον Ἰλκβας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐσωτερικῇ ταραχῇ μεγάλῃς ἐκτάσεως εἰς τὸ κράτος τῆς Περσίας θὰ ἐπηρεάσουν σημαντικῶς τὴν ὅλην ἐκβασιν τοῦ πολέμου: Ὁ Βαράμ, σατράπης τῆς Μηδίας, γενναῖος στρατηγὸς καὶ ἥρωας τῶν Περσῶν, στασιάζει κατὰ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας³. Τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν στάσιν, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐνταῦθα, διότι ἐκφεύγουν τοῦ σκοποῦ τοῦ παρόντος διηγήματός. Θὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰς φάσεις ἐκείνας τῆς στάσεως, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ Βυζάντιον.

Οὕτω, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Βαράμ καὶ ἐνῶ ὁ στασιαστὴς ἐβάδιζε κατὰ τῆς Κτησιφώντος, ὁ βασιλεὺς Ὀρμίσδας καθηρέθη ὑπὸ συνομοτῶν, ἐφυλακίσθη καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ μυστηριώδεις συνθήκας, ἀνεκηρύχθη δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ὁ Χοσρόης ὁ Β'. Ὁ Βαράμ ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν νέον βασιλέα καὶ ἐσυνέχισε τὴν ἐπανάστασιν. Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Βαράμ καὶ ἡ προσχώρησις εἰς αὐτὸν σημαντικοῦ ἀριθμοῦ εὐγενῶν Περσῶν, ἀναγκάζουν τὸν Χοσρόην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κτησιφώντα καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Βυζαντινὸν ἔδαφος⁴.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ P. Goubert⁵, ἡ χρονολόγησις τῶν γεγονότων τούτων παρέχει προβλήματα. Κύρια πηγαὶ διὰ τὰ συμβάντα μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Χοσρόου εἶναι ὁ Anonymus Guidi καὶ ὁ Βυζάντιος. Ὁ Απο-

1. Ὁ M. Higgins, *Persian War*, σελ. 72 - 73, χρονολογεῖ τὴν μάχην καὶ τὴν νίκην τοῦ Φιλιππικοῦ περὶ τὴν 1ην Ἰουλίου 590. Ὁ E. Honigmann, *Ostgrenze*, σελ. 27, χρονολογεῖ τὸ γεγονός ἐντὸς τοῦ 590. Ἀντιθέτως ὁ P. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 115, χρονολογεῖ τὸ ὅλον ἐγχείρημα κατὰ τὸ θέρος τοῦ 589, ὁ δὲ J. Burgy, *History*, τόμ. Β', σελ. 110, ἐντὸς τοῦ 589. Ὁ P. Peeters, *Ex-coto*, σελ. 8, χρονολογεῖ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 590 τὴν δευτέραν προσπάθειαν τοῦ Φιλιππικοῦ.

2. Τέλη 589 κατὰ Burgy, *History*, τόμ. Β', σελ. 110. Τὸ 590 κατὰ Honigmann, *Ostgrenze*, σελ. 27 καὶ Higgins, *Persian War*, σελ. 73.

3. Βλ. ἐν ἐκτάσει Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 121 - 125, ὅπου καὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Βαράμ. Κυρία πηγὴ περὶ τῶν γεγονότων τούτων εἶναι ὁ Sôhôs, σελ. 11 - 13.

4. Σιμοκάτης, IV, 7, 3, σελ. 162. Βλ. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 127. Περὶ Χοσρόου, αὐτόθι, σελ. 128.

5. Αὐτόθι, σελ. 131 κέ.

nymus Guidi, περιγράφων συνοπτικῶς ἀλλὰ μετ' ἀκριβείας τὰ γεγονότα, παρέχει τὴν ἀμεσωτέραν μαρτυρίαν¹. Ὁ Εὐάγριος, σύγχρονος τῶν γεγονότων, παραδίδει σχετικῶς συντόμους εἰδήσεις², αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Ἀνωμόμου. Ἄλλ' ἀμφότεροι δὲν παρέχουν χρονολογικὰς ἐνδείξεις. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ Θεοφυλάκτου Σιμοκάττου³, ὁ ὁποῖος ὅμως σημειώνει, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους. Ὁ μόνος ὁ ὁποῖος χρονολογεῖ τὰ γεγονότα εἶναι ὁ Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀντλῶν διὰ τὰ Περσικὰ ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸν Σιμοκάττην παρέχει αὐθαίρετον χρονολόγησιν. Οὕτως, ὁ χρονογράφος τοποθετεῖ τὴν φυγὴν τοῦ Χοσρόου ἐντὸς τοῦ ἔτους 587/8 καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τούτου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐντὸς τοῦ 588/9⁴ ἢ χρονολόγησις αὕτη βεβαίως πρέπει καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ἀπορριφθῆ, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων. Ὁ P. Goubert, συνεχίζων τὸν P. Peeters καὶ M. Higgins, ἔχων δὲ ὡς ἀφετηρίαν τὴν χρονολογίαν τοῦ σεισμοῦ τῆς Ἀντιοχείας καὶ βασιζόμενος εἰς τὴν ἄνευ χάσματος ἀκολουθίαν τῶν μετέπειτα γεγονότων, χρονολογεῖ τὴν στάσιν τοῦ Βαράμ, τὴν καθάρεισιν τοῦ Ὀρμίσδου καὶ τὴν ἀνοδὸν τοῦ Χοσρόου εἰς τὸν θρόνον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 590, τὴν δὲ φυγὴν τοῦ Χοσρόου εἰς τὸ Βυζάντιον εἰς τὰ τέλη τῆς ἀνοίξεως τοῦ 590⁵.

Κατὰ ταῦτα περὶ τὰ τέλη τῆς ἀνοίξεως ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τὸ 590, ὁ Χοσρόης φθάνει εἰς τὸ Κιρκήσιον, τελευταῖον φυλάκιον τῶν Βυζαντινῶν συνόρων, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου⁶. Ἐκεῖθεν στέλλει μῆνυμα (ἰκεσίαν, τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Εὐάγριος) εἰς τὸν Μαυρίκιον καὶ ζητεῖ τὴν βοήθειάν του κατὰ τοῦ Βαράμ. Παραλλήλως ὅμως ὁ Βαράμ, ὁ ὁποῖος εἶχε στέψει ἑαυτὸν βασιλέα (9 Μαρτίου 590)⁷, φοβούμενος τὴν ἐκ μέρους τοῦ Μαυρικίου βοήθειαν πρὸς τὸν Χοσρόην, στέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καί, ἔναντι τῆς οὐδετερότητος τούτου, ὑπόσχεται νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ Βυζάντιον

1. *Anonymus Guidi*, ἐκδ. Nöldeke, σελ. 5 κέ. Πρβλ. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 8 - 9.

2. Εὐάγριος, VI, 16, σελ. 233, 27 - 234, 8.

3. Σιμοκάττης, III, 8, 10 - 12 καὶ IV, 1 - 10, σελ. 127, 10 - 25, καὶ 149, 14 - 168, 5.

4. Θεοφάνης, σελ. 262 - 265, 266 - 267.

5. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 132. Ὁ P. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 9 - 11, χρονολογεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως τοῦ 590 τὴν στάσιν τοῦ Βαράμ καὶ ἐντὸς τοῦ θέρους τὴν φυγὴν τοῦ Χοσρόου. Βλ. ἐπίσης Higgins, *Persian War*, σελ. 72.

6. Honigmann, *Ostgrenze*, κυρίως σελ. 9, 16. Πρβλ. V. Chapot, *La frontière d'Euphrate de Pompée à la conquête romaine*, Παρίσιον 1907, σελ. 294 - 297. Περὶ τῆς πορείας τοῦ Χοσρόου βλ. Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 133 - 134, ὅπου καὶ αἱ σχετικαὶ πηγαί.

7. Χρονολογία ἀποκατασταθεῖσα ὑπὸ Goubert, *Byzance et l'Orient*, σελ. 139 - 140, ὁ ὁποῖος συμπληρώνει τὸν Higgins, *Persian War*, σελ. 8 - 9.

τὴν Νίσιβιν καὶ ἄλλα τὰ μέχρι τοῦ Τίγρητος ἐδάφη¹. Ὁ Χοσρόης ὕμως προέβη εἰς σημαντικώτερας παραχωρήσεις : ἐπιστροφὴν τοῦ Δάρας καὶ τῆς Μαρτυροπόλεως καὶ μέρους τῆς Ἀρμενίας (ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἡ κυρία αἰτία τοῦ πολέμου) καὶ αἰωνίαν εἰρήνην. Οὕτως εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Περσίας τὸ Βυζάντιον ἀποβαίνει ὁ δίκαιητής. Ὁ Μαυρίκιος, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῆς Συγκλήτου², ἀποφασίζει μὲ ὀρθὴν πολιτικὴν διορατικότητα, νὰ προσφέρῃ τὴν βοήθειάν του εἰς τὸν νόμιμον ἀπαιτητὴν τοῦ Περσικοῦ θρόνου. Πρὸς τοῦτο δίδει ἐντολὴν νὰ μεταχειρισθοῦν τὸν Χοσρόην ὅχι ὡς φυγάδα, ἀλλ' ὡς βασιλέα καὶ φιλοξενούμενον του καὶ ὀνομάζει αὐτὸν θετὸν του υἱὸν (τεκνοποιηθεὶς)³.

Ἡ βοήθεια τῶν Βυζαντινῶν εἶχεν ἀποφασιστικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἄλλην ἐξέλιξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Περσίας. Μετ' ὀλίγον, στάσις ἐξεργράφη εἰς τὴν Νίσιβιν κατὰ τοῦ Βαράμ, ὅλη δὲ ἡ Μεσοποταμία νοτιῶς τῆς Νισίβεως μέχρι τοῦ Τίγρητος προσεχώρησεν εἰς τὸν Χοσρόην. Οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέκτησαν τὴν Μαρτυρόπολιν. Ὁ Βαράμ, ἐπιχειρῶν νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Νίσιβιν, ἔστειλε τὸν στρατηγὸν Ζαδεσπράτην κατὰ τῶν ἠνωμένων Βυζαντινῶν καὶ Περσικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν ὁ Ζαδεσπράτης ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη. Τοῦτο εἶναι τὸ κρισιμώτερον σημεῖον τοῦ ἐναντίον τοῦ Βαράμ ἀγῶνος, ἡ δὲ χρονολόγησις του ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Τὸ γεγονός δύναται ἀκριβῶς νὰ χρονολογηθῇ. Ὁ Εὐάγριος διασφάζει κείμενον τοῦ Χοσρόου, ἐλάχιστα μεταγενέστερον, εἰς τὸ ὁποῖον παρέχεται ἡ ἡμερομηνία τοῦ συμβάντος : πρόκειται περὶ τῆς ἀφιερωτικῆς ἐπιγραφῆς, ἡ ὁποία συνώδευεν ἀφιέρωμα τοῦ Πέρσου βασιλέως πρὸς τὸν Ἅγιον Σέργιον, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας πρὸς τὸν ὁρθόδοξον τοῦτον Ἅγιον διὰ τὴν βοήθειάν του κατὰ τὸν ἐναντίον τοῦ Βαράμ ἀγῶνα. Εἰς τὸ κείμενον σημειώνεται ὅτι ἐν τῷ π ρ ὄ τ ω ἔ τ ε ι τῆς βασιλείας ἡμῶν μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἐβδόμῃ ἡγησάμεθα, ὡς ἐὰν οἱ βαβαλλάριοι ἡμῶν σφάζωσι τὸν Ζαδεσπράτην ἢ χειρώσονται. . . καὶ τῇ ἐνάτῃ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Ζαδεσπράτου ἤνεγκαν ἐπὶ ἡμῶν⁴. Κατὰ ταῦτα,

1. Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, IV, 14, 8, σελ. 179 - 180. Θεοφάνης, σελ. 265. Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 142.

2. Περὶ τούτου βλ. ἐν ἐκτάσει G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 143 - 145, ὅπου καὶ αἱ σχετικαὶ πηγαί. Πρβλ. P e e t e r s, *Ev-cata*, σελ. 11 - 13. D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 96 (ἔνοιξις 591).

3. Θεοφάνης, σελ. 266, 13.

4. Τὸ κείμενον ἐν Εὐαγρίῳ, VI, 21, σελ. 235, 10 - 236, 16. Τοῦτο παραθέτει καὶ ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, V, 13, 4 - 6, σελ. 213 - 214, μὲ τινὰς διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον. Κριτικὴν περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ κειμένου εἰς τὸν Εὐάγριον καὶ τὸν Θεοφύλακτον Σιμοκάτην, κριτικὴν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου του, προβλήματα χρονολογήσεως τῆς ἀφιερώσεως καὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς στάσεως αὐτῆς τοῦ Χοσρόου ἐναντι ἐνὸς ὀρθοδόξου Ἁγίου βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ P e e t e r s, *Ev-cata*, κυρίως σελ. 18 - 27,

τὸ γεγονός συνέβη μεταξύ 7 Ἰανουαρίου καὶ 9 Φεβρουαρίου τοῦ πρώτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Χοσρόου. Δοθέντος ὅτι ὁ Χοσρόης ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας τὴν ἀνοιξιν - θέρος 590, ὁ φόνος τοῦ Ζαδεσπράτου χρονολογεῖται μεταξύ 7 Ἰανουαρίου καὶ 9 Φεβρουαρίου 591. Κατὰ συνέπειαν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 591 ὁ πόλεμος ἐσυνεχίζετο.

Ἀκολουθῶς, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἰ κυριώτεραι πόλεις προσχωροῦν εἰς τὰ Περσοβυζαντινὰ στρατεύματα. Ἀκολουθοῦν συγκρούσεις τοῦ ἡνωμένου στρατοῦ Βυζαντινῶν καὶ Περσῶν μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαράμ, μέχρι τῆς τελικῆς καὶ ἀποφασιστικῆς μάχης παρὰ τὸν ποταμὸν Βλάραθον (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Gantzak εἰς Azerbaidjan). Ἐκεῖ τὰ Βυζαντινὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Ναρσῆν καὶ τὸν Μυστάκωνα νικοῦν κατὰ κράτος τὸν Βαράμ, ὁ ὁποῖος τρέπεται εἰς φυγὴν. Ἡ τελικὴ αὕτη μάχη πρέπει νὰ χρονολογηθῆ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 591¹.

Μετὰ τὴν τελικὴν νίκην ὁ Μαυρίκιος ἀποκαθιστᾷ τὸν Χοσρόην εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας καὶ συνάπτει εἰρήνην μετὰ τῶν Περσῶν. Τὸ Δάρας, ἡ Μαρτυρόπολις καὶ τμημα τῆς Περσαρμενίας ἀποδίδεται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν², παύει δὲ ἡ ἀτιμωτικὴ διὰ τὸ Βυζάντιον καταβολὴ φόρου εἰς τοὺς Πέρσας. Οὕτω κατὰ φθινόπωρον τοῦ 591 ἔληξεν «ἐνδόξως», ὡς λέγει ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης, ὁ γέρον ἐκεῖνος καὶ Περσικὸς... πόλεμος εἰς δύο δεκάδας διατείνας ἐνιαυτῶν³.

ΜΑΡΙΑ ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ

ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Κατὰ τὸν P. Peeters, *Ex-voto*, σελ. 49, εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἀuthenticότης τοῦ κειμένου, ὅπως παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγρίου. Ἀντιθέτως ὁ M. Higgins, *BZ*, 48 (1955), σελ. 91 κέ. καὶ 98 - 99, τάσσειται ὑπὲρ τοῦ παραδιδόμενου ὑπὸ τοῦ Σιμοκάττου κειμένου ὡς πλησιεστέρου πρὸς τὸ πρωτότυπον. Πρβλ. καὶ G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 150 - 151 καὶ 176 - 178.

1. Περὶ τῆς μάχης βλ. Σιμοκάττην, V, 10, σελ. 207 - 208. Θεοφάνην, σελ. 266 - 267. Sébéos, σελ. 21 - 22. Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 160 - 161. Διὰ τὴν χρονολογίαν, αὐτόθι, σελ. 160. Ἡ ἔνωσις τῶν δύο Βυζαντινῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Ναρσῆ καὶ τὸν Μυστάκωνα ἐπραγματοποιήθη τὸ ἀργότερον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 591 : βλ. Ἀγάπιον, P.O., VIII, σελ. 447. Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 159 ὑποσ. 2. Πρβλ. ἐπίσης A. Christensen, *L'Iran sous les Sassanides*, σελ. 440, καὶ R. Grousset, *L'Empire du Levant. Histoire de la Question d'Orient*, Παρίσι 1949, σελ. 83.

2. Ἀγάπιος, P. O., VIII, σελ. 446. Περὶ τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάττης (IV, 15, 17 κέ., σελ. 183 καὶ V, 3, 10, σελ. 193 - 194) παρέχει εἰδήσεις τινάς. Ὁ Θεοφάνης, σελ. 267, 14 - 15, σημειώνει διὰ βραχυτάτων τὸ γεγονός. Ὁ Εὐάγριος, VI, 19, σελ. 234, 33 - 335, 1, ἐμμέσως μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀνακτῆσεως τοῦ Δάρας καὶ τῆς Μαρτυροπόλεως. Πρβλ. G o u b e r t, *Byzance et l'Orient*, σελ. 168 - 170.

3. Σιμοκάττης, III, 8, 12, σελ. 127, 23 - 25.

ΠΙΝΑΞ Α'

Γενικών Χρονολογικών Διάγραμματα

Χρονολογία	Γεγονός	Θεοφύλακτος Συμμοκιάτης	Πηγαί	Λοιπά πηγαί
Φθινόπωρον 591				
	Τέλος Περσικού πολέμου. Σύναψες V, 15, 2, σελ. 216, 10 - 13 ειρήνης μετά των Περσών	σελ. 267, 14 - 15 (6081)	σελ. 267, 33 - 34 (6082)	Πασχάλιον Χρονικόν, σελ. 691, 19 - 22 (ινδικτιών θ' = 591)
19 Μαρτίου 592	Ἐκστρατεία Μαυρικίου κατά ἸΑ-V, 16, 1, σελ. 218, 12 - 13 σίας εἰς Εὐρώπην	σελ. 218, 13 κέ.	σελ. 268, 2 κέ. (6083) (ἀρχομέ- ρον τοῦ ἔαρος)	Ζωναράς, σελ. 295, 14 - 18
19 Μαρτίου 592	Ἐκλειψίς ἡλίου	V, 16, 5, σελ. 218, 28	σελ. 268, 7 (6083)	Ζωναράς, σελ. 295, 18 κέ.
20 Μαρτίου 592	Ἐπιστροφή Μαυρικίου εἰς Κων-V, 16, 6, σελ. 219, 3 - 5 σταντινούπολιν διὰ τὴν δεξιῆς Πέρσιν ἀπεσταλμένων			
Ὀλίγον μετὰ τὴν 20 Μαρ- τίου 592	Ἐκ νέου ἀναχώρησις Μαυρικίου V, 16, 6, σελ. 219, 6 - 7 (αὐθίς)			
Α' - γ' δεκαήμερον αἰου 592	ἸΑπρι-ἸΑφίξις Μαυρικίου εἰς Ἀρχιάλιον VI, 3, 5, σελ. 225, 8 - 10 καὶ παραμονὴ ἐπὶ δεκαπενθήμερον		σελ. 269, 8 (6083)	
Ἀρχαὶ Μαΐου 592	Πρεσβεία Φράγκων εἰς Βυζάντιον. VI, 3, 5 - 8, σελ. 225, 10 - Ἐπιστροφή Μαυρικίου εἰς Κων- 22 σταντινούπολιν		σελ. 269, 8 - 10 (6083)	
Θέρος 592	Μετὰ ἄρνησιν αὐξήσεως παροχῶν VI, 3, 9 - VI, 4, 3, σελ. 226, 12 - 15 πρὸς Ἀβάρους, ὁ χανκάνος πο- λιωρεὶ τὴν Σιγγιδώνα	σελ. 226, 12 - 15 (6084)		

ΠΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Πηγαι		
		Θεοφύλακτος Σιμοκάττης	Θεοφάνης	Λοιπαί πηγαί
Θέρος 592	Ὁ χαγάνος εἰς Βονωνίαν	VI, 4, 4 - 6, σελ. 226, 12 - 23		
Θέρος 592	Ὁ Πρίσκος διορίζεται στρατηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Δύσεως	VI, 4, 7, σελ. 226, 23 - 25	σελ. 269, 15 - 16 (6084)	
Θέρος 592	Σύγκρουσις Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων εἰς Προκλιανήν. Ὁ χαγάνος πολιορκεῖ τὰ Δριζίπερα καὶ τὸν Τζούρουλον	VI, 4, 7 - VI, 5, 10, σελ. 226, 25 - 229, 4	σελ. 269, 16 - 270, 3 (6084)	Ζωναρᾶς, σελ. 295, 21 - 25
Τέλος θέρους 592	Ψευδὴς διάδοσις περὶ εἰσβολῆς εἰς τὴν χώραν τῶν ἀναγκάζει Ἀβάρους νὰ λύσουν πολιορκίαν Τζούρουλου. Συναψίς συνθήκης	VI, 5, 11 - VI, 5, 16, σελ. 229, 5 - 230, 12	σελ. 270, 4 - 18 (6084)	Ζωναρᾶς, σελ. 296, 5
Ἀρχὴ φθινοπώρου 592	Ἐπιστροφή Πρίσκου εἰς Βυζάντιον. Διάλυσις στρατοπέδου	VI, 6, 1, σελ. 230, 13 - 15 (μετοπίωρου ἀρχομένου)		
Ἀρχὴ ἀνοιξέως 593	Ὁ Πρίσκος στέλλεται εἰς τὸν Δουναβίον κατὰ τῶν Σκλαβηγῶν	VI, 6, 2, σελ. 230, 15 - 21 (ἦρος ἀρχομένου)	σελ. 270, 21 - 23 (6085)	
Μέσα ἀνοιξέως 593	Ὁ Πρίσκος συγκεντρώνει τὸν στρατὸν εἰς Ἡράκλειαν	VI, 6, 3, σελ. 230, 23 - 24 (ἦρος μεσοῦτος)		
Τέλη ἀνοιξέως 593	Ὁ Πρίσκος εἰς Δορόστολον	VI, 6, 5, σελ. 231, 1 - 3	σελ. 270, 23 - 24 (6085)	
Θέρος 593	Ὁ Πρίσκος νικᾷ τοὺς Σκλαβηγούς τοῦ Ἀρδαγάστου καὶ ἀποκομίζει πλουσίαν λείαν	VI, 7, 1 - VI, 8, 8, σελ. 232, 11 - 235, 21	σελ. 270, 28 - 271, 5 (6085)	

ΠΙΝΑΚ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Πηγαί	Λοιπὰ πηγὰί
		Θεοφύλακτος Συμοκάττης	Θεοφάνης
Θέρος/φθινόπωρον 593	Ὁ Πρίσκος μιᾶ τῶν Σιλαβηνοῦς VI, 8, 9 - VI, 9, 15, σελ. 271, 12 - 27 παρά τὸν Ἱλιβαϊκῶν καὶ τὸν Πασιπίριον ποταμῶν	σελ. 235, 22 - 239, 2	σελ. 271, 12 - 27 (6085)
	[Νέα ἐστρατεία τοῦ Πρίσκου κατὰ τῶν Σιλαβηνοῦν] (εἰδησις ἀπορριπτή: βλ. ἀνωτέρω, σελ. 164)		σελ. 272, 11 - 13 (6086)
Φθινόπωρον 593 - χειμῶν 593/4	Ὁ αὐτοκράτωρ διατάσσει τὸν Πρί- VI, 10, 1 - 3, σελ. 239, σελ. 272, 13 - 15 σκον νὰ διαχειμῶσῃ ἐκεῖθεν τοῦ 3 - 15 Δουνάβειος		(6086)
Τέλη χειμῶνος/ἄρ/αὶ ἀνοί- ζεος 594	Ὁ Πρίσκος ἐπιστρέφει εἰς Βυζάν- VI, 11, 3 κέ., σελ. 242, 11 σελ. 273, 3 - 274, 3 τινὸν ἔδαφος κέ.		(6087)
Ἀνοιξίς 594	Ὁ Πρίσκος ἀντιχθίσταται ὑπὸ VI, 11, 2, σελ. 242, 8 - 10 σελ. 273, 1 - 3 καὶ τοῦ Πέτρου εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ καὶ VII, 1, 1, σελ. 245, σελ. 274, 3 - 4 στρατεύματος 21 - 23 (6087)		(6087)
Ἀνοιξίς 594	Ἀριζίς Πέτρον εἰς τὴν Ὀδησ- VII, 1, 3, σελ. 246, 5 - 7 σελ. 274, 6 κέ. σὸν (6088)		(6088)
Ἀνοιξίς 594	Ἐμπροσθοφυλακὴ Βυζαντινῶν vi- VII, 2, 1 - 9, σελ. 247, 13 - σελ. 274, 17 - 21 καὶ τὸς Σλάβους 248, 13 (6088)		(6088)
Ἀνοιξίς ἢ θέρος 594	Ὁ Πέτρος τραυματισθεὶς εἰς κυ- VII, 2, 11 - 12, σελ. 248, σελ. 274, 26 - 28 νήγιον ἀναστέλλει ἐνεργείας 17 - 25 (6089)		(6089)

ΠΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Πηγαί		
		Θεοφύλακτος Συμωκάτης	Θεοφάνης	Λοιπαί πηγαί
22 Αύγουστου 594	Ἰαφίξις Πέτρου εἰς Παρισίους Νόβας	VII, 2, 13 - 19, σελ. 248, 25 - 249, 20 (ἡ προσέορτιος ἐορτὴ Λούππου τοῦ μάγιστρος)	σελ. 274, 30 - 31 (6089)	
Περὶ τὴν 26 Αὐγούστου 594	Ἰαφίξις Πέτρου εἰς τὸ Ἄσσημον (προσπάθεια ἀποπάσεως τοῦ ὀπλιτικοῦ τῆς πόλεως)	VII, 3, 1 - 10, σελ. 249, 20 - 251, 8	σελ. 274, 31 - 275, 13 (6089) (τὸ ἐπεισόδιον τοποθετεῖται εἰς Νόβας)	
Ἀρχαί Σεπτεμβρίου 594	Συμπλοκή Βυζαντινῶν καὶ Βουλγάρων	VII, 4, 1 - 7, σελ. 251, 9 - 252, 8	σελ. 275, 13 - 28 (6089)	
Φθινόπωρον 594	Ἐκστρατεία Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Σλαβηγῶν τοῦ Πειραγαστοῦ. Τελικὴ ἦττα τοῦ Πέτρου. Ἐπιστροφή Πέτρου εἰς Βυζάντιον	VII, 4, 8 - VII, 5, 10, σελ. 252, 9 - 254, 20	σελ. 275, 28 - 276, 9 (6089)	
Φθινόπωρον 594	Ἀντικατάστασις Πέτρου ὑπὸ Πέτροσκου	VII, 5, 10, σελ. 254, 19 - 20	σελ. 276, 9 - 11 (6089)	
595 (2 Σεπτεμβρίου ἢ 18 Φεβρουαρίου;)	Θάνατος πατριάρχου Ἰωάννου Νηστευτοῦ	VII, 6, 1 - 5, σελ. 254, 21 - 255, 12 (πρὸ τεττάρων ἐνιαυτῶν ... Ἰωάννης τὸν τῆδε βίον ἀπέλιπεν / ταῖς ἐαριναῖς νηστεύσας)	σελ. 272, 28 (6087) (μνεῖα νέου πατριάρχου Κυριακοῦ Κυριακοῦ)	Πασχάλιον Χρονικόν, σελ. 692 (ἰνδικτιῶν ιβ') : μνεῖα νέου πατριάρχου Κυριακοῦ. Νικηφόρου, Χρονογραφικὸν Σύγγραμμα, σελ. 118. Ζωναράς, σελ. 296, 9 - 12

ΠΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Πηγαί	
		Θεοφύλακτος Σιμοκάττης	Θεοφάνης
9 'Ικνουαρίου 595	'Εμφάνισις κομήτου	VII, 6, 8 - 9, σελ. 255, 25 - 256, 5	Λοιπαί πηγαί
'Αρχαί άνοιξεως 595	'Ο Πρίσκος αναλαμβάνει τήν στρατηγίαν καί συγκεντρώνει τόν στρατόν εις τήν 'Αστυάν	VII, 1, σελ. 256, 6 - 9 σελ. 276, 22 - 24 (6090)	
'Ανοιξις 595 (μετά ένα πέ- ρίπου μήνα)	'Αφιξις Πρίσκου εις 'Ανω Νόβας	VII, 7, 3, σελ. 256, 12 - 14 σελ. 276, 24 - 25 (6090)	
Τέλη άνοιξεως 595	'Ο γαμόνος πολιορκεί τήν Σιγγή· VII, 10, 4 - VII, 11, 8, σελ. 276, 29 - 277, 12 δόνα 'Ο Πρίσκος άναστρέφει τήν πόλιν	(6090)	(χρμόνω, καταλα- βόρτος)
Τέλη άνοιξεως ή άρχαί θέ- ρουσ 595	'Ο γαμόνος διαλύει επισήμως τās συνθήκας	VII, 11, 9, σελ. 265, 1 - 3	
Θέρουσ - φθινόπωρον (δέκα ήμέρας μετά διάλυ- σιν συνθηκών)	595 Οι 'Αβαροι έστρατευουν κατά τήν Δαλματίας καί εκπολιτοποιούν τας τεισαράκοντα φρούρια	VII, 11, 9 - VII, 12, 9, σελ. 277, 19 - 278, 2 σελ. 265, 3 - 266, 40 (6091)	
Τέλη 595 - μέσα 597	Δεκαοκτώμηνοσ ήρεμία εις σύνορον Δουνάβευσ	VII, 12, 9, σελ. 266, 10 - 13 ('Επί μήνας όκτωκαίδεκα καί περαιτέρω Ρωμαίοις τε καί βαβάρουσι τοίς άπό τόν 'Ιστρον άλιζόμενοισ οδέν άξιων συγγρηφίσ διατίπραται)	

ΠΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Πηγαι	
		Θεοφύλακτος Συμμετάκτης	Θεοφάνης
22 Σεπτεμβρίου 597	Πολιορκία Θεσσαλονίκης υπό 'Αβάρων και Σλάβων		Δουκαί πηγαί
		VII, 12, 10, σελ 266, 14 κέ. έτους εννεακαιδέκατου επιστάτης τῷ αὐτοκράτορι (= 600/601)	Θάματα 'Αγίου Δημητρίου, Ββλ. Α', § 13 - 15, Migne, P.G., τόμ. 116, στ 1283 - 1323
Φθινόπωρον 597/πρό χειμῶνος 597/8	Πολιορκία Τόμωος υπό 'Αβάρων. 'Επερχομένου του χειμῶνος αὐτοὶ ἐξορτάζονται ἀνατέλλονται	VII, 13, - 2, σελ 267, 1 - 7 (ὄρας ἐπινομένης χειμῶνος)	
'Αρχαὶ ἀνοιξέως 598	'Η πολιορκία τῆς Τόμωος συνεχίζεται	VII, 13, 2 κέ., σελ. 267, 7 κέ. (ἦρος ἀνίσχοντος)	σελ. 278, 14 - 17 (6092) (μηρί Μαρτίου)
Πρὸ 30 Μαρτίου 598	'Ενεκα λιμοῦ εἰς Βυζαντινὸν στρατεύμα καὶ ἐπιχειμένου τοῦ Πάσχα, συνάπτονται πενήτημεροι σπονδαί	VII, 13, 2 - 7, σελ 267, 7 - 268, 9 (ἀνάστασις τοῦ σωτήρος, εορτάζειν θεοῦ)	σελ. 278, 17 - 28 (6092) (τῆς εορτῆς τοῦ πάσχα καταλαβούσης)
'Απρίλιος 598	'Ο χαγιάνος εἰς καταδιώξιν στρατηγοῦ Κομενεύλου	VII, 13, 8, σελ 268, 14 (ἐκατίος)	σελ. 278, 28 - 31 (6092)

ΠΙΝΑΞ Α' (συνέχεια)			
Χρονολογία	Πηγές	Πηγές	Πηγές
	Γενικός	Θεοφύλακτος Σημιανάκης	Πηγάρι
*Ανοιξιάς 598	Δεσνή ἑπτα Βυζαντινῶν ὑπὸ τὸν Κομνηνὸν παρὰ τὸν Ἰατρὸν πρόταμόν	VII, 13, 9 - VII, 14, 10, σελ. 278, 31 - 279, 8 Ἰωάννης Ἀντιστοχίου Ft. 218B, Muller, F. H. Gr. V, σελ. 35 (399). Γεώργιος Μοναχός, σελ. 258, 18 κέ. Ζωναράς, σελ. 296, 26 - 297, 3	Λοιπὴ πηγή
*Ανοιξιάς/θέρος 598	Ὁ Ἰ. Ἀβάρου κατακλιόμενον τὸν Κομνηνὸν καὶ ἐκπολεμοῦν τὰ Δριζίπερα	VII, 14, 10 - 12, σελ. 270, σελ. 279, 8 - 15 (6092)	Θεοφάνης
Θέρος 598	Μέγας λοιμὸς εἰς στρατὸν Ἀβάρων	VII, 15, 1 - 3, σελ. 271, σελ. 279, 21 - 26 (6092)	Ζωναράς, σελ. 296, 25 - 26 καὶ 297, 6 - 9
Θέρος 598	Πρῶτη Βυζαντινῶν εἰς στρατὸν Ἀβάρων διὰ σύναψιν εἰρήνης. Συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων, δι' ἧς ἀποκαθίσταται τὸ σύνορον τοῦ Δουναβείου	VII, 15, 8 - 14, σελ. 272, σελ. 279, 26 - 280, 10 (6092) 6 - 273, 11 (ὀρθὴ δὲ ἡμέρα προσβείαν ἐμπέμι- πει / δωδεκάτη δὲ ἡμέρα λώτων Βυζαντινῶν) καὶ εἰσάγεται ὁ πρῶτος	Γεώργιος Μοναχός, σελ. 258, 18 - 259, 9 (μνεία φόνου ἀρχιμελιότων Βυζαντινῶν)
Θέρος 598	Ἐπιστοφὴ χαγκῶν εἰς τὴν γῶ- ρην τοῦ	VIII, 1, 9, σελ. 284, 20 - 22 (6092)	Ζωναράς, σελ. 297, 10 - 19
Μεταξὺ θέρους 598 καὶ θέ- ρους 599	Κατήγορία κατὰ τοῦ ἐπὶ προδοσίᾳ. Δέξι καὶ θλώσεως τοῦ	VIII, 1, 9 - 10, σελ. 284, σελ. 280, 13 - 19 (6092) (δὲν μνημονεύεται ἡ δέξι)	Ζωναράς, σελ. 297, 19 - 26

ΙΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεγονός	Θεοφύλακτος Συμμοχάκτης	Πηγαί	Λοιπά πηγαί
Πρό τοῦ θέρους 599		Ὁ Κομεντίλος διορίζεται καὶ πᾶν VIII, 1, 10, σελ. 285, 3 - 4 σελ. 281, 22 - 23 λιν στρατηγός		
Ἀρχὴ θέρους 599		Ὁ Κομεντίλος συνενώνεται μετὰ VIII, 1, 11 - VIII, 2, 1, σελ. 281, 22 - 24 τοῦ στρατοῦ τοῦ Πρίσκου ἐν σελ. 285, 4 - 12 (θέρους Σιγγιδόνι. Διαλύεται ἡ εἰρήνη δὲ ἐπιόντω.) μετὰ τῶν Ἀβάρων		
Θέρους 599		Νῆλαι Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Ἀ - VIII, 2, 2 - VIII, 3, 7, σελ. 281, 24 - 282, 12 βάρων παρὰ τὸν Δουναβίον 285, 12 - 288, 4		
Τέλη θέρους 599		Νῆλαι τῶν Βυζαντινῶν παρὰ τὸν VIII, 3, 8 - 15, σελ. 288, 12 - 27 Τισσὸν ποταμῶν 5 - 289, 15 (τριακοστὴ δὲ ἡμέρα)		
Φθινόπωρον 599/χειμῶν 599/600		Ἐπικειμένου τοῦ χειμῶνος, ὁ Κο - VIII, 4, 3 - 8, σελ. 289, 27 - 283, 6 μεντίλος ἐπιστρέφει μετὰ τοῦ 21 - 290, 25 (χειμῶνων στρατοῦ εἰς Φιλιππούπολιν ὧσαν / τὴν ἄπασαν τοῦ χειμῶνος ὧσαν ἐνδιατρι- ψας)		
Ἀρχαὶ ἀνοιξίως 600		Ὁ Κομεντίλος ἐπιστρέφει εἰς τὸ VIII, 4, 8, σελ. 290, 25 - 26 Βυζάντιον (ἔαρος ἀρχομένου)		σελ. 283, 6 (6093) (πρὸ τοῦ χειμῶνος)
Θέρους 600		Ὁ Κομεντίλος διορίζεται καὶ VIII, 4, 8, σελ. 290, 26 - 27 πάλιν στρατηγός (τῷ δὲ ἐπιόντι θέρει)		
Θέρους 600/θέρους 601		Ἡμεῖς εἰς σύνορον Δουνα - VIII, 4, 9, σελ. 290, 28 - 29 βειως (ἐνεκακαδεκάτω ἐνιαυτῶ)		
Θέρους 601		Ὁ Πέτρος διορίζεται στρατηγός VIII, 4, 9, σελ. 290, 29 - σελ. 284, 6 - 8 291, 2 (ἔτει εἰκοστῷ) (6094)		

ΠΙΝΑΞ Α'
(συνέχεια)

Χρονολογία	Γεννός	Θεολογικός Στοιχείος	Πηγή	Λοιπά πηγαία
Θέρος 601	Ο Πέτρος μετά του στρατού εις VIII, 5, 5, σελ. 292, 9 - 11 Παλάστολον	Θεολογικός Στοιχείος	Θεοφάνης	Λοιπά πηγαία
* Αρχαί φθινόπωρον 601	Ο Πέτρος εις τὴν καταράκτας VIII, 5, 5 - 7, σελ. 292, 12 - 23 (μετοπίου ἀρχι- τῆς Δαφδανίας, πρὸς ἀντιμε- τώπισιν τοῦ χαγάνου. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀποχωροῦν ἀνευ συγ- κρούσεως	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 284, 8 - 13 (6094) (ἀνευ μνείας τῆς ἐπο- χῆς τοῦ ἔτους)	
* Ὀλίγον πρὸ τοῦ δέρου 602	Ο Μαυρίκιος διατάσσει τὸν Πέτρον VIII, 5, 8 - 9, σελ. 292, νὰ διαφυλάξῃ τὰς διαβάσεις τοῦ Δουναβέως	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 284, 13 - 16 (6094)	
Θέρος 602	Νῦναι τῶν Βυζαντινῶν ἐκείθεν τοῦ VIII, 5, 10 - 12, σελ. 293, Δουναβέως 1 - 12	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 284, 16 - 18 (6094)	
Θέρος 602	* Ἄββαροι ἀντομολοῦν εἰς Βυζαντινῶν VIII, 6, 1, σελ. 293, 17 - 22 νὸν στρατεύμα	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 284, 18 - 21 (6094)	
Φθινόπωρον 602	Ο Μαυρίκιος διατάσσει τὸν Πέτρον νὰ διαχειρῆσθαι ἐκείθεν τοῦ Δουναβέως	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 286, 14 - 16 (6094) (μετοπωρινῆς ὄρας)	Γεώργιος Μοναχός, σελ. 261, 13 κέ. Ζωναρῆς, σελ. 299, 5 - 11
Νοέμβριος 602	Στάσις τῶν Βυζαντινῶν στρατευ- μάτων	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 286, 16 κέ. (6094)	Πασχάλιον Χρονοκόν, σελ. 693, 9 - 10 (Νοεμβρίῳ μηνὶ τῆς 5' ἰνδικτιῶνος)
23 Νοεμβρίου 602	Ο Φωκῆς στέφεται ἀντομολοῦν VIII, 10, 5 σελ. 303, 5 - 8	Θεολογικός Στοιχείος	σελ. 289, 18 - 19 (6094)	Πασχάλιον Χρονοκόν, σελ. 693, 15 - 17 (τῆς 4' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἡμέρα 5')

ΠΙΝΑΞ Β'
Αί προαθηταί χρονολογήσεις

Γεγονός	Bury	Labuda	Hauptmann	Grafenauer	Goubert	Νυστάζοπούλου
'Εκστρατεία Μαυρικίου	591	595	591	592	592	592
Συγκρούσεις Βυζαντινῶν καὶ Ἀβάρων. Ἐπιθέσεις Ἀβάρων ἐναντίον πόλεων τῆς Θράκης	591	595	592	Θέρος/φθινόπωρον 593	592	592
'Εκστρατεία Πρίσκου κατὰ Σλαβῶν	592	596	593	594	593	593
Διαχείμασις Βυζαντινῶν στρατευμάτων ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβειος	Χειμῶν 592/3	Χειμῶν 596/7		Χειμῶν 594/5	Χειμῶν 593/4	Χειμῶν 593/4
'Εκστρατεία Πέτρου κατὰ Σλαβῶν	593 καὶ 597	597	594	595	594 - 597	594
'Ηγεσία Πρίσκου. Πολιορκία Σιγγιδῶνος	598	598	595	596	598	595
'Εκστρατεία Ἀβάρων εἰς Δαλματίαν	598	598	595	597	598	595
'Πρεμία δέκα ὀκτῶ μηνῶν εἰς σύνηνον Δουνάβειος	'Οκτ./Νοέμ. 598 - Μάρτ./Ἀπρ. 600. Ἡ ἀρχαὶ θέρουσ 598 - τέλη φθινοπώρου 599	Φθινόπωρον 598-ἄνοιξις 600	596 - 599	598 - φθινόπω. 599	'Αρχαὶ θέρουσ 598 - τέλη φθινοπώρου 599	Τέλη 595 - μέσα 597

ΠΙΝΑΞ Β'
(συνέχεια)

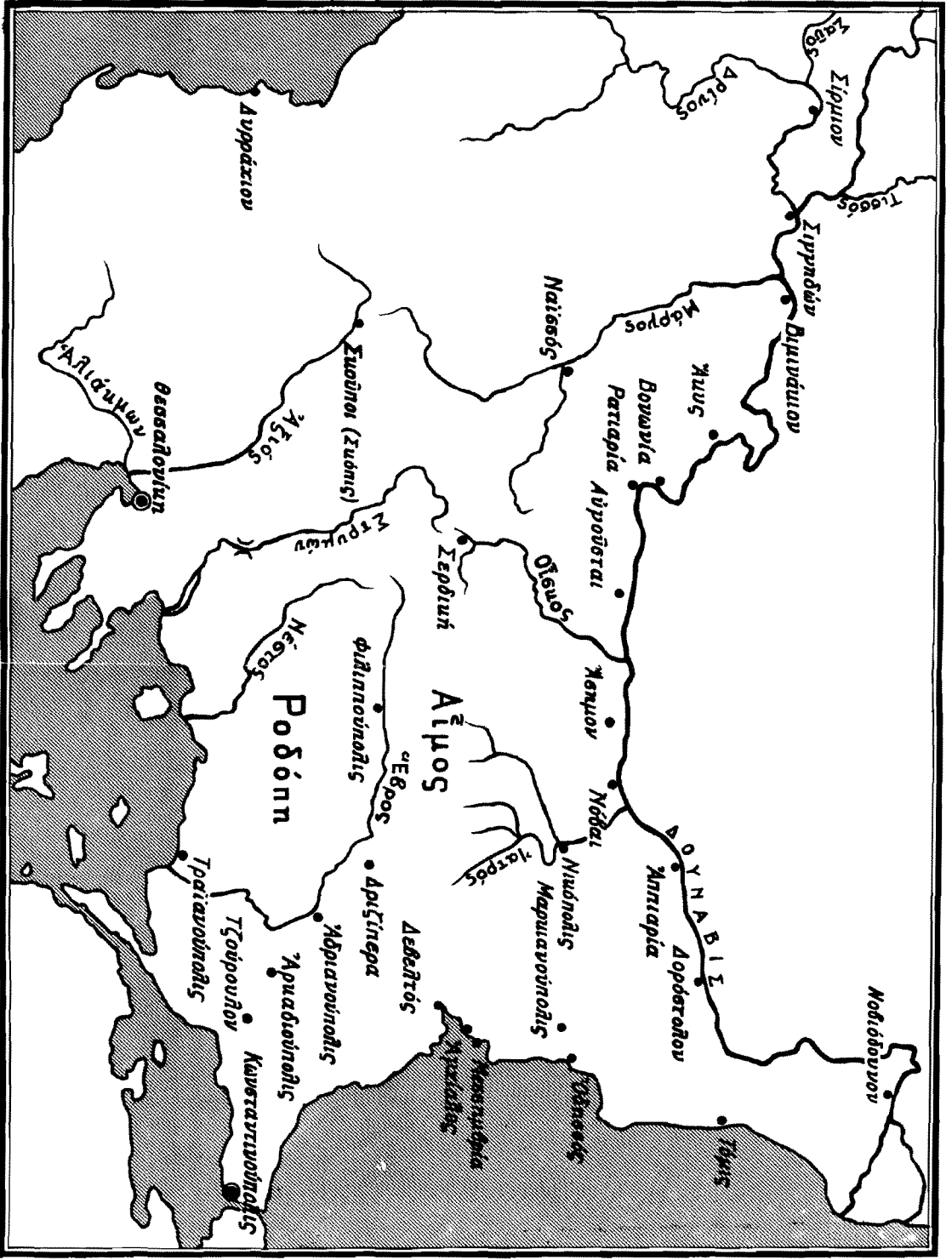
Γενούς	Bury	Labuda	Hauptmann	Grafenauer	Goubert	Νυσταζοπούλου
Πολιτορχία Θεσσαλονίκης	597				597	22 Σεπτ. 597
Πολιτορχία Τόμπος	Τέλη φθινόπωρου 599 - χειμών 599/600		599 :	Χειμών 599 600	Τέλη Φεβρουαρ. - τέλη χειμώνα 600	Φθινόπωρον 597/ χειμών 597 '8
Λιμὸς εἰς Βυζαντινὸν στρατόπευμα	"Ανοιξίς 600			600	"Ανοιξίς 600	"Ανοιξίς 598
"Πητα Κομεντιόλου. Πρώλασις 'Αβάρων μέγρι Θράκης	600		599 :	600	600	"Ανοιξίς Θέρους 598
Λοιμὸς εἰς στρατὸν 'Αβάρων. Εὐ- ρήνη μετὰ Βυζαντινῶν καὶ 'Αβάρων. 'Ο 'Ιστρος μεστὴς	600	φθινόπωρον 600 - 601	600	600	600	598
Διάλυσις εἰρήνης. Νίκαι Βυζαντι- νῶν κατὰ 'Αβάρων καὶ Σλάβων παρὰ τὸν Δουναβίον καὶ τὸν Τις- σὸν ποταμὸν	600	"Ανοιξίς - φθινό- πωρον 600	600	600	601	Θέρους 599 - φθί- νόπωρον 599 (χειμῶνος ὥρα)
'Ο Κομεντιόλος διορίζεται καὶ πάλιν στρατηγός	601			Θέρους 600	'Αρχαὶ ἀνοιξίως 602	Θέρους 600
'Πρεμία εἰς σύνορον Δουναβείου (δάκατον ἔντατον ἔτος βασιλείας Μαυρικίου)	Θέρους 601	Φθινόπωρον 600 - 601		Αὐγούστου 600 - 'Ιουλίου 601		Θέρους 600 - θέρους 601

ΠΙΝΑΞ Β'
(συνέχεια)

Γεγονός	Bury	Labuda	Hauptman	Grafenauer	Goubert	Νισταζσπούλου
Ὁ Πέτρος εἰς Παλάστολον καὶ Αὐγουστος κατὰ ἀρράβιας Δαρδανίας	601 - Φθινόπωρον		601	Φθινόπωρον 601	602	Θέρος 601 - Ἄρ- χαὶ φθινοπώρου 601
Ὁ Πέτρος εἰς Δουναβιν. Νίτσι Βυζαντινῶν ἐκείθεν τοῦ Δουναβίου	Θέρος 602	602	602	602	602	Θέρος 602
Στάσις Βυζαντινῶν στρατευμάτων	Φθινόπωρον 602	602	602	602	602	Φθινόπωρον 602

M. N. - Π.

Ὁ χάρτης τοῦ ΣΥΝΟΡΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΝΑΒΕΩΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 5^{οῦ} ΑΙΩΝΟΥ περιλαμβάνει τὰ πλεῖστα τῶν ὀνομάτων πόλεων καὶ ποταμῶν, τὰ ὅποια μνημονεύονται εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην. Ἡ χάραξις τούτου ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξῆς: α') T. Mommsen, *Corpus Inscriptionum Latinarum*, t. III, Supplementum 2, tabula IV, καὶ β') P. Lemerle, *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'époque romaine jusqu'au VIIIe siècle*, *Revue Historique* 211 (1954), σελ. 275. Πρβλ. καὶ V. Beševliev, *Zur Deutung der Kastellnamen in Prokops Werk «De Aedificiis»*, Amsterdam 1970. — Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας παραπέμπομεν εἰς τὸ μνημειῶδες ἔργον τῆς «Union Académique Internationale», *Tabula Imperii Romani*, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ φύλλα L 35 (Βουκουρέστι 1965 καὶ 1969) καὶ L 34 (Βουδαπέστη 1968), τὰ ὅποια καλύπτουν τὴν περιοχὴν τοῦ κάτω καὶ μέσου ροῦ τοῦ Δουνάβεως. Παρασκευάζονται τὰ φύλλα L 33, K 34, K 35, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν τὰς λοιπὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

ΤΟ ΣΙΝΟΠΟΝ ΤΟΥ ΔΟΥΝΑΒΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΜΗ ΤΟΥ 5' ΑΙΩΝΟΣ

